

עבודה. הלכות בית הבחירה פ"ז

כיצד וכו' לא היה עם חזקת אמו מי עדיפה וז"ל :

פ"ז א מצות עשה ליראה מן המקדש וכו' ולא מן המקדש אלא ירא וכו'. בפרק

ב ואיזהו יראתו וכו' עד אלא יקיפו מצותו . עם ובפרק הכרזה (דף נ"ד) . ומ"ס ולא יכנס לו אלא לדבר מלואו . בפרק בני העיר (דף כ"ה) : אמרין הכי לגבי בית הכנסה וכו"ס לבית המקדש :

ג וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין וכו' עד ויקרבו . בפרק שני דמזרח (מסנה ב') וכר"י :

ד כל שהשלים עבודה וכו' . בפרק הוצילו לו (דף ל"ג) כהנים בעבודתן ולוים בדוכן וישראל במעמק כהן נפטר לא היו מחזיקים פניהם והולכים אלא מדדוין פניהם והולכים ומשמע דמלדוין דקמיה היינו משום דא"ל לאדם ליתך לאחוריו לגמרי וכן א"ל לו ליתך לאחוריו אלא מעט מעט אע"פ שהוא מלדוין וליתך כהב רבינו מעט מעט . ומ"ס בנחת חיינו יודע לו פסם דבכלל מעט מעט הוא וכו"ס א' השמיטה :

ה לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה וכו' . בפרק הכרזה (דף נ"ד) : וכל הנכנס לעזרה יהלך בנחת . כהן האל"כ"ד ט"ו שלא ילך דרך הדיוטות :

ו ואסור לכל אדם ליטב בכל העזרה וכו' . בסוף פרק אלו נאמרין (דף ו') : ומ"ס דמדי (דף כ"י) . ומ"ס דיומא (דף כ"ה) : ומ"ס והסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית לא היו יושבים בחזית של חול כפי"ב דיומא (דף כ"ה) . אמרין דלפניה הגזית היטה בנויה תיה בקדש ומיהם בחול מדקמיה סתם דזקן

זקן יושב במעבה וכו' לאו דמיה בחול הכי מלי יסיב :

ז אף על פי שהמקדש היום וכו' . בפרק בני העיר (דף כ"ח) ומ"ס דבמות (דף ו') . ומ"ס מה שמירס שבה לעולם וכו' . לפון סיפרא :

ח בזמן שהמקדש בנוי וכו' . בפרק הכרזה (דף ס"א) : אלא דמין לא יקל ראשו כנגד שער המזרח אמר רבי יוחנן לא אמרו אלא מן העופים ולפניהם וכו' . ובפרק וכו' ובזמן שהמקדש שורה ופירש"י מן העופים מקום שיהיה לרלות משם הר הבית ומשם והלכה אין יכולים לרלותו . ובכרזה שיהיה לרלות משם פרס אס מקום נמוך הוא . ובשלין גזר מפיסק בינו להר הבית . ובזמן שהמקדש שורה שנה קיים :

ט אסור לאדם לעולם שיטע או שישן בין מזרח למערב וכו' . בפרק הכרזה (דף ס"א) [מדין שיטעו אהמם מדין מינה לא חזר עם אלא (בדף ס') גבי אבא בנימין] . ומ"ס וכל המעיל מים מן העופים ולפניהם וכו' . בירושלמי בפרק הכרזה (דף י"ד) : וכל הדברים הללו ביארתי בלך היסב כמפר בית יוסף שעל סוד א"ח בסיון ב' עיון עליו ויש מ"ס דבכרי רבינו וזכיר הלגים וכל המעיל מים מן העופים ולפניהם לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לנפון או לדרוס או יסלק הקדש למדיון וכן כתוב בספרי רבינו המוגסיס :

י אסור לאדם שיעשה וכו' . עד אעפ"י שיש לה ז' קנים . בפרק כל הנאמרים (דף ט"ג) :

יא שלש מחנות היו במזרח וכו' . עד מעלה יתירס ציבם עולמים . בפרק כהנה דובחים (דף ק"ז ק"ח) :

יב כל א"י מקודשת מכל הארצות וכו' . עשר

פרק שביעי

א מצות עשה ליראה מן המקדש שנאמר ומקדשי תיראו . ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו : **ב** ואי זו היא יראתו לא יכנס אדם להר הבית במקלו או במגעל שברגליו או באפונדתו או באבק שעל רגליו או במעות הצרורין לו בסדינו ואין ציל שאסור לרוק בכל הר הבית אלא אם נודמן לו רוק מבליעו בכסותו . ולא יעשה הר הבית דרך שכינס מפתח זו ויצא מפתח שכנגדה כדי לקצר הדרך אלא יקיפו מבחוץ . ולא יכנס לו אלא לדבר מצוה : **ג** וכל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שארעו דבר שהוא מקיף על השמאל לפיכך היו שואלין לו מה לך מקיף על השמאל . שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמך . שאני מגודה השוכן בבית הזה יתן בלבבך ותשמע לדברי חבריך ויקרבוך : **ד** כל שהשלים עבודה ונסתלק לו אינו יוצא ואחוריו להיכל

אלא מהלך אחרונית מעט מעט ומהלך בנחת על צדו עד שיצא מן העזרה . וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולוים מדוכנן כך הם יוצאין מן המקדש כמי שפוסע אחר תפלה לאחוריו . כל זה ליראה מן המקדש : **ה** לא יקל אדם את ראשו כנגד שער מזרחי של עזרה שהוא שער ניקנור . מפני שהוא מכון כנגד בית קדש הקדשים . וכל הנכנס לעזרה *יהלך בנחת במקום שמותר לו להכנס לשם . ויראה עצמו שהוא עומד לפני יי כמו שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים . ומהלך באימה וביראה ורעה שנאמר בבית אלהים נהלך ברגש : **ו** ואסור לכל אדם לישוב בכל העזרה ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה'. והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחזית של חול : **ז** אע"פ שהמקדש היום חרב בעונותינו חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו . לא יכנס אלא למקום שמותר להכנס לשם ולא ישב בעזרה ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח שנאמר את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו . מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם שאע"פ שחרב בקדושתו עומד : **ח** בזמן שהמקדש בנוי אסור לו לאדם להקל את ראשו מן הצופים שהוא חוץ לירושלים ולפניהם . והוא שיהיה רואה את המקדש . ולא יהיה גדר מפיסק בינו ובין המקדש : **ט** אסור לאדם לעולם שיפנה או שישש בין מזרח למערב . ואין צריך לומר שאין קובעין בית הכנסא בין מזרח למערב בכל מקום מפני שההיכל במערב . לפיכך לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב . אלא בין צפון לדרום נפנים וישנים . וכל המסיל מים מן הצופים ולפניהם לא ישב ופניו כלפי הקדש אלא לצפון או לדרום או יסלק הקדש לצדדין : **י** ואסור לאדם שיעשה בית תבנית היכל . אכסדרא תבנית אולם . חצר כנגד העזרה . שולחן בצורת שולחן . ומנורה בצורת מנורה . אבל עושה הוא מנורה של חמשה קנים או של שמונה קנים או מנורה שאינה של טתכת אע"פ שיש לה שבעה קנים : **יא** שלש מחנות היו במדבר . מחנה ישראל והוא ארבע מחנות ומחנה ליהו שנאמר בה וסביב למשכן יחנו . ומחנה שכינה והוא מפתח חצר אהל מועד ולפניהם . וכנגדן לדורות . מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל . ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור כמחנה ליהו . ומפתח העזרה ולפניהם מחנה שכינה . והחיל ועזרת הנשים מעלה יתירה בבית עולמים : **יב** כל ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות . ומה היא קדושתה שמביאין

משנה למלך

הטעם טעם בדברי רבינו ס"ז מסלוח מעשר שני שפיטו דין וזי יחוייב לו קטולו וזדוק :

פ"ז ב או מנוטל שברגליו וכו'. הן נכ"ו דשנה כיה קבול כחיתים טמא סמוכות שלו יולחין כסם כסכה ונכנסים כסם כמורה כסא וסמוכות שלו ט' ולחין ונכנסים כסם כמורה ולא ידעתי אמאי טעמים רבינו חילוקי דינים אלו . בירושלמי ס"ז דספחוס רבון שלחין סמוליון טמא סלףג של סר הכית סרל אמרס של קטבו טמא סלףג של סר הכית פ"ב :

ה לא יקל אדם את ראשו וכו' . נהני הוא לעמוד בלא מנוטה כמורה . טוס"ס כ"ב דיומא (דף כ"ז) ד"ה וכו' :

ו ואין ישיבה כמורה וכו' . לא נהגלר איסור זה אם הוא מדאורייתא או מדרבנן ולפיכך נכ"י וז' בפרק חלק (דף ק"א) שכתב גמירי דלחין ישיבה סלכה למשם מפיט ולא מקרא חן כפ"ב דיומא (דף כ"ה) ובס"ל (דף ס"ט) כתב לחין ישיבה כמורה דכתיב לעמוד ולשרת כעומדים סם לפני ס' כו' אלמא מקרא נפקא לן . ומיחו יכ ליישב דכויו קרלי אסתכחא וינכו חן מלי דקיעא לי הוא פ"ב כ"ג כ"ה ס"ו דמוסס (דף מ') לחין ישיבה כמורה דלחין ככוד שמיס ככד ואפי' מלכא כהרת לחין

עירדח

הלכות תרומות

יש בכללן שמנה מצות, שתים מצות עשה, ושש מצות לא תעשה. חה הוא פרמן:

- (א) להפריש תרומה גדולה: (ב) להפריש תרומת מעשר: (ג) שלא יקדים תרומות ומעשרות זה לזה אלא יפריש על הסדר:
- (ד) שלא יאכל זר תרומה: (ה) שלא יאכל אפילו תושב כהן או שכירו תרומה: (ו) שלא יאכל ערל תרומה: (ז) שלא יאכל כהן מטא תרומה: (ח) שלא תאכל חללה תרומה ולא מורם מן הקדשים:

וביאר מצות אלו בפרקים אלו

כסף משנה

פרק ראשון

דב"ז (כ"י)

אדר שטור רבינו סתנת הענינים סידר סתנת הכהנים ופתח בתרומה על סדר הפרשת תרומת ומעשרות כי התרומה קודמת לכל אע"ג שאין זה סדר התבא:

א התרומות והמעשרות וכו' בין בפני הכהן וכו'. הנה ע"כ ספרי פ' קרח וכו' קודם שנבנה הבית ולאחר שנבנה פסג ראשונה שצלו כולם אלל הבית שני שלא צלו

טלס לא נבנו תרומות ומעשרות אלא מדבריהם לזנות רבינו. וכן מחבלי תמה שכתב בסוף

הפסק: ונביאים התקינו וכו'. אע"ג דשערי רחוקה יוסר מארץ מלכים מ"מ לא היו רוב ישראל מלכים למלכים כמו שהיו הולכים לכל ולסיק לא התקינו הכהנים אלא באגער:

וחכמים הראשונים התקינו וכו'. ירושלמי שביעית פ"ו כיון שהיו ישראל

מחשבים בכל הארצות הסמוכות לא"י התקינו שהיו נוהגים עם תרומות ומעשרות ולא ידעו

למה לא הזכירו ארץ אדום שגם היא קרובה לארץ ונחמא לא מחייבו שם ישראל ולפיכך לא הזכירו אותה ולפיכך נראה שאפי' נחייבו כהם ישראל

אין עסק בהם תרומות ומעשרות שאין לנו להוסיף על גזירתם ומתן כפ"ק דתרומות אין

תורמין מפריות הארץ על פירות מזה לארץ ולא מפריות מזה לארץ על פירות הארץ הא למדת שהתרומה והמעשר נהוה לארץ מדברין:

ב אי האמורה בכל מקום וכו'. סוף מרכין (דף י"ב) וירושלמי שביעית פרק ו'

למדנו דעבר הירדן נקרא ארץ ישראל ומיביא מן התורה והא דתריקן לגיל עמון ומואב היונו

מה שלא נסבר בסיומן מלך האמורי: **ג הארצות** שביעית דוד וכו'. משמע מהכא

שלא נכבשה כל א"י ונח"כ הלך וילך ישראל על פי צ"ד וכבש מקומות אע"פ

שאין מן הארץ שגמרה לאכרסם אבינו יש להן קדושה כפאר א"י ולפי מהם צה דילמא

דוקא לעקוב שגוב בה מרומות ומעשרות מן החורה אבל לענין קדושה א"י משם לא ו"ע:

ד סוריא יש דברים וכו'. גיטין פ"ק (דף ח') מ"ד ב"ג דברים שזוהא סוריא לא"י

עבר שפירש סתם כח"ל והמוכר עבדו לסוריא כמורכ בח"ל והתבית גט סוריא כמביא

מחוזה לארץ ובשלה כ"א חייבת במעשר ובשיעית כאלף ישראל והרובה ליכנס בהכרה

כגם ועקובה שגוב בה מרומות ומעשרות מן ירושלים ומפרש דקא סבר כינות יחיד שמה

כינות ולא ק"ל הכי אלא כינות יחיד לא שמה כינות חכו שכתב רבינו והכל בסוריא מדברי

סופרים: **ה כל** שהחזיקו עולי מלכים וכו'. פ"ק דהולין (דף ז') העיר ר' יהושע בן זירון בן

חמו של ר' מאיר לפני רבי על ר' מאיר שאל עלה של ירק בבית שאן והכיר רבי את בית

שאן כולה על ידו ואמר' עלה א"ר שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן פרזא שאתר משום

רבי אלעזר בן שמוע הרבה כרכים כבשו עולי מלכים ולא כבשום עולי בבל וקא סברי קדושה ראשונה קדושה לעשה ולא קדושה לעמיד לבוא

והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ובית שאן היא מאוסה שהיו ולא יכלו להיטהר וכיון דרבי עבד עובדא משמע דהלכתא היא וכו' כיון שנתקדשה

קדושה שבה ליתכן הלכה ורבינו כתב לפי שהיתה מפני הכינות בלבד קדושה לעשה ולא לעמיד לבוא ונראה לדעתו לפי שלא קדושה בפה אלא בימי עזרא קדושה בפה ועדיין יש

לשאל ולמה לא קדושה יהושע בפה והיתה קדושה לעולם ו"ל שידוע היה שעתידה ליהרז ואם יקדשה קדושה עולם לא היתה תקנה לעניים בשביעית ומה הענין הניחו מקלות

מקומות בלא קדושה בימי עזרא: [בין שעלו בני בגולה וכו'. ירושלמי שביעית פרק ג' ארנות מוגה כל המקומות שהחזיקו עולי בבל ואשקלון כלתון חכו שכתב רבינו [דרכי] נמנה על

משנה למלך

פ"א התרומות והמעשרות כו'. כהה סדר לח"מ בספר י"ט מהלכות מנהיגין תמה על רבינו

למה לא מנה כאן הללו על ולא חתלו את קדושת בני ישראל שהיא אזהרה עכרס מן הפרומה כו'. עיין במהדוסי ה"ר פלאמה דוק. ועל מ"ש רבינו שביעית קדושה

לאכל מן הטבל ע"כ. וכבר הביא רבינו לאו זה במחלת הלכות מהלכות אסורות כי שם בינו:

ה ולא עכרס מן הפרומה כו'. עיין במהדוסי ה"ר פלאמה דוק. ועל מ"ש רבינו שביעית קדושה

למה לא מנה כאן הללו על ולא חתלו את קדושת בני ישראל שהיא אזהרה עכרס מן הפרומה כו'. עיין במהדוסי ה"ר פלאמה דוק. ועל מ"ש רבינו שביעית קדושה

לאכל מן הטבל ע"כ. וכבר הביא רבינו לאו זה במחלת הלכות מהלכות אסורות כי שם בינו:

לא הזכיר רבינו: וכתב הרמב"ד א"ל לא מדאמרין שעל ידי שאל כל רבי מאיר עלה ירק הסיר אלא לענין ירק ודכוּסיה וכן נראה מדברי הסו"ס אבל רבינו לא משמע ליה הכי משום דמשפסא דלישנא דהסיר רבי אחא ביה ועוד דרבינו אילן למעשה סבור שבזמן הזה אף במקום שהמזיק ט עולי בכל אשילו בימי עזרא אינה מן הסורה כמ"ס בסוף פרק זה דהשקא אף דגן טירות ויהי אף כביב עולי בכל אינה אלא מדרבנן ולא שאני לה ביום לירק וטירות. וז"ל הרשב"א בפ"ק דחולין הרמב"ם סובר שאף כביב עולי מריס ים מקומות שלא הנתיב כהם אשילו ודאי מפני שלא היו ישראל כביב עולי מריס עם כל"כ והיו מקומות רחוקי מטיק מקומות היישוב של כיב עולי ויינו מעשר דבית שאן פסקר לגמרי עכ"ל: ודע שכבד רבי' בספ"ו מהלכות בית הכמירה שהמקדש וירושלים קידשם שלחם לשעשה ולעמיד דחקו בסוף עיוות ולא אמרו שקדושה ראשונה לא קידשה לעמיד לבל אלא בשאר ח"י וכן סעס לדבר:

השנת הראב"ד

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

השנת הרמב"ד

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

לא הזכיר רבינו: וכתב הרמב"ד א"ל לא מדאמרין שעל ידי שאל כל רבי מאיר עלה ירק הסיר אלא לענין ירק ודכוּסיה וכן נראה מדברי הסו"ס אבל רבינו לא משמע ליה הכי משום דמשפסא דלישנא דהסיר רבי אחא ביה ועוד דרבינו אילן למעשה סבור שבזמן הזה אף במקום שהמזיק ט עולי בכל אשילו בימי עזרא אינה מן הסורה כמ"ס בסוף פרק זה דהשקא אף דגן טירות ויהי אף כביב עולי בכל אינה אלא מדרבנן ולא שאני לה ביום לירק וטירות. וז"ל הרשב"א בפ"ק דחולין הרמב"ם סובר שאף כביב עולי מריס ים מקומות שלא הנתיב כהם אשילו ודאי מפני שלא היו ישראל כביב עולי מריס עם כל"כ והיו מקומות רחוקי מטיק מקומות היישוב של כיב עולי ויינו מעשר דבית שאן פסקר לגמרי עכ"ל: ודע שכבד רבי' בספ"ו מהלכות בית הכמירה שהמקדש וירושלים קידשם שלחם לשעשה ולעמיד דחקו בסוף עיוות ולא אמרו שקדושה ראשונה לא קידשה לעמיד לבל אלא בשאר ח"י וכן סעס לדבר:

השנת הרמב"ד

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

א"רבינו הקדוש סמ"ח בית שאן וכו'. א"מ לא הסיר רבי אלא משע ירק וטירות אשילן סוף מדרבנן אף גמ"ל:

משנה למלך

בפ"א דהלכות משע"ת אמרין כסודא דרבי נתן על אשקלון ומסרה. ומס' שהספק עוד מרן דאמרין בירושלמי

משנה למלך

בפ"א דהלכות משע"ת אמרין כסודא דרבי נתן על אשקלון ומסרה. ומס' שהספק עוד מרן דאמרין בירושלמי

שופטים. הלכות מנהדרין פ"ד

3

סומכין עסקין דלסן כן קשיא דלמיני אלף חד סמוך בני זמיהו בעיני עמיס שנים דאו שלשה :

ד אין קרוי אלהים וכו' . בנכ"ק פרק החובל (דף ס"ד) אלהים בעיני עמיס שנים דאו שלשה : **ה בראשונה וכו'** עד לאלף ח"כ היה בתפוס עמי . בירושלמי פרק קמח דטהדרין :

ו אין סומכין זקנים בח"ל וכו' . ס"ק דטהדרין (דף י"ד) אמר ר' יהושע כן לוי אין סומכין בח"ל וסייעא לה דהא לומר דלוי סומכין בח"ל ואסיקא ליה ההא דאפילו סומכין בלתי ונכתיב בחוקה לפרץ לוי סומכין : דהו עיינא בלתי וכו' . דגלוי סומכין דהו עיינא בלתי וכו' . דגלוי סומכין דהו עיינא בלתי וכו' . דגלוי סומכין דהו עיינא בלתי וכו' .

ז יש לסומכין וכו' . ירושלמי ר"ס חלק : **ח ויש להם למנוח וכו'** . גריס סנהדרין (דף ס') אמרינן שריני נתי רשות לרב לדון אבל לא להסיר בכורות ומכל מקום גריס עיני פניו לרבינו שארי פיסיס רמינ לכל הדברים :

ט וכן יש לסומכין וכו' . פ"ג אמר ליה רבי יוחנן לרב שמן רבי אבהו בנשותי עד שמכא אילגו ופירש' בנשותי רשות נמנה לך לדון : **י וא חכמי מוטלי וכו'** הכי שאל רבי בל"ה לאל סמוך אחד וכו' . בפירוש הפסוק ס"ק דטהדרין אמר רב גהמא כהן פהני סתם סמיך כהנא וכו' וכו' .

יא חכם מוטל שהוא סומך וכו' . כבר כתב למעלה שאין סומך סומך ומעבר וכו' . כד כחכמי דטהדרין דכתיב כולך יסיה רעייני וכו' . וכו' וכו' .

יב חכם מוטל הוא סומך וכו' . כבר כתב למעלה שהוא סומך ומעבר וכו' . כד כחכמי דטהדרין דכתיב כולך יסיה רעייני וכו' . וכו' וכו' .

מזן סמוך מפי אחרים כמו שביארנו : **ד אין קרוי אלהים** אלא בית דין שנסמך בארץ ישראל בלבד והם האנשים החכמים הראויין לדון שבדקו אותן בית דין של ארץ ישראל ומינו אותם וסמכו אותן :

ה בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו . וחכמים חלקו כבוד להלל הזקן והתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא . ושלא יהא הנשיא סומך אלא אם כן היה אב בית דין עמו . ושלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם כן היה הנשיא עמו . אבל שאר החבורה יש לכל אחד מהם לסמוך ברשות הנשיא . והוא שיהיו שנים עמו שאין סמיכה פחות [ב] משלשה :

ו אין סומכין זקנים בח"ל וכו' . ואין סומכין בארץ ישראל . אפילו היו הסומכין בארץ והנסמך חוצה לארץ אין סומכין . ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמך בארץ . היו שניהם בארץ סומכין אותו אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד . אלא שולחין לו או כותבין לו שהוא סומך ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ . וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה : **ז יש לסומכין לסמוך אפילו אחד בפנים אחד** . ודוד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד : **ח ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים** . והוא שיהיה ראוי לכל הדברים . כיצד חכם מופלא וראוי להורות לכל התורה כולה יש לכתוב דין לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר . או יתנו לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות . או יתנו רשות לזה ולזה אבל לא לדון דיני קנסות . או לדון דיני קנסות אבל לא להתיר בכורות במומין . או יתנו לו רשות להתיר נדרים בלבד או לראות כתמים וכן כל כיצא בהן : **ט וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשות לדון או להורות עד שיבא הנשיא לכאן** . או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה וכן כל כיצא בזה : **י חכם מוטל שהוא סומך בעינו אחת אע"פ שהוא ראוי לדיני ממונות מפני שאינו**

לא חשיב לכו ח"ל לא כן סומכין ומאוס כבודו של ר"י לא מני לכו : **ד אין קרוי אלהים וכו'** . כלומר לדון דיני קנסות וכו' . ירושלמי ס"ק ח"כ ב"ה בראשונה היה כל מי שנסמך כהן ר' יוחנן בן זכאי מיהא חס ר' אבהו ולא ר' יהושע וכו' חזרו וחקרו כבוד לביס הזה כלומר לבית דוד חזרו אמרו ב"ד שמינה שלא לדעם הכינין לין מיניו מיניו ושמינה שלא לדעם ב"ד מיניו מיניו חזרו וסקיקו שלא יהו כ"ל ממנין אלף לדעם ב"ד ע"כ . ונראה ערבנו היה גורס כה חב ב"ד וכו' מסתבר וכי לא יוכל הכינין למנות אלף בנשותי כל ב"ד חלף אב ב"ד נכסיני ומאוס כבודו וקשיא ליה ס"ק לין יכולין למנות ולסמוך אלף הנשיא וכו' ב"ד וכל אחד מדעם חזרו וכו' ח"כ שיהא וכו' ב"ד שון הס לתיכף פירש דשמיך חלף ח"כ לין יכולין לסמוך אלף שיהיה יחד חלף שאר החבורה יש לכל אחד מהם לסמוך אם נעלו רשות מהכניס ופדיין וכו' אם יא לא לכתיב זה דהו מהכניסו וכו' :

ז יש לסומכין זקנים בח"ל וכו' . ס"ק אמר ריב"ז אין סמיכה בח"ל ומסיק ענה שפיעא סומכין בח"ל ונכתיב בלתי הא אמרינן דלף אלף סומכין ונכתיב בח"ל מלי ומסיק דלף ומיהא אבה למד שאם היו שניהם בלתי סומכין שלף היו במקום אחד דומיא דלתינו וכו' . שפיר למי ושולמיס ומתיר פתוח כאשר כתב רבינו : **וכל ח"כ וכו'** . אע"פ שלא החזיקו בה עולי בבל אע"פ דליה סכ"ה לפניו חרמות ומטעמות ולקאם דברים לענין מינו סומכין הכל הוא ח"כ וכן לענין דהר בא"י ולענין הוקביר בה ולשאר קדושות ארץ ישראל דינם שוה וכבר האריך בזה בעל ספר כחמוד ופרח פ"ט :

ח ויש להם למנוח וכו' . גריס סנהדרין (דף ס') אמרינן שריני נתי רשות לרב לדון אבל לא להסיר בכורות ומכל מקום גריס עיני פניו לרבינו שארי פיסיס רמינ לכל הדברים :

ט וכן יש לסומכין וכו' . פ"ג אמר ליה רבי יוחנן לרב שמן רבי אבהו בנשותי עד שמכא אילגו ופירש' בנשותי רשות נמנה לך לדון : **י וא חכמי מוטלי וכו'** הכי שאל רבי בל"ה לאל סמוך אחד וכו' . בפירוש הפסוק ס"ק דטהדרין אמר רב גהמא כהן פהני סתם סמיך כהנא וכו' וכו' .

יא חכם מוטל שהוא סומך וכו' . כבר כתב למעלה שאין סומך סומך ומעבר וכו' . כד כחכמי דטהדרין דכתיב כולך יסיה רעייני וכו' . וכו' וכו' .

יב חכם מוטל הוא סומך וכו' . כבר כתב למעלה שהוא סומך ומעבר וכו' . כד כחכמי דטהדרין דכתיב כולך יסיה רעייני וכו' . וכו' וכו' .

לחם משנה

ד אין קרוי אלהים וכו' . גריס פרק החובל (דף ס"ד) אלהים בעיני עמיס שנים דאו שלשה : **ה בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו** . וחכמים חלקו כבוד להלל הזקן והתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא . ושלא יהא הנשיא סומך אלא אם כן היה אב בית דין עמו . ושלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם כן היה הנשיא עמו . אבל שאר החבורה יש לכל אחד מהם לסמוך ברשות הנשיא . והוא שיהיו שנים עמו שאין סמיכה פחות [ב] משלשה :

ו אין סומכין זקנים בח"ל וכו' . ואין סומכין בארץ ישראל . אפילו היו הסומכין בארץ והנסמך חוצה לארץ אין סומכין . ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמך בארץ . היו שניהם בארץ סומכין אותו אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד . אלא שולחין לו או כותבין לו שהוא סומך ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ . וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה : **ז יש לסומכין לסמוך אפילו אחד בפנים אחד** . ודוד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד : **ח ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים** . והוא שיהיה ראוי לכל הדברים . כיצד חכם מופלא וראוי להורות לכל התורה כולה יש לכתוב דין לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר . או יתנו לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות . או יתנו רשות לזה ולזה אבל לא לדון דיני קנסות . או לדון דיני קנסות אבל לא להתיר בכורות במומין . או יתנו לו רשות להתיר נדרים בלבד או לראות כתמים וכן כל כיצא בהן : **ט וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשות לדון או להורות עד שיבא הנשיא לכאן** . או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה וכן כל כיצא בזה : **י חכם מוטל שהוא סומך בעינו אחת אע"פ שהוא ראוי לדיני ממונות מפני שאינו**

ז יש לסומכין זקנים בח"ל וכו' . ואין סומכין בארץ ישראל . אפילו היו הסומכין בארץ והנסמך חוצה לארץ אין סומכין . ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמך בארץ . היו שניהם בארץ סומכין אותו אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד . אלא שולחין לו או כותבין לו שהוא סומך ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ . וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה : **ז יש לסומכין לסמוך אפילו אחד בפנים אחד** . ודוד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד : **ח ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים** . והוא שיהיה ראוי לכל הדברים . כיצד חכם מופלא וראוי להורות לכל התורה כולה יש לכתוב דין לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר . או יתנו לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות . או יתנו רשות לזה ולזה אבל לא לדון דיני קנסות . או לדון דיני קנסות אבל לא להתיר בכורות במומין . או יתנו לו רשות להתיר נדרים בלבד או לראות כתמים וכן כל כיצא בהן : **ט וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשות לדון או להורות עד שיבא הנשיא לכאן** . או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה וכן כל כיצא בזה : **י חכם מוטל שהוא סומך בעינו אחת אע"פ שהוא ראוי לדיני ממונות מפני שאינו**

יב חכם מוטל הוא סומך וכו' . כבר כתב למעלה שאין סומך סומך ומעבר וכו' . כד כחכמי דטהדרין דכתיב כולך יסיה רעייני וכו' . וכו' וכו' .

הנהרות מיימוניות

[ב] ב"ד שמעון לגבי ר"י דאמר בחמשה דבגמרא תנא סמיכה ומסיכה זקנים כב' :

גריס עיני פניו לרבינו שארי פיסיס רמינ לכל הדברים :

ד אין קרוי אלהים וכו' . גריס פרק החובל (דף ס"ד) אלהים בעיני עמיס שנים דאו שלשה : **ה בראשונה היה כל מי שנסמך סומך לתלמידיו** . וחכמים חלקו כבוד להלל הזקן והתקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא . ושלא יהא הנשיא סומך אלא אם כן היה אב בית דין עמו . ושלא יהיה אב בית דין סומך אלא אם כן היה הנשיא עמו . אבל שאר החבורה יש לכל אחד מהם לסמוך ברשות הנשיא . והוא שיהיו שנים עמו שאין סמיכה פחות [ב] משלשה :

ו אין סומכין זקנים בח"ל וכו' . ואין סומכין בארץ ישראל . אפילו היו הסומכין בארץ והנסמך חוצה לארץ אין סומכין . ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמך בארץ . היו שניהם בארץ סומכין אותו אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד . אלא שולחין לו או כותבין לו שהוא סומך ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ . וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה : **ז יש לסומכין לסמוך אפילו אחד בפנים אחד** . ודוד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד : **ח ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים** . והוא שיהיה ראוי לכל הדברים . כיצד חכם מופלא וראוי להורות לכל התורה כולה יש לכתוב דין לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר . או יתנו לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות . או יתנו רשות לזה ולזה אבל לא לדון דיני קנסות . או לדון דיני קנסות אבל לא להתיר בכורות במומין . או יתנו לו רשות להתיר נדרים בלבד או לראות כתמים וכן כל כיצא בהן : **ט וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשות לדון או להורות עד שיבא הנשיא לכאן** . או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה וכן כל כיצא בזה : **י חכם מוטל שהוא סומך בעינו אחת אע"פ שהוא ראוי לדיני ממונות מפני שאינו**

ז יש לסומכין זקנים בח"ל וכו' . ואין סומכין בארץ ישראל . אפילו היו הסומכין בארץ והנסמך חוצה לארץ אין סומכין . ואין צריך לומר אם היו הסומכין בחוצה לארץ והנסמך בארץ . היו שניהם בארץ סומכין אותו אף על פי שאינו עם הסומכים במקום אחד . אלא שולחין לו או כותבין לו שהוא סומך ונותנין לו רשות לדון דיני קנסות הואיל ושניהם בארץ . וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה : **ז יש לסומכין לסמוך אפילו אחד בפנים אחד** . ודוד המלך סמך שלשים אלף ביום אחד : **ח ויש להן למנות כל מי שירצו לדברים יחידים** . והוא שיהיה ראוי לכל הדברים . כיצד חכם מופלא וראוי להורות לכל התורה כולה יש לכתוב דין לסמוך אותו וליתן לו רשות לדון ולא להורות באיסור והיתר . או יתנו לו רשות באיסור והיתר ולא לדון דיני ממונות . או יתנו רשות לזה ולזה אבל לא לדון דיני קנסות . או לדון דיני קנסות אבל לא להתיר בכורות במומין . או יתנו לו רשות להתיר נדרים בלבד או לראות כתמים וכן כל כיצא בהן : **ט וכן יש לסומכין ליתן רשות עד זמן ולומר לנסמך יש לך רשות לדון או להורות עד שיבא הנשיא לכאן** . או כל זמן שאין אתה עמנו במדינה וכן כל כיצא בזה : **י חכם מוטל שהוא סומך בעינו אחת אע"פ שהוא ראוי לדיני ממונות מפני שאינו**

יב חכם מוטל הוא סומך וכו' . כבר כתב למעלה שאין סומך סומך ומעבר וכו' . כד כחכמי דטהדרין דכתיב כולך יסיה רעייני וכו' . וכו' וכו' .

הנהרות מיימוניות

[ב] ב"ד שמעון לגבי ר"י דאמר בחמשה דבגמרא תנא סמיכה ומסיכה זקנים כב' :

גריס עיני פניו לרבינו שארי פיסיס רמינ לכל הדברים :

גריס עיני פניו לרבינו שארי פיסיס רמינ לכל הדברים :

6

הוא דברי... כד נחלק בסגרי הקדושים... מן המזבח... וכו'.

ה אין ראיה... שיהיה חלק אחד... וכו'.

שני ימים... או פחות... או יותר מעט... וכו'.

שני ימים או פחות או יותר מעט. כמו יום אחד קודם שתדבק בשמש בסוף החדש וכמו יום אחד אחר שתדבק בשמש ותראה במערב בערב. ובליל שתראה במערב אחר שנמתה היא תחלת החדש ומונין מאותו היום תשעה ועשרים יום. ואם יראה הירח ליל שלשים יהיה יום שלשים ראש החדש. ואם לא יראה יהיה ראש החדש יום אחד ושלשים ויהיה יום שלשים מחדש שעבר. ואין נזקקין לירח בליל אחד ושלשים בין שנראה בין שלא נראה. שאין לך חדש לבנה יותר על שלשים יום: ד חדש שיהיה תשעה ועשרים ויראה ירח בליל שלשים נקרא חדש חסר. ואם לא יראה הירח ויהיה החדש שעבר שלשים יום נקרא חדש מעובר ונקרא חדש מלא. וירח שיראה בליל שלשים הוא הנקרא ירח שנראה בזמנו. ואם נראה בליל אחד ושלשים ולא נראה בליל שלשים הוא נקרא ירח שנראה בליל עבורו: ה אין ראיה הירח מסורה לכל אדם כמו שבת בראשית שכל אחד מונה ששה ושובת בשביעי. אלא לבית דין הדבר מסור עד שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חדש הוא שיהיה ראש חדש. שנאמר החדש הזה לכם עדות זו תהיה מסורה לכם: ו בית דין מחשבין בחשבונות כדרך שמחשבים האיצימננינים שיודעין מקומות הכוכבים ומהלכם והוקרים ומדקדקים עד שידעו אם אפשר שיראה הירח בזמנו שהוא ליל שלשים או אי אפשר. אם ידעו שאפשר שיראה יושבין ומצפין לעדים כל היום כולו שהוא יום שלשים. אם באו עדים ודרשו והקרום כהלכה ונאמנו דבריהם מקדשין אותו. ואם לא נראה ולא באו עדים משלימין שלשים ויהיה חדש מעובר. ואם ידעו בחשבון שאי אפשר שיראה אין יושבים יום שלשים ואין מצפין לעדים. ואם באו עדים יודעין בודאי שהן עדי שקר או שנראת להם דמות לבנה מן העבים ואינה הלבנה הודאית: ו מצות עשה

מן התורה על בית דין שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה. ושידרשו את העדים עד שיקדשו את החדש. וישלחו ויודעו שאר העם באי זה יום הוא ראש חדש כדי שידעו באי זה יום הן המועדות. שנאמר אשר תקרא אותם מקראי קדש ונאמר ושמרת את דבר ה' מירושלים. ואם היה אדם גדול בחכמה ונסמך בארץ ישראל ויצא לחוצה לארץ ולא הגיה בארץ ישראל כמותו הרי זה מחשב וקובע חדשים ומעבר שנים בחוצה לארץ. ואם נודע לו שנעשה בארץ ישראל אדם גדול כמותו ואין צריך לומר גדול ממנו הרי זה אסור לקבוע ולעבר בחוצה לארץ ואם עבר וקבע ועיבר לא עשה כלום: ז

ה אין מחשבין... וקבעין... וכו'.

הוא דברי... כד נחלק בסגרי הקדושים... מן המזבח... וכו'.

הוא דברי... כד נחלק בסגרי הקדושים... מן המזבח... וכו'.

פרק שני

א אין כשר לעדות החדש אלא שני אנשים כשרים הראויין להעיד בכל דבר ודבר. אבל נשים ועבדים הרי הן כשאר פסולי

לחם משנה

לשקיעת החמה... נפקא מינה וכו'.

הנהגות מיימוניות

ב"ד מחשבין... וכו'.

נויקין. הלכות רוצח ושמירת נפש פ"י

פ"י א אין דין עגלה ערופה [מנה] חלל נהרג וכן בעבר הירדן. בספרי סוף פרשת
 זנופיים אשר ה' אליהן עתן לך לרבות עבר הירדן:
ב עגלה ערופה נה שמי שנים וכו'. ביום מ' פרכ וכתמים: ואין המומין פוסלין.
 משנה פ' עגלה ערופה (דף מ"ה). ומ"ט וע"פ"כ אם היסד ערופה פסולה וכו'.

פרק עשירי

א אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בארץ ישראל וכן
בעבר הירדן: [ב] עגלה ערופה בת שתי שנים
 או פחות [ג] אבל אם היתה בת שתי שנים ויום אחד
 פסולה. ואין המומין פוסלין ואע"פ"כ אם היתה טריפה
 פסולה. כפרה נאמר בה כקדשים: [ד] לכל העבודות
 פוסלות את העגלה כמו שפוסלין בפרה אדומה שנאמר
 אשר לא עובד בה. ולמה נאמר עול אחר שנאמר אשר
 לא עובד בה שהוא כולל העול עם שאר עבודות. שהעול
 פוסל בין בשעת מלאכה בין שלא בשעת מלאכה כיון
 שמשכה בעול מנח נפסלה אע"פ שלא חרש בה ולא
 עשה בה מלאכה ושאר עבודות אין פוסלין אלא עד
 שעת מלאכה: [ה] כל מלאכה שהיא לצרכה כגון פירוש
 מליטו עליה מפני הובובים אינו פוסלה. וכל שהיא שלא
 לצרכה כגון שפירש מליטו עליה לנושאה פסולה וכן כל
 כיוצא בזה כמו שביארנו בהלכות פרה אדומה: [ו] אין
 עורפין את העגלה אלא ביום לפי שנאמר בה כפרה
 כקדשים. וכל היום כשר לעריפתה. ואין עורפין שתי
 עגלות כאחת שאין עושין מצות חבילות חבילות: [ז] עגלה
 ערופה אסורה בהנאה ונקברת במקום עריפתה ומשטרד
 לנחל תיאמר בהנאה אע"פ שעדיין לא נערפה. ואם
 מתה או נשחטה אחר ירידתה הרי זו אסורה בהנאה
 ותקבר: [ח] נמצאו העדים זוממין הרי זו מותרת בהנאה.
 כיצד כגון שאמר עד אחד אני ראיתי את ההורג וכו'
 שנים והכחישוהו ואמרו לו לא ראית. והפרישו את
 העגלה והורידה לנחל לעורפה על פיהם. ואחר כך
 הוזמו השנים הרי זו מותרת בהנאה: [ט] נמצא ההורג
 עד שלא תערף העגלה תצא ותרעה בעדר. נמצא אחר
 שנערפה תקבר במקומה. שעל הספק באה מתחילתה
 כיפרה ספיקה והלכה לה. ואע"פ שנמצא הרוצח אחר
 עריפתה הרי זה יהרג שנאמר [י] ואתה תבער הדם
 הנקי: [יא] הנחל שנערפה בו העגלה אסור בוריעה

ועבודה לעולם. שנאמר אשר לא יעבד בו ולא יזרע. וכל העובד שם עבודה בגופה של קרקע כגון שחרש או חפר או זרע
 או נטע וכיוצא באלו הרי זה לוקה. ומותר לסרוק שם פשתן ולנקר שם אבנים שזה כמי שארג שם בגד או תפרו שאינה
 מלאכה בגוף הקרקע. לכך נאמר לא יעבד ולא יזרע מה זריעה בגופה של קרקע אף כל העבודה שנאסרה שם אינה
 אלא בגופה של קרקע: י אנשי עיר קרובה שנתאחרו ולא הביאו עגלה ערופה. כופין אותן ומביאין ואפילו לאחר כמה
 שנים. שחייבי עגלה ערופה שעבר עליה יום הכפורים חייבים להביא אחר יום הכפורים:

א סמ"ג עין ס' פח: כ"ט
ב עגלה ערופה נה שמי שנים כו'. משנה ג"ש מסכת פרכ ר"א אומר עגלה נה שנתה
 ונכה בת שנים והכ"א עגלה נה שנים ופרכ נה ג' או נה ד' רמ"א אף בת ס'
 וכו'. והנה אומרו ר"א אומר עגלה נה שנתה הוא למעט יוחר ובלאומרו פרכ נה שנים נסתק
 ס"ג וכתב דמ"ן למחר דנת שנים למעוטי נמי עמי כמו בת שנתה דתתא למעוטי עמי ואנ"ג דכ"ג
 דנת ג' פרה היא דלמא פסל ר"א שמה תשחיר חלל לא יתיישב הא דמכשיר ר"א כפ"כ פרה מעוברת
 ושמה דיעבד קתיר דשכרה. וכריש ס"ב נהס יוחר הרב לומר דלמא למעט עמי תתא. ומ"ט חכמים
 דעגלה נה שנים לאו למעט נה שנתה דכ"ג הוא דיליה עמי חלל תתא דר"א פסל כ' קתירי רבנן
 דאף נה שנים שכרה דעגלה היא וכו' הר"ג וכו' רבינו בספרין. ומה שכתב רבינו יום אחד לא
 ידעתי מקור דין זה ודא ק"ל דשעות פוסלות כקדשים וכו' רבינו כס"א מהל' מעשה הקרבנות
 הלכה י"ג. וע"כ לומר דהאי עגלה ערופה דלמא מקדשי מנה ומיני קולות האחרות כנגלה ערופה
 משנערפה

מגדל עז
 פ"י אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בא"י. בספרי ט' שופטים נכמה מקומה: עגלה ערופה נה
 שמי שנים כו' עד המומין פוסלין בה. ר"ש מסכת פרכ ומסכת ע"ז פ' אין מעמידין (דף
 כ"ז): אע"פ כן אם היסד ערופה פסולה וכו' עד כקדשים. כחוטם שנק עגלה ערופה (דף מ"ו):
 כל העבודות פוסלות וכו' עד כמו שביארנו בהלכות פרה אדומה. פרק עגלה ערופה (דף מ"ו):
 אסור בהנאה עד ותקבר. כמסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף כ"ה) וכבר ידענו ש"ג ופרכ המביא חטם עליו
 שס: נמצא ההורג עד שלא תערף כו' עד דהם הנקי מקרבן. ככריתות פרק המביא חטם עליו
 פ' עגלה ערופה וכספרי ט' שופטים:

הנהגות מיימוניות
 במקום שנעשה חלל ע"כ: [א] כרבנן דר"א במסכת פרה ע"כ: [ב] וכן פירש"י בפירוש
 הרומש וההאי קרא ילפינן לה אבן בפרק אלו בערות (דף י"ז) ילפינן לה מולאדן לא
 יבוא
 כמקום שנעשה חלל ע"כ: אין עורפין את העגלה כו' עד שאין עושין מצות חבילות חבילות. פרק עגלה ערופה:
 אסור בהנאה עד ותקבר. כמסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף כ"ה) וכבר ידענו ש"ג ופרכ המביא חטם עליו
 שס: נמצא ההורג עד שלא תערף כו' עד דהם הנקי מקרבן. ככריתות פרק המביא חטם עליו
 פ' עגלה ערופה וכספרי ט' שופטים:

משנערפה העגלה חלל ומרעה בעדר לאו קשיא היא דלמא למחר שאני עגלה
 שיתא ההורג לא חקדשוהו ולינלמי מילתא דהקדש טעות הוא וכו' פ' שהחטם' חירלו ז' ויגדלו
 דכברא היא דנמרי ומקדשי דלא מסקי דעמיהו שיתא ההורג רבינו לא יוחא ליה כההיא
 חירולא וכובר דנמ' לטוס מלי רס"ד דנמר ומקדשי ככל גזולא חטיק מלי דחטיק דמהי'
 טלינא וסברה דלמא נאסרה נאסרה מחיים ולא אמרינן
 דלדעתא שיתא ההורג לא חקדשוהו דלא מסקי
 דלדעתא שיתא ההורג לכל לפוס קושטא
 ליכא למימר דמהי' נמי סברה דירידתא
 לנחל אורסרה ואע"פ"כ אם נמצא ההורג אפי'
 אחר שסורידוהו לנחל חלל ותרעה צעדר משום
 דלדעתא שיתא ההורג לא חקדשוהו סברי
 דבר מלי הוא שיתא ההורג וכל שכן למי
 מה שפירשו קת' משתים שמועלת המדיד
 והעמייס העעיס כמלס עמי' כך היא קרוב
 שיתנלה מי הוא ההורג דהא ודאי מעיקרא
 מסקי דלדעתא שיתא ההורג ולא נמרי
 ומקדשי הילכך נקטינן דירידתא לנחל אורסרה
 ונקטינן כמתי' דנחל ההורג עד שלא שערף
 העגלה חלל ותרעה בעדר משום דלדעתא
 שיתא ההורג לא חקדשוהו:

ז נמצאו העדים זוממין וכו'. כפרק נחלה
 דכריתות שס (דף כ"ד) א"ר
 יהודה אמר רב מודים חכמים לר' מאיר
 כששם מליי שהחזמו עדיו שילא וירעה בעדר
 וש' ללמוד משם לעגלה ערופה:

ח נמצא ההורג וכו' עד ה"ז יהרג. משנה
 פ' עגלה ערופה (דף מ"ו) ופירש"י
 כיפרה ספיקה היא עשה את פלה וס' לא
 נמצא ההורג נחכסר מספק ולכשימצא נעשה
 ודאי ויהרג ומיכו כליסור הלאה קיימא דכפרה
 כמיב דה כקדשים:

ט הנחל שנערפה בו אסור בוריעה ועבודה
 לעולם וכו' עד אינה חלל בגופה
 של קרקע. משנה וכריתות שס (דף מ"ז):
 י אנשי עיר קרובה שנתאחרו וכו'. כפ'
 כמל' דכריתות (דף כ"ו) אסא
 דאמר ר"א שאין יו"כ מכפר חלל על חטא
 שאין מכיר בו חלל המקום סריד חלל מעשה
 עגלה ערופה שערך פליה יו"כ לא יביא סברי
 אין מכיר חלל הקב"ה ומי ר"פ אמר קרא
 כפר לעמר שחלל וכו' ראויה כפרה זו שהכפר
 על יוואי מנזים פירש רש"י על יוואי מנזים
 דקמיב אמר סדיס וכו' כמה יו"כ עבר עליהם
 ועדיין הם זריכין לכפרה זו אם נמצא חלל
 ביוהס כדכתיב קרא:
 מצות

מגדל עז
 פ"י אין דין עגלה ערופה נוהג אלא בא"י. בספרי ט' שופטים נכמה מקומה: עגלה ערופה נה
 שמי שנים כו' עד המומין פוסלין בה. ר"ש מסכת פרכ ומסכת ע"ז פ' אין מעמידין (דף
 כ"ז): אע"פ כן אם היסד ערופה פסולה וכו' עד כקדשים. כחוטם שנק עגלה ערופה (דף מ"ו):
 כל העבודות פוסלות וכו' עד כמו שביארנו בהלכות פרה אדומה. פרק עגלה ערופה (דף מ"ו):
 אסור בהנאה עד ותקבר. כמסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף כ"ה) וכבר ידענו ש"ג ופרכ המביא חטם עליו
 שס: נמצא ההורג עד שלא תערף כו' עד דהם הנקי מקרבן. ככריתות פרק המביא חטם עליו
 פ' עגלה ערופה וכספרי ט' שופטים:

הנהגות מיימוניות
 במקום שנעשה חלל ע"כ: [א] כרבנן דר"א במסכת פרה ע"כ: [ב] וכן פירש"י בפירוש
 הרומש וההאי קרא ילפינן לה אבן בפרק אלו בערות (דף י"ז) ילפינן לה מולאדן לא
 יבוא
 כמקום שנעשה חלל ע"כ: אין עורפין את העגלה כו' עד שאין עושין מצות חבילות חבילות. פרק עגלה ערופה:
 אסור בהנאה עד ותקבר. כמסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף כ"ה) וכבר ידענו ש"ג ופרכ המביא חטם עליו
 שס: נמצא ההורג עד שלא תערף כו' עד דהם הנקי מקרבן. ככריתות פרק המביא חטם עליו
 פ' עגלה ערופה וכספרי ט' שופטים:

הנהגות מיימוניות
 במקום שנעשה חלל ע"כ: [א] כרבנן דר"א במסכת פרה ע"כ: [ב] וכן פירש"י בפירוש
 הרומש וההאי קרא ילפינן לה אבן בפרק אלו בערות (דף י"ז) ילפינן לה מולאדן לא
 יבוא
 כמקום שנעשה חלל ע"כ: אין עורפין את העגלה כו' עד שאין עושין מצות חבילות חבילות. פרק עגלה ערופה:
 אסור בהנאה עד ותקבר. כמסכת ע"ז פרק אין מעמידין (דף כ"ה) וכבר ידענו ש"ג ופרכ המביא חטם עליו
 שס: נמצא ההורג עד שלא תערף כו' עד דהם הנקי מקרבן. ככריתות פרק המביא חטם עליו
 פ' עגלה ערופה וכספרי ט' שופטים:

רמד כפתור פרקי ופרח

הבאתי את זה מדברי רוח הקדוש מורי, כי ענמה נפשי לקדושתו ולנשרפים בגורתו, על דבר אמת היתה שריפת גוף ונשמה קיימת, יום שני אל הכסא⁶⁵⁰ אחוז פני כסא היו בחמאינו מאד מהרוגי לוד⁶⁵¹ קדושים כלם מספר כלם צדיקים מי יתן בספר ויחקו ספר' המלך מלכו של עולם לפניו יתנו עריהם ויצדקו, היו עובדי ברית דת משה ויהודית⁶⁵² שנפרעין מן העידית, והזרים ירי עשיו, עושה שלום במרומיו יאמר די לצרותינו ושלום יעשה לנו.

[מעלה הישיבה בארץ ישראל]

מכילתא (שמות כ) לאורכי זה אברהם וכיצא בו, ולשומרי מצותי אלו הנביאים והקונים. רבי נתן אומר לאורכי ולשומרי מצותי אלו שהן יושבין בארץ ישראל ונותנין נפשם על המצות. מה לך יצא ליהרג על שמלתי את בני, מה לך יצא לישף על שקראתי בתורה, מה לך יצא ליצלב על שאכלתי את המצה, מה לך לוקה מאפרגל על שנמלתי את הלולב. ואומר (זכריה ג, ו) אשר הכתי בית מארבי, המכות הללו גרמו לי ליארב לאבי שבשמים. נמצא⁶⁵⁴ לפי דבי נתן, הארבה היא מסירת הנפש על המצות או על ישיבת ארץ ישראל. והכתוב ודאי על ע"ז כי בה נתחייבנו ביהרג ואל יעבור בכל הזמנים לעולם, אבל הרחיב הענין לכל המצות לפי שבשעת השמור אנו נהרגין על כלם, וכדאיתא פרק בן סורד (סנהדרין עד, א) דבשעת השמור בפרהסיא⁶⁵⁵ אפילו על מצוה קלה יהרג ואל יעבור. מאי מצוה קלה, אומר רבא בר יצחק⁶⁵⁶ אפילו עוקתא דמסנא. פי' אם אמר לו הגוי עשה רצועות מנעלך כמונו אדומות, שאז היו רצועותם אדומות ושל ישראל שחורות⁶⁵⁷ כדי שלא ילכשו מלבוש הנכרי⁶⁵⁸. ופרהסיא אין פחות מעשרה בני אדם. ונראה כי שומרי מצותי הוא על היושבים בארץ ישראל מפני שמעונה הרבה מצות מולתה.

וכן אמרו ז"ל סוף מסכת כתובות (ק, ב) כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר (ויקרא כה, לח) לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלילים. ופי' אבא מורי ז"ל ה"ה, שהרי ארץ ישראל נקרא נחלת הש"ם וכמו שכתוב (שמואל א, כו, כ) בנחלת הש"ם, וכירמיה (פו, יח) על חללם את ארצם

איזהו נשך (כ"מ ע"א, ב) דסבר דרק בתרומה דאיכא קדא "גם אחם" — מה אחם בני ברית וכו', אין שליחות לגוי, אבל בכל התורה יש שליחות לגוי, כגט מודה דאין שליחות לגוי כיון דקרא דשליחות הכתוב בגט בישראל קא מיירי, וכדמפרש. 650. בהערות ד' קויפמן שבמהדורת לונץ הציע להגיה: יום שני אלןולן] ה כ ס א. והיינו שנת ה אלפים ופי"א שנים לבריאת העולם. 651. ע"י תענית יח, ב. 652. בכ"יג וכ"י"מ: מספר כלם צדיקים כלם קדושים מי יתן וכו'. 653. ע"פ כ"יג וכ"י"מ. בכ"י"א: דת משה עברית. 654. ע"פ הרמב"ן עה"ת שם. 655. אולי צ"ל או בפרהסיא, ע"ש בגמ'. 656. לפנינו בגמ': רבא בר רב יצחק אמר רב. 657. כן פי' הר"ף, ובתוס' שם ע"ב ד"ה אפילו: של ישראל לכנות. 658. ע"י בכ"מ הלכות יסודי התורה פי"ה ה"א שאין זה מנהג אלא מלי"ת. ולא תלכו בחקות

כפתור פרקי ופרח רמה

בנבלה שקציהם ותועבותיהם מלאו את נחלתי. וכן (ויקרא כה, כג) כי לי הארץ. וכתוב (דברים יא, יב) עיני יי אלהך בה, כלומר שזאת הארץ מיוחדת לבורא י"ת מושגתת ומושקפת לטובה בפרט וחמיד, בהשגחה מוספת על השגחתו יתעלה בכלל הארץ כלה, שבאותה השגחה אמר (זכריה ד, י) עיני יי' הבה משוטטות בכל הארץ, וכמו שהחסיד מושגח במינו בפרט כמו שכתוב (משלי ח, כא) להנחיל אורכי יש, ואומר (תהלים לד, יז) עיני יי' אל צדיקים, וכן רבות רעות צדיק, ואומר (שמואל א, ב, ט) הגלי חסדיו ישמור. ואין הענין כן בחוצה לארץ.

וגם היא ארץ מיוחדת לטובה, חכרון תארך נבואת יחזקאל⁶⁵⁹ יזכית, והוא על דרך שאמרו מסכת בבא בתרא פרק קמא (פו, א) אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל ותרי עשר והניאל ומגילת אסתר. וכתבו המפרשים ז"ל⁶⁶⁰ רמ"ה לא כתבו יחזקאל משום ולא נתנה נבואה ליכתב בחוצה לארץ וכאו אנשי כנסת הגדולה וכתובה לאחר שכאו לארץ. כתב רש"י ז"ל בפ"י המקרא (יונה א, ג) לברוח תרשישה, ים ששמו תרשיש שהיא בחוצה לארץ, אמר אברהם לשם⁶⁶¹ שאין השכינה שורה בחוצה לארץ. כראש ספר יחזקאל פרש"י ז"ל היה היה דבר יי, אמרו רבותינו שהיה כבר, לפי שאין השכינה שורה בחוצה לארץ, אלא על ידי שירתה שכינה עליו תחלה בארץ.

מסכת תענית פרק קמא (י, א) ארץ ישראל הב"ה משקה אותה בעצמו וכל העולם כלו על ידי השליח. שנאמר (איוב ה, י) הנותן מטר על פני ארץ ושולח גו'. ארץ ישראל שותה מי גשמים וכל העולם מי המציח, ארץ ישראל שותה תחלה ולבסוף כל העולם. וכן המתרגם תרגם פני ארץ ארץ ישראל ותוצות חוצה לארץ, דיהיב מטרא על פני ארעא דישאל ומשדר מיא על אפי מחווי עממיא ע"כ.

והרמב"ן ז"ל כתב (בראשית כה, ג) אלהי השמים ואלהי הארץ, הב"ה יקרא אלהי ארץ ישראל בכתוב (מלכים ב, יז) כי לא ידעו את משפט אלהי הארץ, וכתוב (דה"ב לב, ט) וידברו על אלהי ירושלים כעל אלהי עמי הארץ.

מסכת סוטה (יהושע) פרק קמא (הלכה י) כתוב (בראשית מו, ד) אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, מה ת"ל גם עלה, לא אותך לבודך אני מעלה אלא כל⁶⁶² השבטים אני מעלה. מלמד שכל שבט ושבט העלה עצמות ראש שבטו, ואף דנה נשלוה וקברה בארץ כנען כי למצרים הלכה ושם מתה. וכתב הרמב"ן ז"ל (בראשית לד, יב) וקבורתה

הגוי. 659. כלומר תארך כתיבת נבואת שם. 661. בכל כ"י אברהם לי, וככ"יג: יחזקאל וכדמפרש לקמן. 660. כן פירש"י אברהם לי שם. 663. בכ"י"א: אלא לכל

קברתי לאה⁶⁷⁷. וכבר ידוע שקבורתה במקום ההוא לכוונה ידועה כמו שכתב (ימיה לא, טו) רחל מבכה על בניה ברוך יודע הנסתרות. וכן יעקב אבינו ויוסף הצדיק וארוננו משה ע"ה⁶⁷⁸ כלם היו משתוקקים ליגבר בארץ ישראל בהיותם חתנה לארץ ואף על פי שעדין לא נכבשה, מצוּף לזה הכונה בעשיית המצות התלויות בארץ. וכן אמרו מסכת מוטה (ז, א) אענבה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים ג, כה), וכי משה היה תאב לאכול מפירותיה אלא אכר כמה מצות יש בארץ שאינן נודגות בחתנה לארץ, אכנם לארץ כדי שיחיימו מצותיה על די.

[קדושה ראשונה, לענין מעלות הדר בא"י, לא במלה]

הרי שקדושת הארץ ומעלתה היא משעת נתינתה אל האבות הקדושים⁶⁷⁹ לא משעת הכבוש לחור. וכן כתוב (בראשית מ, טו) מארץ העברים, זכן (שם מט, כא) והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם⁶⁸⁰, ושם עברים אינו על שם עבר הנגר שהוא פרת, אלא על שם בן שם⁶⁸¹, וכמאמר רבי אברהם בן עזרא (שמות כא, ב). עוד כתב (בראשית כג, ט) חכרון פרשת מערת המכפלה⁶⁸² שקנה אברהם ע"ה להודיע מעלת ארץ ישראל על כל הארצות לחיים ולמתים. וגבי ויקן את חלקת השרה כתב (שם לג, ט), הזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, וכי שיש לו חלק בה חשוב הוא כחלק העולם הבא.

וכן (שם ג, כד) אעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב⁶⁸³. וכן במעמד בין הבתרים (שם מו, יח) ביום ההוא ברית יי את אברהם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנדר מצרים עד הנחל הגדול נהר פרת. ומאותה שעה זכה בה אברהם אע"ה לכל זרעו, שהרי באותו מעמד הנורא אמר לו השם יתברך ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' ודור רביעי ישובו הנח. אם כן בעודם בעניו ובעבדות אותם ארבע מאות שנה, זאת הארץ כלומר ארץ האמורי היא שלהם, וארץ מצרים לא להם⁶⁸⁴. והמרגלים כתוב (במדבר יג, כא) ויעלו ויתורו את הארץ ממדבר צין עד רחוב לבא חמת, ויעלו בנגב ויבאו עד חכרון. וכן מה ששנינו מסכת בבא מציעא פרק השואל (קא, א) שרה אבותיו, פרשו המפרשים ז"ל⁶⁸⁵ שרה של ארץ ישראל שהיה של אברהם יצחק ויעקב שהיו אבותיו, וכן הביאו ה"ב התרומה ז"ל בהלכותיו⁶⁸⁶.

ולא יכולתי וכו'. 677. ע"כ דברי האבן עזרא. 678. ע"י בספרי רברים לד על הפסוק ושמה לא תעבור. 679. ע"י בשו"ת ח"ט יו"ד סי' רלד שכתב שקדושת א"י וירושלים היא קדושת עולמים מימות עולם. 680. וכ"כ באור החיים: ודקוק לומר ארץ אבותיכם. כי הארץ לאבות נחנה והם זכו בה, לא ליצואי מצרים. 681. ע"י רש"י עה"ת בראשית יד, יג. ולט, יד. ובספורנו בראשית יד, יג. 682. ע"פ כ"ג וכ"מ. ובגדפס: המערה. 683. בפסוק: והעלה אתכם וכו' אשר נשבע לאברהם וכו'. וכ"ג וכ"מ: ואעלה אתכם וכו' אשר נשבע ה' וכו'. 684. לכא"י מהא לא איריא דהא ד' מאות שנה התחילו בלידת יצחק וא"כ גם אותם שנים שהיו יצחק ויעקב בארץ ישראל חשיב ארץ לא להם. 685. תמוה מאד, דפירוש זה היא הו"א בגמ' ונדחה. ע"ש. 686. סוף הלכות א"י.

ידועה עד היום בקבלה⁶⁶⁵, והיא בעיר ארכל עם קבר נתאי הארכלי. ויתכן שהעלה שמעון עצמותיה לחמלה עליה, או ישראל עם עצמות כל השבטים⁶⁶⁶, עד כאן.

[מקום קבורת רחל]

וכן רחל אמנו ע"ה נקברה גם כן בארץ ישראל וכדאיחא בתוספתא מסכת מוטה פרק י"א (הלכה ז), בלכתך היום מעמרי ומצאת שני אנשים עם קבורת רחל בגבול בנימין בצלצח (שמואל א, י, ב). היכן⁶⁶⁷, והלא לא נקברה אלא בבית לחם חלקו של יהודה, שנאמר (בראשית לה, ט) וחמת רחל וגו' ואין אפרת אלא בחלקו של יהודה, שנאמר (מיכה ה, א) ואתה בית לחם אפרתה צעיר להיות באלפי יהודה. וכבר זכרנו פי' כברת ארץ פרק י"ב⁶⁶⁸. וכן גם כן הראות מעיד על זה⁶⁶⁹. ותמה על מה שפי' רש"י ז"ל פרשת ויחי (בראשית מה, ו), ואקברה שם, ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ⁶⁷⁰. וכל עצמו של הרב ז"ל שהוא סבור שאינה נקברת בארץ⁶⁷¹, לא מפני שלא היה הקבר קנוי⁶⁷², כמו שאמרו קצת מהדווא דפרק יש נוהלים (ב"ב ק"ב, א) כאמרם, ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. ובספר שמואל פי' ז"ל והלא קבורת רחל בגבול יהודה בבית לחם, אבל עכשו הם עם קבורת רחל וכשתפגעם תמצאם בגבול בנימין בצלצח.

כתב הרמב"ן ז"ל בפ' התורה (בראשית לה, טו) ונראה בעיני כי קברה יעקב בדרך ולא הכניסה לעיר בית לחם הקרוכה שם, לפי שצפה ברוח הקדש שבית לחם אפרתה יהיה ליהודה, ולא רצה לקבורה רק בגבול בנה⁶⁷³ בנימין. וכן אמרו בספרי בחלקו של בנימין סתה, וכדאיחא פרשת הזאת הברכה (דברים לג), עד כאן. וכבר אמרו שירושלם צפונה של יהודה ודרומו של בנימין וסדלקמן, והנה מצבת קבורת רחל היא לדרום ירושלם כמו שענה, והיא דספרי אינו חולק עם התוספתא שאיפשר שמתה בגבול בנימין שהוא קרוב⁶⁷⁴. והם היו הולכים מארץ אפרים לארץ בנימין ומארץ בנימין לארץ יהודה, כי שם באר שבע⁶⁷⁵. ורבי אברהם בן עזרא פי' (בראשית מה, ז) ולא יכולתי להוליכה⁶⁷⁶ לקברה במערה כאשר

השבטים כלם. 665. ע"פ כ"ג וכ"מ, וכן הוא ברמב"ן. בכ"מ: עד היום בקבורה. 666. בכ"ג וכ"מ: אחיה כל השבטים. 667. לפנינו בתוספתא: היכן מצונו שנקברה רחל בגבול בנימין בצלצח, והלא וכו'. 668. הוא בפרק יא (מהדורת חן טוב דף מח ע"א). 669. ר"ל שרחל אמנו קבורה בארץ ישראל. 670. וכן הקשה הרמב"ן שם. ועי' ברא"ם שפי' דברי רש"י שלא הכניסה לארץ, היינו בעיר שב"א יושבים. ועי' הערה 672. 671. בכ"ג וכ"מ: בא"י. 672. אולי כונת רבנו לשלול פי' הרא"ם ברש"י, שהובא בהערה 670 דחוק לעיר הוא מקום הפקר והיו כקבור בקבר שאינו שלו. 673. לפנינו ברמב"ן: בני בנימין. 674. דבריו צ"ב, דמה בכך שהוא קרוב סוף סוף בספרי כתוב שנקברה בחלק בנימין, ובתוספתא מפורש שבחלקו של יהודה נקברה. 675. צ"ב, מאי בעי בבאר שבע, הרי מקרא מלא דבר הכתוב (בראשית לה) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרת הארבע הוא חכרון אשר גר שם אברהם ויצחק. 676. ז"ל האבן עזרא: שמתה רחל פתאום

לבוא, אבל במה דברים אמורים, בנוגע לקדושת הארץ ולא בשם ארץ ישראל, שאינו בטל לעולם. ממילא נוהגים שלשת הדברים האלה בכל המקומות שהוזכרו בהם עולי מצרים.

אני רוצה להתקדם עוד צעד הלאה. שייכותן של מצוות התלויות בארץ לארץ ישראל וקדושת הארץ — אנו מבינים, מפני שהן חובת קרקע הגידולים צריכים להיות גידולי קרקע מקודשת. אולם עגלה ערופה, סמיכה וקידוש החודש, שאין להם שום זיקה לקדושת הקרקע של ארץ ישראל וקשורים הם רק עם שם ארץ ישראל, מושגתים על היסוד שהסברנו בדרשתנו. כי ליהודי חוץ-לארץ חסרת הקדושה של ברית אבות. ההלכה של ארץ ישראל בנוגע לשלשה העניינים הללו אין להם קשר עם קרקע ארץ ישראל, אלא עם הגברא הדר בארץ-ישראל. הקשר בין קדושת ישראל וארץ ישראל אינו תלוי בקדושת ארץ-ישראל, אלא בשם א"י.

תפלת כל פה ותפלת עמך ישראל

מסופקני אם היסוד של רש"י, כי קדושת ישראל שניתנה לאבות, פגומה היא בחו"ל, יכול להתייחס ליהודים של הדורות הקודמים. מאמין אני, רי הקדושה שהיתה לו לרמב"ן בספרד, היתה אותה הקדושה שהיתה לו אח"כ, כאשר עלה לארץ ישראל. גם הקדושה של ר' יהודה הלוי בטולידה, נוטה אני לחשוב, לא היתה שונה מהקדושה שזרחה על ראשו בעת שהערבי דרס אותו בסוסו, בארץ ישראל. אני גם מאמין, כי לר' יהונתן מלונגל היתה בפרובינציה של צרפת לא פחות קדושה מבארץ-ישראל. אפשר, אמנם, כי מנקודת-מבט ההלכה גברה הקדושה של גדולי ישראל אלה והתעלחה כאשר רגלם דרכה על אדמת ארץ-ישראל. אך מנקודת-מבט אישית-אמוציאונלית, אינני יכול פשוט לקבל את צימצום הקדושה של גדולים אלה בחו"ל. היודעים אתם מדוע? מפני שבמובן רוחני הם מעולם לא היו בחו"ל! ההבדל בין ארץ ישראל לחוץ-לארץ היה בשבילם פיסית-גיאוגרפי, אך לא רוחני. ארץ ישראל הרוחנית, כפי שמספרים החסידים על ר' נחמן מברסלב, ליוותה אותם. לפיכך היו כלולים כל הימים לא רק בברית סיני, אלא גם בברית אבות. כאמור, זוהי רק הגישה הסובייקטיבית ולא ההלכתית שלי לבעיה. אולם בנוגע לזמננו, בנוגע ליהודי המודרני בחו"ל (אני מדבר כאן על יהודים דתיים, שומרי מצוות), אמת ויציב הוא המאמר, גם מנקודת-מבט אמוציאונלית-רוחנית.

בקשר לאמור, מתעוררת שאלה חדשה: איך אפשר להסביר, במישור הרעיוני וההגיוני, את הקשר בין קדושת ישראל, הנובע מברית אבות, לארץ

תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ. בכל מקום בו נמצא יהודי אין הקדושה מסתלקת ממנו והוא נשאר בנו של עם קדוש. לפיכך אין קדושת ישראל נפקעת אף אם יהודי נמצא על הירח! היא למעלה מן המקום והזמן. אולם קדושת ישראל לפני מתן תורה, שניתנה לאבות ומבוססת על כריתת-ברית הראשונה עם אברהם: „ונתתי לך ולזרעך את כל ארץ מגורך והייתי לכם לא", קשורה קשר הדוק עם קדושת הארץ ובלעדה לא יכלה קדושת ישראל שלימה להתקיים. לכן, אומר רמב"ן, קדושת ישראל של האבות בחוץ-לארץ לא היתה קדושה שלימה. רש"י, כנראה, צועד צעד נוסף. לדעתו, לא היתה כריתת הברית הראשונה ארעית, שבטלה עם מתן תורה בסיני. כריתת הברית, כהבטחת הארץ, נצחית היא. גם כיום מקודש היהודי בשתי קדושות: א) קדושת כריתת הברית של האבות — „והייתי לכם לא-לקים"; ב) קדושת ברית סיני — „והייתם לי סגולה מכל העמים, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". נמצא, לדעת רש"י, יהודי הדר בארץ ישראל חתום בשתי קדושות: קדושת אברהם וקדושת סיני, ואילו הדר בחו"ל מוכרח להסתפק בקדושת סיני בלבד מאחר שקדושת אברהם, הקשורה קשר הדוק עם קדושת הארץ, חסרה לו. דעתו של רש"י היא, שחו"ל לא רחו את עצם הרעיון של „כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו א", מפני שקדושת אברהם נפקעת מחוץ לארץ. הם רק לא קשרו זאת עם הפסוק בויקרא, המתייחס לברית סיני האוניברסלית. אולם בנוגע לפסוק בלך-לך נשאר הרעיון אמת ויציב מפני שהמדובר שם בברית אבות. משום כך הביא רש"י את לשון חז"ל בפרשת לך-לך ללא תיקונים, בעת שבפרשת בהר, הדנה בברית סיני, הכניס רש"י את התיקון, כי יהודי בחוץ-לארץ יכול להכשל בע"ז.

† ואמנם, בנוגע למצוות הקשורות עם ארץ ישראל יש לנו שתי קבוצות: (1) מצוות התלויות בארץ — חובת קרקע, שאינן נוהגות בחוץ-לארץ; (2) הלכות שאין להן שייכות לחובות קרקע, ולמרות זה קשורות הן עם ארץ ישראל. למשל: עגלה ערופה, סמיכה חכמים, קידוש החודש ועיבור השנה. הרמב"ם פוסק, כי בנוגע למצוות התלויות בארץ נוהגת קדושת ארץ-ישראל שמדאורייתא רק במקומות שכבשו עולי בבל, מכיוון שקדושה ראשונה קרשה לשעתה ולא קרשה לעתיד לבוא. ואשר למצוות האחרות, כגון עגלה ערופה או סמיכה, נוהגות הן אף במקומות שכבשו עולי מצרים ולא תחזיקו בהם עולי בבל, אעפ"י שבטלה קדושה ראשונה. (עין רמב"ם פ"י מהלכות רוצח ושמירת הנפש, הלכה א'; פ"ד מהלכות סנהדרין, הלכה ר'; וכל ארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה). תירוץ לזה שמעתי פעם מאבי, ז"ל, כי סמיכה ועגלה ערופה וקידוש החודש אינם תלויים בקדושת הארץ — כי הרי אין להם שייכות לחובת קרקע — אלא בשם ארץ ישראל. אמנם, אנו אומרים כי קדושה ראשונה קרשה לשעתה ולא קרשה לעתיד

להחיל מנהג קלח אצילות מיום ז' אייר עד יום ל"ג לעומר והנה יום ז' אייר הוא ממש ההיפך מיום ל"ג כי אז הוא הוד שצדור להעולים והפארת שבחפאר' להיורדי' מתחילים להתאבל וצוים ח"י אייר הוא היפך [מיום ז' אייר כי אז הוא הוד שצדור להעולים] ושמחים זו וזה שכתבתי מהעלה מנתה למעלה כן הוא כי כל ימי הספיר' מונחי' בין יום שבת ליום כון כי ממחר' השב' חספרו עד יום כון וירוע מדת שבת התחנתה וכן אימא עילאה הרי שעולים זו וכנ"ל ולפי דאי' צמדש שמיום שכלה חסרה שהולאו מתלרי' הלכו ג' ימים בלא להם ואח"כ ירד המן אל"כ הי' הורדת המן ציום ל"ג בעומר וראוי' לעשות לזה זכר טוב אך הוא נגד ש"ס פר"ע ועס הארכתי מ"מ לעשותו יום שמחה והדלקה וצמקום ידוע דוקא שיהי' חל מלפיות שהכל נפנים לשם לא ידעתי אם דשאים לעשות כן והיה כעין מ"ס רל"ח צמי שדר לקצר ששאל הנציא יע"ש וכבר עלה בלבי לומר לשמ"ס רמב"ן באגרת הנפלא שלו שכל מקום המקודש יותר מחצרו חרוב ומשם יותר מחצרו ע"כ הוולב וצו"ה עדיין לא הגיע עד עתה זמן צנינו ע"כ הי' זאת כדי שלא יחשב ירושלים ביתר עז כי לא זכינו לכך מי יתן ויזכני הי"ת להיות מתישבים של ירושלים ועב"ם לא מתהרסים וממתריצים ח"ו להאריך בנות ישראל :

למטן ליון לא אחשה ולא אשקוט עד ילא כנונה אור משפט נדק צעזעה"י באלו הנאמר' ומני צמחתי האשון וי"ג הגאון ז"י בנה עליו ליון המליון בהלכה ירד לעומק יהושפט באורכ' ורומז כדרכו בקדש ממש לא הכיח מקום להתגורר זו ולא חסם בלי עידור ומי יסדר עמקים אחריו ומי יקבל אצני קדשו אשר בנה מלורה לתורה ולתעודה בכל זאת לא אשיב ידי אחר מלצדוק עד מקום שירי הכהה בעצת לחוספות ולא למגנעת והמוחן דעת יתן חלקי בתורתו מקום שעת לעקר ועת לנעת : —

תשובה רלד

ד חתים והשלוס לנופך ספיר ויהלוס ה"ה ירד הי' וירד נפש כל חי ה"ה גאון עולם תפארת ישראל פאר הדור נור הזמן כ"י ע"ה פיה כקס"ת מהר' זלמן מרגליות ז"י מללאין אהנו לחיי רב רבנן וציתו צדוק יאמר לעומתו יסורו עוד חולה מעין גנתו אשרי קהל עדתו שכה להם ליהנות מזיו שכינתו עוד יחליק כח יעל אצור ככשר יסוכך עליו באצרתו גם עד זקנה וטיבה יגוד בטובה לאורך ימים ושנות חיים אמן : —

למטן ליון לא אחשה ולא אשקוט עד ילא כנונה אור משפט נדק צעזעה"י באלו הנאמר' ומני צמחתי האשון וי"ג הגאון ז"י בנה עליו ליון המליון בהלכה ירד לעומק יהושפט באורכ' ורומז כדרכו בקדש ממש לא הכיח מקום להתגורר זו ולא חסם בלי עידור ומי יסדר עמקים אחריו ומי יקבל אצני קדשו אשר בנה מלורה לתורה ולתעודה בכל זאת לא אשיב ידי אחר מלצדוק עד מקום שירי הכהה בעצת לחוספות ולא למגנעת והמוחן דעת יתן חלקי בתורתו מקום שעת לעקר ועת לנעת : —

במה שרמזתי מקום שעת לעקר ועת לנעת : —

אלא צמ"ס שפוטו צניני ששיבת ירושלים יש צה מלור יותר מישיב' שארי ערי א"י והצמתי בפשיטות ממתני' שלהי כתובות דהכל מעלין לירושלים וזה אפי' צ"ה"ז לכל הפוסקים דאפי' להתדרכי והג"א דב' אשה צ"ה"ז לא יכולה לכוף האיש מ"מ האיש יכול לכוף א"כ ש"מ דמלור איכא וא"כ היושב צה עוקב צמלור טפי וראוי להקדימו עכ"ס ועל זה כ' והאריך הדת גאורו ז"י צפירוש' שוני' על דברי הג"א שהמה נפלאים לכאורה דאפי' אחר ההגה' דירושלמי מיירי צ"ה"ז וכן הוא בפתור' מיי' ק"י כ"ח מ"מ מה שמקיים ומתני' מיירי צמ"ס צ"ה"ז וכן הוא בפתור' מיי' ק"י כ"ח מ"מ מה שמקיים ומתני' מוצאי' עכ"ל דבר זה אין לו שחר דאפי' ינאם צירושלים אין שום מענה צ"ה"ז ומצא א"י מ"מ א"י עריק מח"ל בכל הזמנים בלי ספק וא"כ מ"מ אחר צירושלמי צ"ה"ז אין אשה מעלה מח"ל לא"י והגאון ז"י כדרכו בקדש נחית צ"י טפי והעמיק עיונו כמבואר בצדריכות בתשובתו והנה מ"ס הב"ח דמס"ה לא מובל היא לכוף אחרו צ"ה"ז משום דוקא מזונות והקשה הד"ג תינת מחורל לא"י אבל מאי לירושלים וכי יש דוקא מזונות צירושלים מצא"י וזה י"ל משום ישיבת כרכים קשה ופירש"י בקידושין מ"ט שיקורק מלי בכרך וירושלים כרך היא וכדמיייתי ש"ס בתשובות ק"י ע"ב מקראל ויצרכו העם לכל האנשים המתנדבים לשבת צירושלים אך דאי"ל לכוון זה בלשון מרדכי והג"א דמקיים דהוה מלור טפי וכו' ושמע משום מלור אחתין עלהו והיותו טוב הגה' פרישה מלור טפי לרור צירושלים מצא"י כלומר צ"ה"ז ליכא מלור לא מח"ל לארץ ולא מח"ל לירושלים ואפשר דהר"מ גופיה לא ס"ל הכי לדינא כהירושלמי אלא דה"פ הירושלמי ומיייתי רק דאי' מיני' דלא כר"ת דיפה כח האיש מהאשה אבל בזה דאיכא מלור צא"י מח"ל צ"ה"ז לא ס"ל כיון שצ"ס ריבן לא מחלק בכך וחו מדאמרי' בושעין מ"ה וכן פסקו הסוסיק' דעבד כעני צ"ה"ז שצדח לא"י כותב לו לרבו שער על דעיו ועושה אחרו בן חורין והיינו מקיפא דמשתנינו אין הכל מוליאי' ומקראל לא חקני עבד ומנ"ל דלמא דוקא בזמן שב"המק קיים אבל צ"ה"ז לא עדיק עבד כעניי מאשה הדורע כחה צ"ה"ז מנזמן הבית דלמא עבד נמי אע"כ גמ' דיון לא ס"ל הכי והר"מ גופי' לא קאמר אלא צפ"י הירושלמי ולהוכיח נגד ר"ת אבל צגון הרין לא פליג וזה דלא כחלקת מחוקק סוף ק"י ע"ה : —

ד חתים והשלוס לנופך ספיר ויהלוס ה"ה ירד הי' וירד נפש כל חי ה"ה גאון עולם תפארת ישראל פאר הדור נור הזמן כ"י ע"ה פיה כקס"ת מהר' זלמן מרגליות ז"י מללאין אהנו לחיי רב רבנן וציתו צדוק יאמר לעומתו יסורו עוד חולה מעין גנתו אשרי קהל עדתו שכה להם ליהנות מזיו שכינתו עוד יחליק כח יעל אצור ככשר יסוכך עליו באצרתו גם עד זקנה וטיבה יגוד בטובה לאורך ימים ושנות חיים אמן : —

ד חתים והשלוס לנופך ספיר ויהלוס ה"ה ירד הי' וירד נפש כל חי ה"ה גאון עולם תפארת ישראל פאר הדור נור הזמן כ"י ע"ה פיה כקס"ת מהר' זלמן מרגליות ז"י מללאין אהנו לחיי רב רבנן וציתו צדוק יאמר לעומתו יסורו עוד חולה מעין גנתו אשרי קהל עדתו שכה להם ליהנות מזיו שכינתו עוד יחליק כח יעל אצור ככשר יסוכך עליו באצרתו גם עד זקנה וטיבה יגוד בטובה לאורך ימים ושנות חיים אמן : —

רווחים

וסאוד מתהתי על דברי י"ג הגאון מהר' עמרם כ"י מוחאקי זו שהוא צקי צמדי תורה ואך הפעם לא כוון יפה צמ"ס ורמז לעיון צמ"ס מהרמ"ם קימון כ"ע דצ"ה"ז אין חילוק מקומ' הנה הגאון הכ"י כ' בן מאיעילא למהר"מ אלטקר צירושלים שאין לו להשתרר עליו וחלמדי' אע"פ שהוא יושב ירושלים ומעשה אס כבין הדברי' כפשוטן ואין צין ירושלים לאיעילא כלום א"כ מוכ"ס שאין מעלה ליתושי א"י שבשאר קהלות דעכ"פ איכא פלוגתא אי קדשה לע"ל ומקום מקדש וראוי קדשה לע"ל ואשוי ירושלים קרוים עכ"ס טפי למקו' מקדש ההוא משארי יושבי א"י אבל חלילה לא היתה כך כוונת הגאון ז"ל אלא לענין השתדלת התורה שיהיו בני ח"ל מתיידיים להיות נגדדים אחר בני א"י בגזרותיהם ותקנו' ומכ"ס יושבי ירושלים שנאמר מליון תלא תורה וזה בטל עתה צע"ה ואדרבה אפשר בכל עדיק מאי' מפני שהוא מקום ישיבה טפי ויעיין בלח"מ פס"ה ממלכו' וימינו הר"ק ואל"ך אין מעלה גם לארץ שנער משארי ארלות לענין שדרו' התורה אבל מענין קדושת המקום לא דבר הגאון ז"ל כיון שלא דבר הגאון מהרמ"ם ז"ל מזה נחזי אן דמתן הכל מעלין לירושלים אפילו אס רוצא גרים כמבואר שם ופסקו צמ"ס ש"מ אפי' צ"ה"ז הרין בן ומהר"ק שרש ה' כ' בזמנו אין לך מלור גדולה כזו לצבות צ"ה"ז צירושלים ע"הק מקום מוכן לעלות תפלה השמימה וכו' ובקוף השרש ההוא כ' וז"ל כ"י שיהי' להם צרכות העמידה שם כי רב הוא כי שם ליוה ה' את הצרכה לצדק צמנו ולשחרו עכ"ל ובתשר' מו"ה בללאל אשכנזי ק"י ט"ו ר"ה וגם שמי צמיה הללו וכו' כ' שיערערו על הדירה צירושלים ושד אפי' על עולמי רגלים ואם אין ירושלים ח"ו אין חצרון (כנ"ל) עכ"ל ע"ס לא הבנתי איך מלה ישיבת חצרון צירושלים אבל עכ"פ מבואר דמטובה למעלינותא ישיבת ירושלים משיבת שארי מקומות שצ"י א"כ ממילא י"ל אפי' יהי' הת"ס שבשאר מקומות שרים לירושלים אבל עכ"ס ממילא אינהו טובי' צמשה המלור בשיבת ירושלים ויעיין צ"ס צרכי יוסף קימון רנ"א מענין קדימת בעל מעשים ומכ"ס ששטייהם חכמים דיש קדימה לצעל המעשים :

איברא דהרמב"ם צה"ל אישות מיייתי הד מתני' הכל מעלין לא"י והכל מעלין לירושלים ואמנם לא מלאתי לו צה"ל מתנות עני' הד כפני' פ' דאח' דיש להקדים עניי א"י ולא מיייתי רק קדימת דפ' איזוהו נשך קרובין מעניי עירך וכשאי לעלמי אמתי דקראל אס כקף מלור לא מייירי צפורענות ח"ו שידורו ישראל בח"ל בזמן שירושלמי של א"י בתוכה דכראה דאפי' כשעושי' דלונו של מקום לא הוצטח שיהיו בהם עניים שצרכים להלוות לפי שעה אע"ג שהוצטחו אפק כי לא יהי' כך אציון שילטוד ליעול מתנות בארם אבל שלא יהי' עני שילטוד להלוות לא הוצטחו א"כ מייירי קראל דאס כקף מלור כשעושי' דלונו וכולם יושבים צא"י ולא הולך קראל לקדימה לעניי א"י אבל קראל דפ' דאח' מייירי להדי' צשאין עושי' דלונו ולא יחדל אציון וכמו שחי' בזמן בית שני ואז יש קהלות ישראל בח"ל הולך לומר צאלך להקדים עניי א"י לעניי ח"ל כך הי' נלע"ד אלא שמתרבים נכחה דלא פסקו כלל להך כפרי' ול"ע :

וכבר הארכתי יותר מדי ולקיים צמחמה אומר מ"ס לעיל דקביעת יום מועד ציום עשיית נס הוא ק"ו דאורייתא ולפע"ד לפ"י יום פורים וימי חנוכה דאוריית' הם אך מה לעשות צהם אס לשלוח מנות או להדליק נרות או לעשות זכר אחר זהו דרצנן והעובר ואינו עושה שום זכר לימי חנוכה ופורים עובר על מ"ע דאורי' אך העושה שום זכר יהי' מה שיהי' עכ"פ ציום א' מימי חנוכה ואפי' לא הדליק נרות ולא שלח מנות צפורים וכדומה אינו אלא עבדיין דרצנן ואפשר קריאת הלל ומגילה הוה ק"ו דאורי' לומר שיהי' כמו מלור בפסח לומר שיהי' י"מ צפה ה"ג ממות לחיים חייב לומר שיהי'

שאלות

חתים סופר חיד

ותשובות

צו

דוומים וזמני אגדה שלי אמרתי שלא רלה הקצ"ה לעשות נס גם בעמידה רומים שלא יקופם שבר אגרא דוחקא דכי כלה אמנס ומעודא רפסקא מעורבי משמע דהיו לפופים ממש מ"כ בלינה שזירושלים רלא היה מלוא כל כך כראיית פנים בעזרה ובראלי היו נדחקים אלל שהנס הי' שלא אמר אדם מעולם שמרבו אהבת ה' ושמהה אשר שמהם ה' בהיותם שמה לא אמר מעולם לר לי המקום ע"ד כר הוי דחמתן עזיזא וכו' ועכ"פ בני העיר היו נדחקים מאוד ע"י עולי גללים וכלי ביתם ומטותיהם היו מופקדים להם כדאי ד"פ בני העיר אין מעשיהן בתים זירושלים אף לא מטות וע"פ תנ"ך ופסיר שייך אפי' מנוה היפה לנוה הרעה: — ובמ"ש לעיל דעומדים לפופים היה נס ליתן שבר להצאים בחלוקת בית ה' יוכן דלפ"מ בתש"ז ח"ג ס"ק ר"א רגס בזמנו כדלה נס זזה צ"הכנ שזירושלים צבאם שם בחג השבועות כל קביעותיהם ולא לר להם וה' יודע כי עיני ראו צמ"ל דבר זה ולא אוכל לפרש מפני פרילי עמיונו וא"כ מאי דבואה דעשרה ימים נעשו צ"הכנ דבר ההם הוה עומדים לפופים וכו': —

והנה לכאורה נשמע לא משום מלות התלוים בא"י וירושלי' כופי' אלל משום קדושת עולמה וכל הדר צמ"ל דומה כמי שאין לו אלוה ר"ל אדרבא לרברי ר"ח כהן שבחוק' שלהי כתובות משמע אי לא מלות נוהגות היה יותר ראוי לעלות ומהר"ט ח"ב מ"ד ק"י כ"ח שהביא הדת גאונו כ' להדי' שהטע' משו' תוספ' קדושתה ולא נעומו מלות הנוהגות ודלא כמשמע מתש"ז ה"ל ותש"ז בופ' רפי' צדי' וכיון שכל עולמו הוא משום עולם קדושתה אין לכנס ככל צלפול אי קדשה רלוונה וקדש' לע"ל וצלפול רנ"ב' וראש"ד בקדושת המקדש צ"הז אי מייב כרת הנכנס לתוכו והארכתי צמ"א צדברי ענ"א סוף הלכות ט"ז בזה ואין כאן מקומו כלל כי אין אלו עוקקים אס מלות נוהגי' או לא אף אס עומא מותר לכנס שם או לא דק בקדוש' עליונה שירושלים הוא שער השמים מיימות עולם אפי' כשהי' היצוקי יושב ירושלים והכנעני והספרדי' אז צרף ולא זזה ולא תזוז שכינה מכולל מערבי אפילו צמורצנה וצינמות ו"ו ע"ב דמורא מקדש צ"הז מראתקא לשנת מה שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם חלי' היקשא זה צלפולתא דקדישה לע"ל או לא והרד"ג גילה קור דבעל חס"ל מעין ג' נהר ג' (ומשלכו הוא) ירנצור דחלוך הירקיע רכש ומלמטה נהר כל א"י וקלר למעלה נהר ירושלים וצ"המק וצטעט חורבן קתסם לגמרי ושור אחר החורבן נפתח אבל נקלר פוי שלמתי' אבל פוי שלמעלה ושער השמים לא יתקום חלילה שהוא שפע אלהי שבמקום מקדש ירושלי' והיינו דכ' מהיר"ק שהצאתי בתשובתי הקדומה כי שם לזה ה' את הצרכי' חיים עד העולם ומ"ש חס"ל צנהר י"ג שם צמעת לפת נהר כל ערי א"י היינו חון מירושלי' ותלילי' להעלות על הדי' שקדוש' שום עיר יותר מירושלים וא"כ מי שפגע בלפת יקדע ושור פוגע בזירושלים לא יחזור ויקדע ובהיפך קי"ל אס פגע בזירושלים חלה וכו' כנצולא צמ"א מ"ק רמב"ם ו"ט ע"ב סוף ה' ע"ב ויש לפקק דצונן שצ"המק ה' קיים היה ירושלים עדיך וקורעים על צטול אותו העדיפות ועכשיו לפת עדישא אבל חלילה לומר כן ואיך יודע שלעתה הוא צבזה מירושלים ואוירא עוב מירושלים כמ"ש צמ' חס"ל וקלר וקלר כתיב וקמת ועלית אל המקום ופירש"י מכלל היה שצבזה צ"המק מכל א"י וזמני' תורה שלי בצדתי שלכאורה יפלא לאמור מכלל שצבזה מה לטון מכלל נחזי אן והוא דבר הנראה לעין ונמחד בקנה ועור שהלמת אינו כן והוא מבוחר לבקי קלת צמפת העולם ועוד דשי' פ"י כן צפוק כעל חרמון שירד על הכרי ליון שחרמון גבוה והנה העולם שבוך בצורה כדורי לא שייך גבוה ונחמן וצכל מקום שעומד שם דראה שמים טעל ראשו גבוהי' וממך לאופק נמוכים ככיפה והצ' ומקום האופק נדמה לך כעולה מתחתית עומק צור ולא שייך גבוה ונחמן אף נחזי אן אס יהיה לפנינו כדור עגול ואנו מבינים צו קדוה א' שמונה שמיית הכדור ההוא ותחפצ משס והתפסט ונעשה עגול כמות שהוא וכל הפיות אליו פונים וממנו יונקים יניקת מותם והוא המרכז האמת של הכדור ולא צלי סקס מכל לר שפונים אליו נקרא עלייה לא עלייה צמעלה ונדולה המקום לצד אלא עלייה ממש כמי שעומד במקומו וראה האופק שצביצו יבד עומק ובוה מכל א"י שהוא משתימו של עולם מתחלת הכל עומק ממנו ועולים אליו כיון שהעולם כדורי והיינו דאמרי' כפרי' ה"ל וקמת ועלית וקשה לו ונאוי פקקא הלא אפשר שהקן ממצא וכו' יושבים צה-חרמון שמשס יורדים לירושלים ולא עולים אלא מכלל שצ"המק ובוה מכל א"י שהוא משתימו של עולם מתחלת ילידה והוא מרכז ונקודה האמלטי שבכדור וא"כ כל הצאים לטם עולים ולא יורדים כנלע"ד מ"מ א"א לומר כן על מקום אחר או על לפת ויעקב אע"ה אמר זה שער השמים ואין צ' שערים ומ"ש הר"ג עוא דמייחי בתחומה אירושלים והיה עיני ולבי שם כל הימים אי"כ צכלל' א"י נמי כנאר ארץ אשר ד' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה יפה כ' אבל אני צמ"ה לא זכיתי להצין צנגלות גם כי בהקפדות לה' אלקינו אבל כמחומה לי ששמעתי דיש חילוק בין

חיבור עין עם לב דהיינו עיני ולבי שם וצין עין לחוד דכתיב עיני ה' אלקיך שם ועוד חילוק בין עיני דהתם שהוא צ"ד על מעלה של טבעים שהם כפני השכינה וצין עיני ולבי לטון השגחה עלמו צלי כפיים ושעל זה נאמר ולא יכק ער מוריך כך שמעתי מאלו ולא אצין אולי זזה יתורן ק' דמי כיהו רבה: —

היוצא מדברינו דעב"פ לכ"ע קדושת שניהם קדושת עולמים מיימות עולם עד סוף כל ימות עולם לא נשתנה ולא ישתנה אלא שקדושת ירושלים חמורה מקדושת שאר א"י וגם הרמב"ם דלא מנה למ"ע ישיבת א"י כמו שחשב הרמב"ן צמנין המלות מ"מ מודה ביתר שאת בקדושה צ"הז ומפני כן צ"ע קנ"ג ומייחי ליה המשפש ספ"ה מה' ק"הס רז"ל ונאמר אס ח"ו יאצרו בני ישראל מא"י ית"ש על זה לפי שהצטטנו צמורה שלא חכלה אומה זו בכלל וכן אס לא מנלל צ"ד צאי' ולא צמ"ל צ"ד שסמכו צאי' הי' זה החשבון שאנו מחשבין אותו צמ"ל לא יועיל לנו כלום שאין מעבד' שנים וקוצעים חדשים אלא צאי' שנאמר כי מלון מלא תורה ודבר ה' מירושלים צמ"ל וצילר זה צמר היטב צכלצ"ח צקונטרס הסמיכות דף רל"ו יע"ש ומהשפ"ל שכ' שהצטטנו צמורה שלא חכלה אומה זו כדלה מדבריו כי אלו ח"ו לא ישאר שום ישראל צאי' אפי' יהיה יושבים ישראל צמ"ל מיארי כליון אומה ח"ו אחר שאין לנו סמורים וא"א לקצוע מחדשים ולעצב שנים וס"ל לרמב"ם דמה שחשבו הראשונים שנים ומחדשים וקדושה זה לא יועיל אלא כשעב"פ שנארו צאי' אפי' כורמי' ויוצאי' ישראל אשר צמגי' זמן ועירן ההוא ולא הכורמי' יקצוע מועדים עפ"י חשבון הקדמוני' ההמה לפי מה שרואה צלות ההיא וצבדר העיבור על כל שנה ועיר"ז מתקדשים המועדים בכל העולם ואי לא לא יועיל חשבון וקדושת הקדמונים ושצטלה כל המורה חלילה ואין כאן אומה ישראל' ח"ו והיינו כליון אומה ח"ו אלא שהצטטנו יולדנו שלא יהי' זה אשר ע"ב שצבעים שנה של גלות צבל שהיו סמורים צמ"ל לא היינו צמורים מהר"ל אדרבא היו י"ב שנה שלא עבר אדם שם משאל' קלקלמינו עתה שאין לנו סמורי' היה תקנת הארץ שצמומה היא שטענו צה ישראל על כל פנים זהו כוונת הרמב"ם מ"מ כדלה מדבריו כי לא נפתחה קדושתה ולא מלי' כלל בקיום מלות אס הארץ עלמה קדושה ירושלים קדושה יותר ואולי משו"ה לא תי כפסדי' ולא דמו קרא דפ' דלא אלא קדימת עניי ארלך לח"ל ולא רמו קדימת עניי ירושלי' לא"י משום דזיל צמר עומא ופסעו הגמ' דמקדימים יושבי א"י משום דישבתה מלוא מפני קדושה שבה ורלו' להקדים עושי מלוא כ"ל א"י מוילא היה ירושלים נהר א"י דהכל חד דאלת"ה מנא ליה לתנא דמתני' לכוף לעלות לירושלים ולגדת צמ"פ אי לא דמיזא צאורייתא: —

ומה שהשפ"ל הר"ג על הרבה כמני ישראל שלא עלו לירושלי' וקרא והיה כשהדרין ציבנה דוקא וצלפולר וגם צימי הרב"י והאר"י ז"ל מ"ט לא עלו הם הנה צימי כמני החלמוד היו היינות ושומות זירושלים וגלו כשהדרין ומשנתיש צמקומות אחרים והי' שם מקום הועד ומקום ישיבה ותורה ולא מיתרד להו זירושלים כמו צמקומות אלו טוב אין מלוא זירושלים דאפי' ערדף לא עלט לצבין צ"המק כל זמן שרבו צורף בן גדי' קיים כדאי' ספ"ק דמגילה דוראי מ"מ וישיבה עדיפה מן הכל וכן היה צימי הרב"י והאר"י ז"ל היה קיבוצ רוב המבנים צלפת' ואין לשלול על כל המכונים מעיקרא כי אין אדם יודע מעמוניותו של חברו ועכ"פ כשעלו אלו ומלאו רוב חמני ישראל צלפת' ע"כ החפצרו עמיהם וצממת טרם הפסיד הרב הגאון מהר' עמרם משה הייתי כופל ומשגש עמו שלא ידור אלא זירושלים מקום משכן כבוד קדושת צית אלקינו וכלשט עמיהם הרמב"ן ז"ל אע"ג דצלפת נמלאו קברי אכשי אלקים הידועים מ"מ מי ימיר זה צקדושת ירושלים ומקום מקדש ונסע ה"ל ע"ד לילך צים דרך יפו לירושלים והקיבו צבל הקיבות ית"ש דרך עכו ללפת ואחרי בואו שמה כ' אלי צבלה ושאל אס יעקור משס לירושלים אז אמרתי שאני מייבני ממיקס כיון שצבצ צל עמיהם וקצע דירחו וכפי מכתבו נראה שקשה ישיבתה של ירושלים עליו וזמיתי לדעתני' שלא רלה אלא לפייסני על שצבצ על דעתני ע"כ הנחתי הדבר על דעתו: — **הנה** כי כן יפה אחז"ל שהאיש יקוף כל צ"צ לעלות לא"י או לירושלי' עשרי משום ישוב א"י כותבי' אנו אפילו שצבת ומכ"ש משום ישוב ירושלים ציות צ"הז וכצב העיד הרמב"ן צאגרתו שהחורבן לפי ערך הקדושה כל שקדוש יותר מרוב יותר וירושלי' חרוב יותר מכל ערי א"י ע"ס מעלל דצעי דרישה וישור יותר ויש לכוף צ"צ לדרור שם אבל שחוק האשה את צבלה לדרור צא"י וצירושלים לע"ג מאין הרגלים ומה ראו על כה ויפה כ' משצ"ן ח"ג ס"ק ר"א ה"ל הלא חתורה פסה על האשה צמלות כבוד א"וה משום דרשות צבלה עליה ואיך היא חתוף אותה להוסיף זירושלים דוקא משום תוספ' קדושתה או לישב את ירושלים ומח"ל לא"י י"ל משום שצמ"ל דומה כמי שאין לו אלוה וכו' ע"כ מ"ו אצל מא"י לירושלים הוא דבר תימא אפי' צמון שצ"המק מכ"ש ציזה ולולי דמקספינא לומר דבר חדש הייתי אומר יפן דאיתי צתיס מתיא על קט"י

רש"י ורע"ב ספירונו בקיסא הכל מעלין לירושלים את כל צ"ב ארס כופה ליטב עמו צירופלים ולא פי' כן ברישא הכל מעלין לא"י ע"ש אמנם בשיטה מקובלת מיייתי בשם רש"י מהדורא קמא כ' על רישא הכל מעלין לא"י שותיהן מא"י לח"ל עכ"ל הנה שינה טעמו צירופא פי' הכל מעלין קאי אלתם הגורמים העלאה לאחרים אע"ג דפי' את שותיהם מ"מ הכל קאי אלתם הגורמים ומרבה אפי' עבר את רבו ומכ"ש אשה את בעלה ודקתני בהדי' צברי' צבגמ' שהאשה כופה בעלה מחיל לא"י אמנם בקיסא צבצא דהעלאה לירושלים דלא מיתניו' צברי' בהדי' דהאשה כופה האיש וגם הוא נגד הקצרה כמ"ש לעיל ע"כ פי' רש"י בהיסוך את כל צ"ב ארס מעלה לירושלים וקאי אלתון הבית שמעלה את כל צ"ב צין נטיו צין עבדיו העבדי' ליטב עמו מנה היפה לרעה נמלא רישא מיידי שכל א' מבני ביתו יכול לכוף את ארון הבית לדור צא"י וקיסא קמ"ל שאלון הבית יכול לכוף כל צ"ב א' אנשי' וא' הנשי' שבבני ביתו לדור צירופלים אבל הנה לא יכופו אלתו וזה נוטה לגי' הב"ט שבפנינו אבל רש"י לא נחית לחלק צין צומן שב"המק קיים צין צ"הז' דלא כהגי' צ"הז' וזה נראה נכון מאד אלא שלא מלתי לי לא רב ולא חצר וזה הוא פלוגתא רש"י ור"ח שבחוקרות פ"ק דעירובין דף ג' ע"ב דבר המתחיל לאתוי' וכו' :

מהגות שילטרכו למותרות וכסות וכדומה יש הקדמה למוקדם עד שיהיה שזה צבוא צ"ה ג"כ וכן בכל מיני לא אמרו לדחות אלא להקדים ולא עלה זה על הדעת מעולם ועיני' דרבי' דף פ' ע"ב מיהם קדמים וכו' ע"ש מצואר ככ"ל אך מה אש' שמות צין אחיכ' שמעתי טעמ' השליח הרב מהר"ז שפירא אומר שאנשי ירושלים עטופי' צרעם וגם כתובים כחול ממכר צבככות נפשות וכפי' מכתב רבני לפת הם הם הכתובי' צללה ולא הם ולא שניהם שז"ה יש קדימה לאנשי ירושלי' ולא אינם שוים -טעמו שמקדימין מי שליך יותר וא' א' לבוא על תוכן הענין וזוהו א' מן הלך אינו רואה לעלנו חוצה ואין שום צ"ר שצא"י שאינו כונע צדצר זה ע"כ יפה עשו המפסרי' באמ"ד שמקרו הדבר לצ"ד של ארס לז"ה הקמורה וקרוצה אל א"הק ואינם כונעים צדצר כלל וירדשים את מכלאום על כל כת וכת ועל פיהם על מקומם יבוא צבאום ומי שמו שלום ישים שלום צין עמו וקדימיו וירוס קרן לדיקוי וצבאום י"ג הד"ג בחפלו ומספ' א"כ הבע"הם צבא חותמי צבכות - פ"ב יוס' צ' לירחא מלתיא קפ"ז לפ"ק :

תשובה רלה

שוכים ושטון ושמהם עד זקנה ושיצה לקדוש ישראל לדיקו של עולם כופר ספיר ויהלום אורן של ישראל גולת אריאל כ"י ע"ה פאר הרור גאון אמתי כש"ת מה"ו אפרים זלמן מרגליות כ"י אורך ימים שיטיעהו ובישועתו יראהו אמן :

האירו עיני מאור צביר בשחקים כהר הקריק ונועם זיו אמרתי הטורקים והשחמומתי על המראה הגדולה הזאת משדד עמקים קורר צהרים כהרף עין צורא' יש אמין צבלפולו וטגנו לא כדלה כבשם הזה מחזה מול מחזה מי זה ואיזה אשר יפרק או ילפף מול כיון דברותי המכוונים אך יען איני מלווה ועומד מהדר"ג להשיב עכ"פ על איזה פרטים ע"כ נקטת כפטי צקלרה מהמאוחר אל המוקדם אל צית אלקיס אדרם :

מ"ש הד"ג ותמה על דברי כ"מ רפ"ב דמע"ש שהצין דהקמ"ג השיג על הרמז"ם וליחא אלא על התרומות השיג הקמ"ג דמנין לו ואמת נכון הדבר גם צעירי יפלא על הכ"מ אך גם על הקמ"ג תמה קיימת איך נעלמה ממנו פטעיות דברי התרומה שצדקו מצולאים כאשר הבינים גם טי"ד ק"י שלי"א ורק חסרון תיבה א' הוא צמרתה שלפנינו ותוכן כוונתו מי שיש לו מע"ש שלא הוכשר צ"הז' לדיכא מצמצא וא"א להקריבם מעטם חסרון המצמצא ומלך בעלם ראוי' לאכול ע"י שום מליאות שימלא הנולר צאהלי קדר ולא נעמא מעולם לא ע"י חרצ וחלל כלל והרי הם לא הוכשרו ולא נעמא ע"כ כיון שראוי' מעלמותם א"א לשרוף שרומה עהורה ולא לפדות צירופלים והיו לריכים גניזה עד שיקצו וחיישי' לתקלה ע"כ טוב להכשירם ולעממם ביד כדי שיכול לפדותם להרי' זה הוא כוונת התרומה בחסרון תיבת יקצו או יגזרו וכן הבינים העור ה"ל ולא ידעתי מה ק' לי לקמ"ג ומ"מ יש לעיין במ"ס ע"ז י"ג ע"ב דצומן שאין צ"המק קיים הוה קדשים צבעלי מומין ומיהת מותר להטיל מום צקדשים ורגע אפי' ממעיל מום צבעלי מום ואמתי לא ימא כאל שומרת לפדות צבהרה דהר"ל כללו כבר נעמא ולמה יקצו כלל או אפי' לשרוף צבהרה דוחק לומר דנראה כבודה או כשרוף קדשים עהורים א"כ ה"כ נראה כנעמא צדיק קדשים עהורי' וליע' ועיין ברישה ומה שכחצ הד"ג צמליאות להקריב צומן הזה יעמ"ש ציעצ"ן ח"א סימן ל"ע : [ועיין לקמן סי' רל"ז]

מ"ש הד"ג שכבר נתקדש המקום ע"י אד"הר ונח לא נמלא כן אלא שבנו מצמצא והקריבו שם אבל שקדשו המקום לא שמענו רק צאאשים שאמר אשר יאמר לדורות הצבאים בהר' יראה וקרא המקום יראה ושטוט :

מ"ש הד"ג מהני לזכירתא דצבל זה לי עשרים שנה אמרתי דאין מוצן דקאמר החם אל יפטור מצצרו אלא צדצר הלכה ומיייתי מהני לזכירתא ומאי דבר הלכה צוה אע"כ נ"מ לפנ"ש החוק' צע"ז מ"ו ע"א קוף ד"ה מצממה תמה וכו' :

מ"ש הד"ג לרמז"ם דק' דאורייתא לקולא מ"הת ממי טשי ש"ם מאן מפיק הא עכ"פ מק' שרי תמי' נצבנה על פה קדוש הא עכ"פ איכא צוראי אשירות שקודם העגל שאלקרו ואין להם ציעול והר"ל ק' צ' חתיכות דלכ"ע ק' לחומרא דאיקבע איקור וצחי' חורה שלי כתבתי מ"ש מרעיה היט זה עץ ואחז"ל ספ"ק דצ"ב היט זה ארתו המנין כעץ דהכל חר אם יש לדיק א' שיש לו עכ"פ אינן שלא נעצד מעולם וכל קצוה כמעלה ע"מ אפילו לקולא א"כ כל אינן הוא ס"ס אולי לא נעצד ואחיל נעצד אולי אחר העגל ומיהני לי ציעול וממילא יש להם עץ ואם לא שאין סם לדיק ואין כאל ס"ס אלא ספק א' ואיקבע אי' לריכים לשרוף כל האלנות ואין להם עץ :

מ"ש הד"ג והאריך מאד צדברי מ"ו ז"ל ולצוקה כל האורך העלה שכוונתו הי' כיון שהקדש לגבוה טוב אינו נאסף ע"י אחר

והנלפע"ד לפמ"ש צמ"ס צ"ב ק"צ ע"א לקרובה ורחוקה ופירוש"ם רז"ל ומי שעולה גורלו צקרו לירושלים מעלה מעות למי שעולה גורלו צרחוק מירושלים שהרחוק גרוע הוא מפני שני דברי' א' מפני שרחוק מצ"המק וא' מפני שקרוב הוא לארץ העמים עכ"ל וז' ע' צעמח המלוכה לא ידעו המקום מקדש איזה ועוד הא כתיב לא יחמוד איש את ארלך וא"כ ארצבא רחוק עדיף משום שבר פקיעה ואין להאריך צוה והנה פלוגת' הרמז"ם והקצ"ד ריש ה' הגינה דלהקצ"ד האשה רק משועבדת לבעלה ליך עמו לירושלים לשמחו צרגל ואפי' אי ימא דלא כראצ"ד אלא משתאר צביתו אם חרלה וכמו שעשתה חנה עד יגמל הנער מ"מ משאר היא ערוזה ועגונה צ"ט צ"ל והצטל יעלה לירושלים דאפי' לפמ"ש חוק' ריש פסקים דהדר צח"ל פטור מהראי' משא"כ דעת הרמז"ם עיי' מ"ל הלכות חגיגה מ"מ אפי' להתוס' אם יעלה משם לרגל אינו לריך ליעול רעות מאלתו ועיין צוה צק' קדר למשנה דף כ"ז ע"א ועיין היטב צחשו' מהרי"ט ח"ב חיד"ק ק"י כ"ח סוף התשובה עיין הסיני דרבו דרבי וא"כ צומן שב"המק קיים לא מצע"י הד"ר צח"ל חוכל האשה לכופו לא"י לכל הפחות ומשם יקע לירושלים צרגל והיא עמו או אפי' משאר צביתו צא"י אין כאל סכנה משא"כ יקטע אמח"ל לא"י איכא טלעולא דאתתא טובא טפי ולהשאר צביתה לישאר מלוא אלא משום עניני אשות צביתו לצינה אלא אפילו אם דר צא"י מ"מ חוכל לכופו לדור צירופלים חרא ג"כ מעטם ה"ל טקשה עליה אפי' נקייע' כ"ש ולהשאר צביתה מבלי שמחה י"ט ב"כ הוא ועוועד לה מ"הת לשמחה אתה וצחק ועוד העולה לירושלים צומן שב"המק קיים אינו יולא משם מהר ורר סם זמן רב דמשה"ה לוחה חורה להעלות מע"ש לירושלים כמ"ש חוק' צ"ב כ"א ע"א ד"ה כי מליון תלא חורה וכו' רז"ל כדררשיין בקסרי למען תלמד ליראה את ה' אלקיך גדול מע"ש שצביא לירי תלמוד לפי שהיה עומד צירופלים עד שיאכל מע"ש שלו והיה רואה שכולם עוקקים צמלאכת שמים וצבעורה גם הוא היה מכוון ליראה שמים ועוקק צבורה עכ"ל נמלא צומן שב"המק קיים ראוי' ונכון שחכוף לבעלה לצבט צירופלים אבל צ"הז' אין חיוב עשה לעלות לרגל וגם לא להעטבט סם ללמוד ממעשה כהני' צעבורה ואם הצטל רולה לעלות לטם אינו עולה צלא רשותה דלא עדיף מתלמידי' שאינם יולאי' צלא רשות ומכ"ש צעשה שמחויב לשמחה וא"כ היא אינה יכולה לכופו לא לא"י ולא לירושלים אף על פי שהיא מתצטלת ממלכות ושיצבת איי וכדומה מה צכך אשה רעות צעלה עליה ואינה יכולה לכופו אבל הוא יכול לכופה דעת איש עדיף והן הנה דברי מהר"מ אלא מ"ש צהב"א אין מלוא לדור צירופלים לשון לדור אינו נכון קלת לפי ה"ל גם כי יש לרחוק שכוונתו להעטבט סם לאכול מע"ש שלו והוא דוחק עכ"פ הכוונה שאינו מלואה מחוייבת מ"הת לעלות לירושלים ע"כ לא ילא צלי רשותה ולא חוכל לכופה והנוקמאן' צמנהר"מ משתכרת צחשו' מיי' ומרדכי והג"א וחשו' מהר"מ מר"ב סי' קל"ט דנוייתי מהרי"ט לא מלתי צרפוס פראג שלפנינו מכל מקום לענ"ד הדברים צעלמותן מראין אמיתתן :

בה"א סליקנא דעכ"פ מלוא להקדים צמנה יפה יושבי ירושלי' על שארי עיירות איי אמנם ראיתי א' קדוש מדבר הד"ג דמעפלל ומאריך צשיעור הקדמה זו כל דברין כנים ואמתיים ואינם לריכים אריכות וראיות הרצבם ולא יחלוק אלא מי שמולק על האמת דכל הקדימות אינם אלא להקדים ולא לדחות נפשות ח"ו ועכ"ז אם שניהם שוים שצריכים להחיות נפשו צלחם לר ומים לתן נאמר זה קודם אבל כשיש לאנשי ירושלים אפי' רק לחם לר טוב אין להם שום תציעה עד שיגיע לכל א' מעיירי' האחרות ג"כ כשיעור הזה וטוב

שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת
אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ
לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְלֶכֶת
בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה־בּוֹ: כג וְהוֹרִישׁ

לקט בדיר

שירשו לורעם אמריהם, א"כ חסר והיל"ל למת להם ולזרעם
כדכתיב בכל מקומות אמריים (מ"ל): גד ר"ל לזה כפל
שמר השמרין שלרין שמירות הרבה והיירות ימירה שלא
ישכן מה שלמד, ולפי"ו מה שאמר את כל המצוה הזאת
פירושו לימוד התורה ושייך על מה שאמר לעיל ולמדתם
אותם (ב"ב): נה מאחר שכבר אמר שמור השמרין את
"כל" המצוה וגו' א"כ על כרחק אין פירושו דרכיו של
הקב"ה אשר לזה ליתן כהם כמו בשאר מקומות, אלא דרכיו
של הקב"ה אשר הוא כניכול הולך בהם: (ג) מה שהוליא
אונקלוס ולאחקרבא לתחתיא, משום שכבר אמר את "כל" המצוה וגו' ללכת
בכ"ל דרכיו ודרכיו א"כ שזו חזן מכל הני, ולה

אור החיים

עוד יראה על זה הדרך אם שמור פירוש אם תעשו
שמירה למצוה צוה תהיו צנועים שהשמרון את כל
המצוה, אבל בלא משמרת תהיו נכשלים בחלק
מהמצוה, כגון מצוה שבה אם לא יוסיפו מחול על
הקודש יש לחוש שיהיו נכשלים בגופו של שבת. עוד
יראה לזוה על המצוה שיהיו נשמרים צין ממנו צין
מהזולת, והכוונה צוה שלא יאמר אדם די לי אם
אשמור את עזמי לכל עבור על אחת מהמצוה ואין
עלי להלך על ציטול המצוה מהזולת, לזה צוה מאמר
ה' שמור אתה השמרון את מצוה פירוש לכל יחבטלו
מהזולת, וצנועים דברים אלו נתן טעם שחייב ה'
לישראל בערבות, כי כללות החיוב היא על
המצוה^(כ) שלא תחבטל בעולם מאיש ישראל,
ולזה כל שמתבטלת הרי נעשה פשוט צוה צחינו,
כי התורה לנו ניתנה מורשה אל תקרא מורשה אלא
מאורשה (פסחים מ"ט): ועל האדם חיוב שמירה
ארוסתו לכל הדין נעלצת מהזולת, כמו כן הדבר
הזו אשה יראה ה' הקנו לנו מן השמים עלינו חיוב

אור בדיר

ח"ל. קבה) לא רק על האדם, וכמשל מאשמו, כי מה ירוים צוה שאינה נעלמת מעלנה אם הוא איש שמרה ונעלמת מאחרים, וכמו
שאמר ו"ל אזי להם לציונות מעלנותה של תורה. (קב"ד) פירוש דברים השייכים רק לו יתבדק. (קבה) ודרכו ו"ל צ"מ כל

יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיכֶם
וַיִּרְשַׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִכֶּם:
כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפָרְרֵינְלְכֶם
→ בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמְדַבֵּר וְהַלְבֵּנוֹן מִן
הַנֶּהָר נְהַר־פָּרַת וְעַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה
גְּבֻלְכֶם: כה לְאִיתֵינְצַב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם
פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאֲכֶם יִתֵּן | יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

רש"י

שעליכם^(כ) אף אני אעשה מה שעלי^(כ) ועצמים
מכם. אתם גבורים והם גבורים מכם, שאם לא
ישראל גבורים מה השבחה הכוהא שמשבחה את
האומיים לומר ועלומים מכם אלא אתם גבורים
משאר האומות^(כ) וכן* גבורים מכם (כ) לא
יתיצב איש וגו'. אין לי אלא איש אומה ומשפחה
ואשה כשפיה מנין תלמוד לומר לא יתיצב מכל
מקום^(כ), אם כן מה תלמוד לומר איש, אפילו כעוב
מלך הבש"ט^(כ): (כ) פחדכם ומוראכם. והלא פחד
הוא מורא, אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על
שמי נשחאת . ויח

לקט בדיר

לא פירש רבינו קן לעיל פסוק י' כי ובו מדבק, וכפי ראה
י"ג ה' שהצטוב מונה כל דבר חוץ דרכיו תלכו פירש רבינו
ובו מדבק הדבק דרכיו, כלומר הכל לפי מקומו
וענינו: (ג) כי הכל כדפי שמים ונפרט להורים גויס
גדולים שאין כמי ועוטם ידי כלום חוץ מיראת שמים המלוי
ביד ישראל לזה אם אתם עשיתם מה שעליכם גם אני אעשה
מה שעלי, זה פי' הא"י של הוריש ה' גם ה' הוריש
(רא"ם): (ג) ומשה לא היה צריך לומר זאת, לפי שהם
ידעו בעצמם שהם גבורים, ועיין מזה עליל בפסוק (ט' א')
גדולים ועלומים ממך: (ג) והוא על דרך דדרשינן בניטין
ע"ו. ונתן בידה אין לי אלא ידה גגה מצרה וקרפיפה מנין
ח"ל ונתן מכל מקום ופירש"י ודרשני ליה באנפי נפשיה מדלא כתיב ובידה יתנו משמע לן נמיה כל דהוא עכ"ל, וכן הוא
בבמה מקומות בש"ם, וכן יהיה צוה שלפנינו שלא כתיב ואיש לא יתיצב, שאם מקדים הטובל שלא כדרכו להקדים הנושא,
רצה לומר צוה שהפעולה אינה תלויה בטעם אלא מכל מקום הוא (ג"א), אבל לעיל ז' כ"ד דכתיב גם כן לא יתיצב איש לא
דרש רבינו כלום, משום דכתיב קודם לו ונתן מלכיהם בידך א"כ פשוט הוא שפירשו שלא יתיצב שום אדם אחד מהם,
ולא יתכן לנצטב שם ואיש לא יתיצב, והבן (ב"ב): (ט) ופי' איש שום מין איש, או משום דכתיב בעוב בלמח, "איש", ויהיה
פי' הכתוב לא יתיצב שום מין הנצב ואפילו איש (סד"ז):

אור החיים

בראו, וכפי זה מה ה' צוה ויולר כמו כן הכמנים (דברים ד' ד') ואלהם הדבקים צוה וצאמלעות
ארכבו יתבדק בלב עם ה' ואומרו ולדבקה צו כבר
הקדמנו הקדמות יקרות שכל נשמות עם ישראל הם
ממחצב עליון חלק ה' כי כולם דבקים צוה דכתיב

אור בדיר

המלמד את כן עם הארץ תורה הרי הוליא יקר מוולל או נפי מהיה יהיה לך כח בפיך כמו פי ה' כניכול שהקב"ה גוזר ודקי מבטל,
ועוד שנחשב כאילו צוורא, והוא פי' ללכת בכל דרכיו. (קבו) על ידי שאמה מחזירו נחשבות אתה מדבק ענפי הקדושה לשורו:

על פני כלה ארץ אשר תדרכו בה כפ ארעא די תדרכון בה קמא
כאשר דבר לכם: ססס

לקט בדור

רשי

סא) פירושי קמפרס, למה טייך פחד על הקרוב משום שפי
פחד כשלא עלה על דעתו הדבר עד עתה ופתאום הוא קרוב
לפניו, שרע"ק בלע"ז, אבל כשהוא רחוק יראה שמה יבא עליו,
פארע"ק בלע"ז, וכן פירש"י נפי' בשלל כפסוק חסול עליהם
איממה ופחד עיי"ש, והס דברי חז"ל בספרי כאן, ואין
קושיא ממה שפרש"י בסוטה דף כ': עיי"ש, כי לשון ארמי שלני:
תהלה לרופא חולים וכפופים זוקף - שסדרנו וסיימנו פרשת יהיה עקב

הפטרות עקב בישיבה פרק סס

והאמר ציון עזבני יהוה ואדני שכחני: 10 התשפח אשה עולה מרחם
בדבמנה גם אלה תשפחנה ואנכי לא אשפחתי: 11 הן על בפנים
חקתיך חומתך נגדי תמיד: 12 מהרו בנהו מהרסו ומחרבוך ממה
יצאו: 13 שאיר סביב עיניך וראי כלם נקבצו בארץ חר אני נאסיהוה
כי כלם פערי תלבשי ותקשרים בפלה: 14 כי תרבתיו ושמתיו וארץ
הרסתו כי עתה תצרי מיושב ורחקו מבלעיו: 15 עוד יאמרו בארץ
בני שפליך צר לי המקום גשהלי ואשבה: 16 ואמרת בלבבך מי ילד
לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גלה וסורה ואלה מי גדל הן אני
נשאתי לבדי אלה איפה הם: 17 כה אמר אדני יהוה הנה אשא אל
גוים ידי ואלעמים ארים נפי והביאו בנהו בחצן ובנתיו עלפתה
תנשאנה: 18 והיו מלכים אמנה ושרותיהם מיניקתיו אפים ארץ
ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו וידעת כי אני יהוה אשר לא יבשו קני:
19 היקח מגבור מלקוח ואם שבי צדיק ימלט: 20 כי כה אמר יהוה
גם שבי גבור יקח ומלקוח עריץ ימלט ואת יריבוך אנכי אריב ואת
בנהך אנכי אושיע: 21 והאכלתי את מונתך את בשרם וכעסים דמם

ישפרון וידעו כל בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר יעקב: נ * כה
אמר יהוה אי זה ספר בריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי
אשר מברתי אתכם לו הן בעונתיכם נמברתם ובפשעיכם שלחה
אמכם: * מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה תקצור קצרה ידי
מפדות ואם אינני כח להציל הן בגערתי אחרים ים אשים נהרות
מדבר תבאש דנתם מאין מים ותמת בצמא: * אלביש שמים קדרות
ושק אשים בסותם: * אדני יהוה נתן לי לשון לפודים לדעת לעות את
יעף דבר יעיר * בבקר בבקר יעיר לי און לשמע פלמודים: * אדני
יהוה פתחלי און ואנכי לא מריתי אחר לא נסוגתי: * גוי נתתי למכרים
ולחתי למרטים פני לא הסתרתני מכלמות ורק: * ואדני יהוה יעור לי
עלין לא נכלמתי עלין שמתו פני בחלמיש ואדע כילא אבוש:
* קרוב מצדיקי מיריב אתי נעמדה יחד מירבעל משפטי יגש אלי:
* הן אדני יהוה יעורלי מי הוא ירשיעני הן כלם בבגד יבלו עש
יאכלם: * מי בכם ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר * הלך חשכים ואין
גנה לו יבטח בשם יהוה וישען באלהיו: * הן כלכם קדחי אש מאזרי
זיקות לבו * באור אשכם ובזיקות בערתם מירי היתה זאת לכם
למעצבה תשקבו: נא * שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יהוה הביטו
אל צור חצבתם ואל ממקבת בור נקרתם: * הביטו אל אברתם אביכם
ואל שרה תחוללכם כראתיו ואברכהו וארבהו: * כיינתם
יהוה ציון נחם פל תרבתיה וישם מדברה בערן וערבתה כגך יהוה
ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה:

(איוב ה כג) כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך ואם תאמר למה יגע יהושע כל אותה היגיעה, אלא לפי שחטאו ישראל נגזר להם מעט מעט אגרשנו מפניך. וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם. גדולים בקומה ועצומים בכח. מכם. אף אתם גדולים ועצומים אלא שהם גדולים מכם. רבי אליעזר בן יעקב אומר משל לאדם שאומ' איש פלוני גבור וזה גבור הוא, זה גבור, שהלה* גבור הימינו. דבר אחר, מכם למה נאמר עוד, והלא כבר נאמר שבעה גדולים ועצומים מכם, ומה ת"ל מכם, מלמד שהאמורי משבעה עממים גדול וקשה כנגד כל ישראל. וכן הוא אומר (עמוס ב ט) ואנכי השמדתי את האמורי מפניכם אשר כגובה ארזים גבהו וחסון הוא כאלונים.

* בנראה דצ"ל: אלא שהלה.

סליק פיסקא.

[פיסקא נא - יא כד]

כל המקום אשר תדרוך כף רגליכם בו לכם יהיה. ואם ללמד על תחומי ארץ ישראל, הרי כבר נאמר* מן המדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת, ומה ת"ל אשר תדרוך כף רגליכם, אמר להם כל מקום שתכבשו חוץ מן

* ראה לשון המקרא כאן וירושלמי ט.ד.

פירוש ספרי דבי רב

דראב"ע בא לתרץ דלא תיקשי קרא רישיה אסיפיה דברישיא אמר והוריש ה' והדר קאמר וירשתם, משי"ה קאמר שאם זכו והוריש ה' ולא היו צריכין לטרוח במלחמות ואם לא זכו וירשתם. ומ"ש גדולים בקומה כו', לפי שהמרגלים הפחידום בשמים אלה באמרם (במדבר יג כח) אפס כי עז העם כו' וגם (בני ענקים) [ילידי הענק] ראינו שם הילכך קא"ל הכי. ומדכתיב מכם יתירא דריש אתם גדולים אלא שהם גדולים יותר מכם. וראב"י נראה דרדיש מכם איפכא באופן אחר ומשמעות דורשים איכא בינייהו, ולדידיה מכם פי" מכם נודעת גבורת הגוים ההם שהרי דבר ידוע שאתם גבורים ומאחר שטרוחתם כ"כ להורישם מוכח מזה שגם הם גבורים מאד אלא שאחם גבורים מהם, וז"ש במשל שאומר איש פלוני ידוע שהוא גבור וזה מוכרח ג"כ לומר שהוא גבור מאחר שהגבור הידוע טרח להורישו מוכרח לומר דזה כלומר שירשו לכבש ולהוסיף על תחום א"י הרשות גם הם גבורים אלא שהלה דהיינו ישראל גבורים מהם לפי שנצחום. ואע"פ שפירוש זה קצת

פסקא (יז) [נא]

כל המקום כו'. כלומר הן כל המקום אם בא ללמד על תחומי א"י הרי אמרו בסיפיה דקרא, אלא מוכרח לומר דבא ללמד דאפי' חוץ מתחומי א"י לכל ד' צדין כל מקום שירשו לכבש ולהוסיף על תחום א"י הרשות בידם, ובלבד שלא יכבשום אלא אחר שכבשו כל

המקומו האילו הרי הוא שלכם. או אינו אלא רשות בידם לכבש חוצה לארץ עד שלא יכבשו את הארץ, ת"ל וירשתם גוים גדולים ועצומים מכם, ואחר כך כל המקום אשר תדרוך כף רגליכם בו לכם יהיה, שלא תהא ארץ ישראל מיטמאה בגלוליהם ואתם חוזרים ומכבשם* חוצה לארץ, אלא משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבש חוצה לארץ, הרי שכיבשו חוצה לארץ מנין שמצוות נהגות שם, הרי אתה דן, נאמר כאן יהיה ונאמר להלן יהיה, מה יהיה האמור כאן מצוות נהגות שם, אף להלן מצוות נהגות שם. ואם תאמר מפני מה כבש דוד ארם נהריים וארם צובה ואין מצוות נהגות שם, אמרו דוד עשה שלא כתורה, התורה אמרה משיכבשו לארץ תהיו רשאי לכבש חוצה לארץ, הוא לא עשה כן, אלא חזר וכיבש ארם נהריים וארם צובה, ואת היבוסי שהיה סמוך לירושלם לא הוריש, אמר לו הקב"ה סמוך לפלטירי שלך לא הורשת היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהריים וארם צובה [הרי שכיבשו בחוצה לארץ, ומניין שכנגדו בים הרי היא שלהם, ת"ל (ראה יהושע א ד) מן המדבר והלבנון הזה עד הנהר הגדול נהר פרת ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם והמדבר גבולכם מן הנהר הגדול נהר פרת, מן הנהר גבולכם ואין הנהר גבולכם, אם כיבשתם את הנהר יהיה גבולכם והנהר גבולכם, ועד הים הגדול מבוא השמש, עד הים גבולכם, ואין הים גבולכם, אם כיבשתם יהיה גבולכם. וכן הוא אומ' (במדבר לו ד) וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול, יהיה גבולכם. נמצינו אומרי' כל מקום שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל עד כזיב לא נאכל ולא נעבד, עולי מצרים נאכל ולא

* צ"ל: ומכבשום.

פירוש ספרי דבי רב

א"י שבתוך התחומין שאינו בדין להניח הגוים שיהו מטמאין והולכין בגלוליהם א"י וישראל יהיו עסוקים לכבוש מקומות של ח"ל. וה"ט דארם נהריים וארם צובה, דא"ל הקב"ה סמוך לפלטירן שלך דהיינו היבוסי שהיה סמוך לציון היא עיר דוד לא כבשת, כדחזו' שקנה דוד הגורן מארונה היבוסי שהיה בירושלים מקום ב"ה. והדר קתני הרי שכבשו בח"ל ערים כפי התורה דהיינו אחר כיבוש כל א"י שאז יש לכל הנוספות דין א"י לגמרי, מנין שכנגדם בים ג"כ יש לו דין א"י, ת"ל מן המדבר כו' יהיה גבולכם. וי"ש כאן חסרון וכצ"ל מן המדבר גבולכם ואין המדבר גבולכם ואם כבשתם יהא גבולכם כלומר אפילו המדבר גופיה והיינו לצד מזרח.

מונים גם הפסק שבין וידבר למשנה תורה, והא דלא חשבי ט"ז שורות, היינו משום שהרי כל פרשה פתוחה ג"כ צריכה הפסק שורה אחת, וא"כ ספר שלם לא גרע מפרשה פתוחה שטעונה הפסק שורה, וממילא שורה זו שהיה צריך להפסיק גם בלא הדין הפסק שבין ספר לספר לא מנינן, דכונת הרמז של ספר כריתות הוא על השורות המיוחדות שצריך רק בגלל דין הפסק וכריתות, אבל שורה א' שמלבד הכריתות שבין ספר לספר היה צריך מדין פרשה פתוחה אינו נכלל בהרמז דספר כריתות, עכ"ד. ויש שהקשו דבאמת אמאי אין מונים ההפסק שצריך בין הפרשיות בפרשה פתוחה, ואמאי מנינן דוקא שורות ההפסק שבין ספר לספר. ושמעתי לבאר בזה, דחילוק יש בין ההפסק שבפרשה פתוחה ובין דין ההפסק של ד' שורות שבין ספר לספר דדין ההפסק שורה בפרשה פתוחה ושאר דיני פרשה פתוחה וסתומה הם דינים בצורת הפרשה, ולא הוי כלל מדין הפסק בין פרשה לפרשה, וכן מתבאר מדברי הר"מ פ"ח מס"ת, שכי' פרשה פתוחה יש לה ב' צורות וכו', פרשה סתומה יש לה ג' צורות וכו'. יעו"ש, הרי דהוי הכל מדיני צורת הפרשה, משא"כ ההפסק שבין ספר לספר הוא מדין הפסק, והוי זה בכלל הדמו דספר כריתות.

יד) תוד"ה אף, משמע דברקם דרים בה ישראל והא דתנן בפ' דם הנדה כו'. ומקשים על דברי התוס', דמה ראייה איכא מהתם שאין שם ישראל דלעולם י"ל שיש שם ישראל אלא שהם מיעוט, ולכך שפיר צריך לכתוב הכא הדין במביא גט מרקס, אבל כתמים הנמצאים, שם טהורים דאולינן בתר רוב עכו"ם שיש שם, ואפי' לר"מ דחייש למיעוטא היינו דוקא ברובא דליחא קמן (וכמש"כ תוס' בכורות י"ט ע"ב ד"ה בדובא), וגם ל"ש הכא

דינא דספק טומאה, דבמקום רוב לא הוי ספק טומאה, כמתבאר מדינא דט' צפרדעים ושרץ א' בכתובות ט"ו ע"א, ע"ש, וצ"ע.

טו) בתוד"ה ואשקלון, ועכו אע"ג דכבשוהו

עו"ב כדאמר בסוף כתובות רבי אבא הוה מנשק כפי עכו, ובפרק מי שאחזו פריך כו' הא כי הוה מיפטרי רבנן מהדדי בעכו הוה מיפטרי וכו', הר"מ בפ"ד מסנהדרין ה"ו כתב בהא דאין סמיה אלא בא"י, דכל א"י שהחזיקו בה עולי מצרים ראויה לסמיכה, וכתב ע"ז הרדב"ז דהיינו אע"פ שלא החזיקו בה עולי בבל, ואע"ג דאינה בא"י לענין תרו"מ ולקצת דברים, לענין מינוי סמוכים הכל הוא א"י וכן לענין הדר בא"י ולענין הנקבר בה ולשאר קדושת א"י דינם שוה, ע"ש. ומבואר בזה דמה דאמרינן דקדושה ראשונה לא קדושה לע"ל נ"מ בזה רק לענין מצוות התלויות בארץ דהקידוש לענין מצוות התלויות בארץ בטל, אבל לענין שאר מילי לא בטל קדושת הארץ, דמעלת א"י וקדושת הארץ לענין כל מה שהזכירו חז"ל במעלתה איכא בכל א"י שכבשו עו"מ אף שלא כבשו עו"ב, (והיה אפשר לומר, דזה גם בלי כבוש עו"מ, אלא ממה שהיא הארץ המובטחת לאברהם). ולפי"ז אין ראייה מהא דר"א הוי מנשק כפי דעכו, שכבשוהו עו"ב דגם בלא"ה שפיר הוה מנשק, וכן אין ראייה מהא דבעכו הוה מיפטרי מהדדי, דאף אי לא כבשוהו עו"ב מ"מ ליכא בזה האסור לצאת מא"י לחו"ל, אבל מדברי התוס' חזינן דלא ס"ל הכי.

טז) בתוד"ה ואם, אבל בממון טענינן מזויף לנפרע שלא בפניו ומיתומים ומלקוחות דאלי"כ לא שבקת חיי לכל בריה, שיוכל כל אדם לכתוב שטר וכו'. וצ"ל בבאור

דבריהם דאף דאמרינן בעלמא דעדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבי"ד וכתב רש"י לקמן ג' ע"א דמה"ט לא חיישינן לדיופא, מ"מ היינו דוקא כשאנו דנים על זה שהוציא השטר אמרינן דמסתמא לא חציף לדיופא, אבל מ"מ ודאי דמצוי הצופים בעולם שיזייפו שטרות וזייפן אחר יכול לזייף הרבה שטרות על הרבה בנ"א, ושייך לומר דאי לאו הטענינן מזויף לא שבקת חיי לכל בריה, וכי"כ באבן האזל פ"ו מעבדים פ"ז ע"ש. ועדיין יש

לעין עוד בכונתם במש"כ דאלי"כ לא שבקת חיי לכל בריה, אם כונתם להביא מזה ראייה דטענינן מזויף, או דכונתם לתת טעם דמה"ט הוצרכו חכמים לתקן דטענינן מזויף. ונראה פשוט דאי"ז ראייה דטענינן מזויף דהא חזינן דמה"ט אין חוששים למזויף ולא חשו להא דלא שבקת חיי, וא"כ אין מהאי סברא דלא שבקת חיי ראייה להאי דינא גם מדרבנן, אלא דכונתם דזה סברא שיתקנו חכמים לטעון ליתומים ולקוחות ושלא בפניו טענת מזויף.

בדין חששא דמזויף בשטר שאינו מקיים אי בעי דוקא טענת הבע"ד

יו) מדברי התוס' שדנו אם טענינן מזויף או דכיון דהוי טענה דלא שכיחא לא טענינן, מבואר דזה ודאי דלחשש מזויף בעינן דין טענה, אבל בלא"ה לא חיישינן למזויף, וכי"כ התוס' בכתובות י"ט ע"א ד"ה מודה, דכיון דמה"ט עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבי"ד ולא חיישינן לזיוף, ורק מדרבנן הצריכוהו קיום היינו דוקא כי טעין מזויף, ע"ש. אלא דדנו התוס' הכא אם טענינן מזויף, דהרי לטענינן יש דין טענה, וכמש"כ הרא"ש ריש פ"ב דכתובות (סוף סי' א') דחשיב טענת ברי, וא"כ ה"נ אפשר דטענינן מזויף, או דכיון דהוי מילתא דלא שכיחא לא טענינן. אבל אין נראה דהתוס' נסתפקו הכא בהא גופא, אם צריך דוקא דין טענה לחשש מזויף, או דגם בלא טענה אנו חיישינן להכי, דא"כ לא היה להם להזכיר דין טענינן, דמזה מבואר דודאי דצריך טענה, ורק מדין טענינן מייחנין עלה.

יח) ובדברי הרמב"ן בזה צ"ע. דבחי' הרמב"ן הביא ג"כ נרון זה אם טענינן ליחמי מזויף, ולכאורה היה משמע מזה

דחלוי אם לטענת מזויף צריך דוקא שיטען הלוח ממילא הוי רק מגו דהיה יכול לטעון מזויף, ואי"ז הפה שאסר כיון דכשאינו טוען מזויף אי"צ לסמוך על הודאתו בזה, אבל אי נימא דאנו חיישינן למזויף גם בלא טענת הלוח, א"כ כשמודה בשטר שכתבו סמכינן על הודאתו, וממילא נאמן מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר דעל מה שאסר נאמן להתיר. וע"ש שהביא ע"ז לשון הגמ' בב"מ ד' ע"א דאמרינן התם האי שטרא חספא בעלמא הוא מאן משוי ליה שטרא איהו הא טעין פרוע, דמזה משמע דהוא מדין הפה שאסר. וכתב הביה"ל שם דלדעת הפוסקים דלא טענינן מזויף, טענת מזויף הוי ככל שאר טענות וא"כ הא דנאמן פרוע הוא רק במגו דמזויף, ע"ש. אמנם מהתוס' הכא חזינן דגם אם נימא דטענינן מזויף מ"מ בלא טענתו לא חיישינן למזויף.

היכא שיש לבעלים זכות ושייכות להשתמש בחפץ, ומש"ה יכול להקפיד ולמנוע חפציו מאחרים. אבל כל היכא שא"א להשתמש בחפץ או אין עובדים אגילה בהשתמשות בחפציו. ויש להביא דא"י לזה מהא דגונב מהגנב פטור, ושי' הקצות הוא דפטור אף מקרן, וטעמו בזה, דכיון שהחפץ לא הי' ברשות בעליו א"כ אם גונב מהגנב אז ע"י גניבתו אינו מונע הבעלים מלהשתמש בחפצו, ומש"ה אינו עובר. דדוקא אם גזל מרשות בעלים או מקרי גזל, ואף לדעת הגת"יב"ד דס"ל דאם מוזק ושו"ר החפץ שמשלם לבעלים, באמת מודה להקצות בעיקר היסוד, אלא דס"ל דיש ב' הלכות בגניבה: א', אם מונע הבעלים מלהשתמש בשלו; וב', אם גונב החפץ ושורפו, שאז לא תלוי באם הי' ברשות בעלים או לא, ודוק.

וא"כ יש לומר דגם לענינו כן, דכיון דס"ל להרשב"א והריטב"א דאין הדבר ברשות בעלים ואסור לו בהנאה, א"כ ס"ל להרשב"א דמש"ה יכולים אחרים להשתמש בחפץ, אבל אין אחר יכול לקנות החפץ, רק יכול להשתמש בחפץ אבל קניני הבעלים לא פקעו, ומש"ה יכול לישאל. ואין זה דומה לתרומה שבאה ליד כהן, דתבין זכה בתרומה ומש"ה א"א לישאל. וזהו כוונת דברי הגמ"ר, דגזלן זה לאו מדינא קא זכי... כי איתשיל עליה הוי גזילה; ור"ל, דלא זכה בהחפץ לענין קנינים, ומש"ה כי איתשיל (ויכול לישאל) שהרי לא זכה בו האחר) מותר לבעלים להשתמש בחפץ, ומש"ה עכשיו הוי גזילה בידו, אבל הר"ן ס"ל דהוי הפקר ממש, דפקע בעלות וקניני בעלים ראשונים שהרי אסר על עצמו בהנאה, ומש"ה הווכח קונה החפץ בקנין גמור, וא"א לבעלים לישאל דהוי כתרומה שבאה ליד כהן, ודוק.

[ולפימ"ש יש ליישב מה שקשה לדעת הריטב"א והסוברים כוותי דאיסורי הנאה הוי שלו, רק שא"א לזכות בו אבל שלו הוי, מהתוספתא דכלאים פ"ה, כלאי הכרם מותרים משום גזל ופטורים מן המעשר, וטעם הרב"ר שמותרים משום גזל הוא דאיסוריה"נ הם, ולפי הריטב"א יוקשה הא איסוריה"נ הוי שלו. אכן נראה כמש"כ, דאף דשלו הם, מכ"מ אינם ברשותו, ואיסור גזל הוי דוקא אם הוא מונע תשיש הבעלים וגזלו מרשותו. כך נראה בישוב דברי הריטב"א. ודחוק.]

דוקא דג' צ"ח - י'
נ"ס | גט"ל

הרב אהרן חלוי סולוביצ'יק

קדושת א"י ושם א"י

תנן בריש גטין, המביא גט ממדינת הים צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם... ר' יהודה אומר מרקם למזרח ורקם כמזרח מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום מעכו לצפון ועכו כצפון, ר' מאיר אומר עכו כארץ ישראל לגיטין, ובתוד"ה ואשקלון כדרום חו"ל, ועכו אע"ג דכבשוהו עולי בבל כדאמר בסוף כתובות (דף ק"ב) רבי אבא הוה מנשק כיפי דעכו ובפרק מי שאחוז (ע"ו:) פריך למימרא דעכו לאו מארץ ישראל היה הא כי הוה מפטרי רבנן מהדרי בעכו הוה מיפטרי מהדרי לפי שאסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אומר ר"ת דלא קשה מידי דעכו היתה הציה בארץ והציה בחוץ לארץ כדמוכח בירושלמי והכא מידי באותו צד שבחו"ל... אך קשה לר"י... היכי דייק לקמן (דף ח.) דמוכר עבדו לסוריא יצא לחירות מרתנן עכו כארץ ישראל לגיטין לגיטין אין לעבדים לא כל שכן סוריא דמרחקא טובא אדרבא סוריא עדיפא כיון דמתניתין איירי בצד של חוצה לארץ דקסבר כיבוש יחיד שמייה כיבוש והויא היא עצמה ארץ ישראל דלהכי מיבעיא ליה אי הוה כמוכר עבדו לארץ ישראל כיון דשמייה כבוש או דלמא כיון דעפרה טמא כחוץ לארץ דמי ואומר ר"י דאפילו בצד של ארץ ישראל צ"ל בפני נכתב וכו', לפי שהוא בסוף הגבול ורחוק מעיקר ישוב ארץ ישראל ומופלג מן הישיבות ובתי דינים... וא"ת דאמרי בירושלמי המוכר עבדו לעכו יצא לחירות ר"ש אביו דרבי יודן אומר אפילו מעכו לעכו וכיון דאפילו באותו צד שבארץ ישראל יצא לחירות אם כן מעכו לעכו אמאי יצא לחירות כיון דחשיב כחוץ לארץ וי"ל דנהי דחשיב כחוצה לארץ לגבי עיקר ישוב ארץ ישראל לגבי חוץ לארץ מיהא חשיב כארץ ישראל עב"ל.

והנה גם שי' הר"ת וגם שי' הר"י צריכים ביאור, דלר"ת, דמתני' איירי בחצי עכו שלצד חו"ל, ודאי קשה קושיית התוס', היאך יליף הגמ' ק"ו — כ"ש סוריא דמרחקא טובא, הלא סוריא הויא א"י ממש, למ"ד כיבוש יחיד שמייה כיבוש וחצי עכו שלצד חו"ל הויא חו"ל ממש, ומאי ק"ו הוא זה, ואף לדעת הר"י צריכים לתבין דברי הירושלמי שהביאו התוס' בסיום דבריהם,

דחצי עכו שלצד איי נידון כחול לגבי עיקר ישוב איי, אבל לגבי חול
דינו כאיי, דמה ר"ל בזה/ דממנ"פ, אי דינו כאיי לאו חול הוא, ולאידך
גיסא — אי כחול הוא נידון לאו איי הוא.

ובהסבר דברי התוס' נראה, דיש להקדים תחילה ביאור סוגיית הגמ'
בכתובות (כה), איך הונא ברי' דר' יהושע אשכחתינהו לרבנן בבי רב דיתבי
וקאמרי, אפילו למי' תרומה בזהו דרבנן, חלה דאורייתא. שהרי ז' שכבשו
ז' שחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה. ואמינא להו אנא אדרבא וכו'
וכבר תמה הרב שאג"א בתשובותיו החדשות אהיה גמ', דהלא מאן דאמר
תרומה בזהו דרבנן היינו טעמי' דס"ל דקדושה שניה קדשה לשעתה ולא קדשה
לעיל, ואיכ' הרי אין לאיי קדושת הארץ אלא דינה כחול, ואיכ' היאך אפשר
שיהיה החיוב בחלה דאורייתא. וכי יש ביטול קדושת הארץ לחצאין דימא
דזוקא לענין תרומה בטלה קדושת הארץ, אבל לענין חלה עדין בקדושתה
עומדת. ועוד קשה, איזו הרכוזה היא מו' שכיבשו ז' שחילקו, דנתחייבו או
בחלה ולא בתרומה, הלא או לא הי' הפסוד מתרומה מחמת חסרון הקדושה.
שהרי כל מקום שכבש יהושע בארץ כנען הי' חל עליו מיד חלות דין של
קדושת ארץ ישראל, אפילו בתוך י"ד שנה של כיבוש וחילוק, אלא שלענין
תרומות ומעשרות ישנה הלכה מסוימת דכל זמן שלא נגמרו הכיבוש והחילוק,
לא נתחייבו, והיא גז"כ בחיוב תר"מ. אבל בנוגע לחלה, דליתא להך פטור,
שפיר נתחייבו תיכף כשנכנסו לא"י, מכיון שהי' על המקום שכבש יהושע חלות
דין קדושת איי, אבל בזה"י, למי' קדושה שניה לא קדשה לעיל ודין איי
כחול ממש, היאך אפשר להיות חיוב חלה. ועיין בית הלוי (ח"ג סי' א'
אות ד') ע"ש בנו מ"ה חיים מוואלאוין ז"ל, ביישוב קושית השאג"א, דהרמב"ם
כתב בסוף פ"א מהל' תרומות, דהתרומה בזהו ואפילו במקום שהחזיקו עולי
בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם שאין לך תרומה של
תורה אלא בא"י בלבד ובזמן שכל ישראל שם, שנאמר כי תבואו, ביאת כולכם,
כשהיו בירושלם ראשונה... לא כשהיו בירושלם שניה, שהיתה בימי עזרא,
שהיתה ביאת מקצתן וכו' ומקורו בירושלמי דשביעית פ"ו, דלר' אליעזר
מאליהם קיבלו ישראל את המעשרות בזמן בית שני, ולדעת הרמב"ם שפיר
ניתא סברת הרבנן בבי רב בגמ' כתובות הנ"ל, דמי' תרומה בזהו דרבנן
לאו היינו מי' קדושה שניה לא קדשה לעיל ולא קאי הגמ' כלל אלאחר
החרבן, אלא בזהו דקאמר אומן בית שני קאי, דלא נתחייבו או בתרומה מן
התורה, לדעת ר"א בירושלמי, דבעינן כיבוש וחילוק של כל ישראל, וזה היה
חסר בבית שני, וכדברי הרמב"ם, ואעפ"כ נתחייבו בחלה, דומיא דידי' שנה

קודם שנגמרו הכיבוש והחילוק של כל ישראל, והדברים מאירים לפי דעת
הרמב"ם, דאף בבית שני החיוב בתר"מ הי' אך מדרבנן, ושפיר יש לפרש
דרבנן בבי רב ס"ל כשיטת ר"א בירושלמי דמאליהם קבלו את המעשרות
בבית שני, אך לדעת הראב"ד, והתוס' יבמות (פב), והר"ש פ"ק דשביעית
דלכ"ע חיוב התרומה בזמן בית שני היה מן התורה, ור"א דקאמר בירושלמי
דמאליהם קיבלו את המעשרות קאי אלאחר החרבן, והיינו טעמי', דס"ל דקדושה
שניה קדשה לשעתה ולא קדשה לעיל, איכ' שוב הדרא קושית השאג"א
לדוכתה, דהיאך ילפי רבנן בבי רב מי' שנה אלאחר החרבן.

ונראה לפרש עפ"י דברי הרמב"ם, שפסק בפ"ד מהל' סנהדרין ה"ו, שכל
המקומות שכבשו עולי מצרים, אעפ"י שלא כבשו עולי בבל, הרי הם כאיי
לענין סמיכה. כלומר, דאעפ"י שאין יכולים להסמיך בחול, מכל מקום בכיבוש
עולי מצרים סגי להיות דינם כדין איי, וצריך להבין, דהא קי"ל דקדושה
ראשונה קדשה לשעתה, ולא קדשה לעיל, ובהנהו מקומות שכבשו עולי מצרים
ולא כבשו עולי בבל, ליכא עלייהו חלות דין קדושת איי כלל, ומדוע יהיה
דינם כאיי לענין סמיכה.

והמתבאר מדברי הרמב"ם האלה, דישנן שני מושגים נפרדים לענין
איי: א) קדושת הארץ: (וב) שם ארץ ישראל, אשר מקורו בקנין ממון הכללי
של ישראל, ואשר על כן נקראת הארץ ארץ ישראל, דהיינו — הרכוש הכללי
של עם ישראל, ואף דיכול להיות שגם בחול יהי' לישראל קנין ממון, אם יקנו
שמה איזו קרקע, מכל מקום נראה דזה יהי' אך קנין פרטי ולא קניינו הכללי
של כל ישראל ביחד, ומעתה שפיר יש לחלק, דכל המצוות התלויות בארץ,
כגון תרומות ומעשרות, שמיטה ויובל, לקט שכחה ופאה, פשיטא דתליין
בקדושת הארץ, ומה"ט אמרינן דאי קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה
לעיל, דלא נהגו הנך מצוות מדאורייתא במקומות שכבשו עולי מצרים ולא
כבשו עולי בבל, אך בנוגע לסמיכה, אשר פשיטא דלא תליא כלל בקדושת
הארץ, שהרי אינה ממצוות התלויות בארץ, אלא שדינה תלוי בשם ארץ-
ישראל, פשיטא דלא שייך לומר לענין זה דלא קדשה לעיל, דהא שם איי
מקורו בקנין ממון הכללי של עם ישראל, וזה פשיטא דלא פקע אף לאחר
החרבן, דאם איזו ארץ נעשית לרכושו הכללי של עם ישראל, או חל על
הארץ התיא שם איי, ותו לא פקע שם זה לעולם, ודינא דלא קדשה לעיל
לא נאמר אלא לענין קדושת הארץ, שאינה יכולה להמשך בארץ לאור שנתבטל
כיבוש יהושע ע"י חרבן הארץ וכיבוש נבוכדנצר.

ונראה דהתהוות השם ארץ ישראל אפשר להיות באחד משני אופנים:

א) ע"י נתינת הקבי"ה את הארץ להאבות, אף קודם שכבשה יהושע, דכבר נעשית אז א"י לרכוש עם ישראל, היינו דינא דא"י מוחזקת לנו מאבותינו. (ב"ב קיט.) וב) ע"י כיבוש עם ישראל, מצד דינא דכל המקום אשר תדרוך כף רגלים בו לכם יהיה וכו'. (עי' ספרי סוף עקב) שע"י כיבוש ישראל יכולים אנו לעשות אף מקומות אחרים מחו"ל לרכושו הכללי של כלל ישראל, להיות נקראים בשם א"י. ונראה עוד, דלמ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש, שאף סוריא נעשתה לרכושו של עם ישראל, החל עליה שם ארץ ישראל.

ומעתה נראה דיש ליישב תמיהת השאג"א אשית הרבנן כבי רב (בכתובות כה), שהקשה, דלמ"ד קדושה שני' לא קדשה לע"ל, ודין א"י בזה"ז כח"ל ממש, היאך אפשר להיות בה חיוב חלה מדאורייתא. והיאך אפשר למילף דין זה מ"ד שנה של כיבוש וחילוק, שאז היתה הארץ קדושה באמת. ונראה דס"ל לרבנן כבי רב, דמאחר שקדושת הארץ היתה צריכה לחול ע"י כיבוש יהושע, מסתברא שלא חלה הקדושה עד גמר כל הכיבוש. דהיינו, עד לאחר כל הי"ד שנה, אך תוך י"ד שנה כבר היה על הארץ שם א"י מכח דינא דא"י מוחזקת לנו מאבותינו, ומדנתחייבו אז בחלה ולא נתחייבו בתרומה, שמעינן שחיוב חלה תלוי בשם א"י וחיוב תרומה תלוי בקדושת הארץ. ולפי"ז שפיר יש ללמוד אלאחר החרבן, דיש בזה"ז חיוב חלה מדאורייתא. אף דחיוב תרומה הוי אך מדרבנן, דלא קדשה לעתיד לבא לא שייך אלא לענין קדושת הארץ, ולא לענין שם א"י.

ועפ"י יסוד זה נראה דיש להבין דברי התוס' ריש גטין, דר"ת פירש דעכו דמתני' היינו חצי' דלצד חו"ל. והקשו עליו התוס', דא"כ, היאך הוכיחו בגמ' דסוריא כח"ל לעבדים מק"ו מעכו, הלא למ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש, הויא סוריא א"י ממש. משא"כ בעכו דמתניתין, דהוא חו"ל ממש. ונראה לתרץ, דכוונת הירושלמי דחצי עכו דין א"י לו וחצי' נידון כח"ל, היינו רחצי' שלצד א"י דינו כא"י לכל דבר, דכבשוה לא רק עולי מצרים, אלא אף עולי בבל. משא"כ חצי' דלצד חו"ל, דכבשוה עולי מצרים ולא כבשוה עולי בבל. ועל כן, בחצי' דלצד א"י יש עלי' גם שם א"י וגם קדושת א"י. משא"כ בחצי' דלצד חו"ל דאית עליה שם א"י, אך אין בה קדושת א"י, ושוה דינה ממש לסוריא למ"ד כיבוש יחיד שמי' כיבוש, שהרי אף סוריא לא כבשוה עולי בבל (עי' מזה בראב"ד ובכסף משנה סוף פ"ד משמיטה ויובל), ולית עליה אלא שם א"י בלבד, מכח זה שפעם אחת היתה א"י, וכנ"ל, דלא קדשה לע"ל מהני רק לבטל קדושת הארץ אבל לא להפקיע מעליה השם א"י. ולפי"ז, א"ש ק"ו דהגמ' מעכו לסוריא. דשם א"י דעכו היינו מפני שניתנה לאברהם אבינו, משא"כ

סוריא, דהיא מן הארצות הנוספות שלא ניתנו לאברהם אבינו, אלא שנעשו לא"י ע"י כיבוש. וזה ר"ל הגמ' גטין (ח.) וכ"ש סוריא דמרחקא טובא, שאינה מן הארץ שניתנה לאברהם אבינו. דשם א"י מדינא דא"י מוחזקת היא לנו מאבותינו מעת נתינתה להאבות, עדיף טפי משם א"י שע"י כיבוש שלנו, מדין כל המקום וכו'.

ולפי דרכנו, נראה דיש לפרש כה"ג אף כשיטת הר"י, דלשיטתו, כרגת הירושלמי לחלק בין חצי עכו דלצד א"י לבין חצי' דלצד חו"ל, היינו, שהחצי' שלצד חו"ל מעולם לא ניתנה לאברהם אבינו ואפילו עולי מצרים לא כבשוה, ודינו כח"ל לכל דבר. משא"כ חצי' שלצד א"י, דניתנה לאברהם אבינו, וכבשוה עולי מצרים, אך עולי בבל לא כבשוה. וא"כ אית עליה שם א"י מבלי היות בה קדושת א"י. ולפיכך שפיר י"ל דלענין מוכר עבדו לחו"ל, דלגבי עיקר יישוב א"י דין חצי עכו שלצד א"י כח"ל, ולגבי חצי עכו שלצד חו"ל, דינו כא"י. דשני טעמים הוזכרו בראשונים לקנסא דמוכר עבדו לחו"ל יצא לחרות. דרש"י גטין (ח.) פירש, לפי שגורם המוכר להעבד לעבוד אאיסורא דלצאת מא"י לחו"ל. ובתוס' ר"ד לגטין (ג.) ביאר דה"ט, לפי שהפקיע את העבד ממצוות התלויות בארץ, ובשיטת הר"י י"ל דס"ל דשני הטעמים נכונים. ולפיכך, אם מכר את עבדו מעיקר יישוב א"י, דהיינו מחלק הארץ שכבשוה אף עולי בבל, דאית בה אף קדושת הארץ, לעכו, דלית בה קדושת הארץ יצא לחרות מחמת שהפקיעו ממצוות התלויות בארץ, וכטעמו של התוס' ר"ד. ואם מכרו מחצי עכו שלצד א"י לחצי' שלצד חו"ל, נמי יצא לחרות, דאף דבתרומתו ליכא קדושת הארץ מכל מקום גרם שיעבור העבד אאי' יציאה מא"י לחו"ל ויצא העבד לחרות וטעמו של רש"י. חכפתוד ופרח מבואר, שאסור לצאת ממקום שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל לח"ל. הרי שאיסור זה תלוי בחלות שם א"י ולא דוקא בקדושת א"י, וא"כ אסור ג"כ לצאת מחצי עכו שלצד א"י לחצי' שלצד חו"ל, שחצי' שלצד א"י שם א"י יש לה, משא"כ חצי עכו שלצד חו"ל, שהוא חו"ל גמור, וכאמור.

תבלעמו ארץ: י נחית בחסדך עמינו
גאלת נהלת בעזך אלונה קדשה:
יד שמעו עמים ירנזון חיל אחו ישבי
פלשת: טו אז נבהלו אלופי אדום אילי

לקט בהיר

רש"י

נא אחר שפלטן היס וראו ישראל אחס ממים, וזה אחי
ספיר למה לא פירש רש"י כאן שכל העמיד במקום עבר,
לפי שפירוש הכתוב הוא ע"ה, נטיח ימין לים לפלטן כדי
שתבלעמו הארץ לעמיד, וכבר אמר זאת אלא יסוימו ואין
צריך לפסול (מ"ל): (ג) והענין הוא כן, שהמנהל נושא
עולס וסובל טרחס, ואינו מקדק לפרש פירוש המלה כדרכו
ז"ל: (ג) פי' כל עמיד במקום הויה, כששמעו רגזו, וגם
עמה מתרגזין, וגם להבא ירגזו (רא"ם): (ד) פי' לזה
יאלו מן הכלל שמעו עמים, כי להס אחו חיל ורעהו יזמר
משאר עמים מפחד הנקמה על בני אפרים שמתו את הקך
וטעו, ופי' רש"י בגמ' שחשבו ד' מאות שנה מצרים צין
הצתרים והיה להס לנמות משגולד יחזק שהיה ל' שנה אחרי
כן: (ה) פי' יזמר משאר עמים, ולמה פרטס לבדם, בשלמא יושבי כעון לו יהיה שלא ידעו צניור שעליהס הס צאים
מזליהו חו, ולא כן הוא אלא אדום ומואב שהרי צאמת לא עליהס הולכים (ג"א): (ו) פי' קנאה וטנאה שהיו להס על

אור החיים

בעדם וכו' פירוש בני אדם חיים כמות אלו ופרט לו
צדומין לאלויהם) ושאר חיותם מהס שהוא עיקר
חשקו לא בגוף, ולזה אחר שפלטס ויחנה נפשס על
שפת היס וזרקתס האדמה לים לא רצה לקבלס כי
אינו מטבטו והארץ היא המכסח על צניח אשר
לוקחו ממנה והכריחה ה' לקבלס כי לה נוגע
הדבר, ולא חקשה לדרכינו זה ממה שאמרו סס
בפסחים כי כשפרע ה' לים פתחו דגים שצים
ואמרו ואמה ה' לעולם ע"ה, אס כן להס נוגע
הדבריים, ואולי כי נעת אשר יחפון היס בקבלתס
בחוכו שהוא בזמן שהס חיים היו הדגים נהנים
מהס בניו וצניו קודס שימותו ואז ישליכס היס ואין

אור בהיר

קלח) שלשון הגמרא אחד ומתנה "שכן", פי' חיים הסס. קלח) פי' לדגים, ומה נראה בולט שיעת רש"י ורש"ם, לא
כדכינו. קם) ואלו ואלו דברי אלקים חיים. קמא) וכל ארון שנתן כאליו נמן וטל. קמב) פירוש אין זה
קושיא. קמג) לא על ארון אחר.

מואב יאחזמו רעד נמנו כל ישבי כנען:
תפל עליהם אימתה ופחד בגדל
זרועך ידמו כאבן עדיעבר עמד יהוה
עדיעבר עמינו קניתי: ל תבאמו

אחדתנו רתיקא אתקרו כל
דחיו יתבין בכנען: טו תפיל
עליהון אימתא ודחלתא בקני
תקפך ישחקון כאבנא עד
דזעבר עמך: ית ארנונא עד
דזעבר עמא דנן די פרקתא ית
ירנא: י תעלנו ותשרינו

רש"י

לקט בהיר

ומלעטרים על כבודס של ישראל (מכ"ל): נמו.
נמוס) (סס, כמו (הב"ס"ה"י) צרצרים חמוגגה,
אמרו, עלינו הס צאים, לכלוחינו ולירש את ארנו
(סס): (ט) תפול עליהם אימתה. על הכחוקים*
(סס): (פ) ופחד. על הקרובים (סס), כענין שנאמר
(יהושע ב' י) כי שמענו את אשר הוציט וגו': עד
יעבר. עד יעבר. כתרגומו: קניתי. הצבח משאר
אומות כחפץ הקניו צדמים יקרים) שחציו על
האדם: (ח) תבאמו. תנצנא משה שלא יכנס*
לארץ, לכך לא נאמר תבאונו (מכ"ל) - ב"ב ק"י"ט:
שני נטחאות - הקרובים ופחו על החוקים. יכנסו.

ישראל יזמר משאר עמים, שהסס שנטבט כל האומות לטנא
את ישראל, אלו ציור, שגס הס חטטו עולס לכחיוחסס
מאותה משפחה המיוחסת ולהס יאמה הגדולה והכבוד,
והכבוד מעיד על זה בלומרו ישוטס עשו את יעקב, וכן
בלוט ויהי ריב וכו' ויפרדו אים מעל אחיו, וזה אחי ספיר
שלא אמר הכבוד יושבי אדום ומואב, כמו שאמר בפלשתיס
וכנעניס, אלא אלופי ואילי שרק גדוליהס ותשויהס היו
בקנאה עזומה זו לא ההמון (ג"א), והיחה קנאה זו גדולה
עד כדי כך שהכתוב קראו צנלה ורעהו, וכנראה היה לרש"י
גירסא נמכילתא כמו שאיחא בילקוט, לא כמו שהיא
נמכילתא שלפינו (נח"י): (ז) פי' נמס לגמרי והיו כלל
היו, חו גומא להראות גדול הפחד והנהלה שהיה להס יזמר משאר עמים (נח"י): (ח) ח"ל רש"י סוף פרשת עקב:
פחדס ומוראס, והלא פחד הוא מורא אלא פחדס על הקרובים ומוראס על החוקים, פחד לשון בעיחא פחאוס, מורא,
לשון דלגה מיימס רבים עכ"ל, (וועלס מזכרון בעל ש"ח רש"י וז), ומביא ראיח מרחב הוניה שגס החוקים יראו ורעדו,
שהלא בשעת קריעת יס סוף יראו הגס שהיו אז רחוקים (נח"י), אכל אינו ראיח ששל הקרובים שייך למר פחד, כי סס לא
נאמר פחד אלא וכי נפלה אימתס עלינו, ואפשר שראיינו על דיבור הקודס: (ט) חד לעברת נחל ארעון וחד לירדן, וצפ'
חקת על הפסוק וחת הנחלים ארעון פירש"י כסס שמספרים נכסי יס סוף כך יס לספר נכסי נחל ארעון שאף כן נעשו נכסי
גדולים עכ"ל. ס) שאל"כ הלא כל העולס קניו לו (רא"ם), וצפ' לך בפסוק קונה שמים וארץ פירש רש"י על ידי עשייתן
קנאן, כי לפי הענין סס אין לפרש קנאן צדמים יקרים, כי שמים וארץ הוא כל העולס, וכאן לא ימכן לפרש קנאן ע"י
שבראס, כי לא רק את ישראל צרא (ג"א): (סא) פי' משה אמר על עלמו שלא יכנס, שהוא אמר קודס השירה והס ענין

אור החיים

הנכנסים לארץ) אלא על זמן ביאה גואלנו, ולזה
אמר אז נבהלו אלופי אדום, וכן הוא אומר (במדבר
כ"ד י"ח) והיח אדום ירשה, וגם אז יחול זמן לכות
במואב ועמון, ולזה אמר אילי מואב יאחזמו
רעד (ס"ה), וטעס שלא הזכיר עמון, כי גס הוא מאב
פירוש עס בחו בל"ה, ואז גס כן נוכח בכל הכשאר
מהכנעני, והוא אומרו נמוגו כל יושבי כנען (ס"ה),

אור בהיר

קמד) שלא עליו היו צאים, ומה לו נבהלו, וכן עמון ומואב. קמד) לשון עמיד. קמו) כי מיכה מאב לבדו, פירשו מאב
ובחו, כלומר, הנה ילדמו מאציה, ואס כן נכלל גס כן עמון בחוכו. קמו) ולא אמר נמוגו כנען. קמז) ולא אמר נמוגו כנען. קמח) ולא אמר נמוגו
כל כנעניס שאפילו איט כנעני אלא יושב כנענן לו הוא. קמט) נבהלו, ולא אמר יבהלו. קנ) אימתה - ופחד, ידמו - כאבן,

ויונקים יסדת עוז למען צורדיך להשבית אויב ומתנקם, וזה שאם תינוקות של בית רבן אין לומדין תורה, אז יש אויב ומתנקם חלילה ודר"ק. וכמו שאמר כאן "נהלת בעון וכר" "שמעו עמים ירגוזו" כמו דר"ש במכילתא 5. יעו"ש 6.

7 טו, טז עז יעבור עמך ה' וכי'.

יבואר על פי מה שנראה לי טעם היא דקדושה ראשונה לא קידשה לעתיד לבא (חגיגה ג, ב מגילה י, א) וקדושה שניה קידשה לעתיד

של תשבי"ר עבור בנין בית המקדש. 5. "שמעו עמים ירגוזו" - כיון ששמעו אומות העולם שהקב"ה מגביה קרנן של ישראל ומכניסן לארץ החתילו מרגוזין, לכן נאמר "שמעו עמים ירגוזו". מרב"י המכילתא משמע כי "שמעו עמים ירגוזו" הוא תוצאה מ"נהלת בעון אל נוח קדשך". כך גם מפרש רבינו כי "להשבית אויב ומתנקם" הוא תוצאה של "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" 6. יוצא לפי דבינו כי הפסוק "מפי עוללים" וכר שימש יסוד ובסיס לשתי הדרשות של הז"ל בפרק כל פתבי הכתובות זו סמוכה לזו, ללא ציון מקור בתנ"ך לאחת מהן.

טו, טז 1. מאמר זה כמאמר המצרף קדושה ראשונה לעומת קדושה שניה כבודא מחתא לא נמצא בש"ס, אך מובא כך בפירושו המשניות של הרמב"ם סוף עריות. ועיין גם יבמות פב, בתוספות ישנים, וכן רמב"ם בית הבחירה פרק ו הלכה טו. 2. ד"ה אלא כהנת כיון דאבעילה ליה הוא לא זרה. ואפילו קדושה ליה פקעה ממנה גרעה מליה אשת כהן שנשבת, דאע"ג דמיפסלה מתרומה לא פקעה מינה קדושתה לענין ה' סלעים. אבל כהנת דקדושתה מגופה אחיא, כשמתחללת פקעה קדושתה לגמרי. 3. אשכחן כהנת (דמיפסלא לתרומה בביתא פסול - רש"י) ליה וישראלית מנלן? כדאמר רב אבא אמר רב, "בת" - "ובת" ("ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא האכל"), הכא נמי "בת" - "ובת", כמאן, כרבי עקיבא דר"ש ורין. אפילו תימא רבנן, כוליה "ובת" קרא יתירא הוא

לבא א משום דאמרו בפרק יש בכור (בכורות) דף מז, א: ליה שנבעלה בעילה זנות נותנין לה מן המעשר ואוכלת, וכהנת כיון דאיבעלה הוה לה כזרה (עכ"ל הגמרא), ואפילו קדושה ליה פקע ממנה. ועיין שם בתוספות 2. והוא כמו דאמרו בפרק אלמנה לכהן גדול (יבמות) סח, ב: 3. והיא הנותנת כהנת דקדיש גופה פסיל לה, הא ולא קדיש גופה לא פסיל לה. וכן אמרו כיוצא בזה 4 בפרק כל כתבי (שבת קטז, א): 5. מקום הכתב לא קא מיבעי לי דכי קדוש

(דהא כתיב לעיל מינה "וכהן כי יקנה נפש וגו' ולירי ביתו" ומצי למיכתב אבתריה "וכי תהיה לאיש זר" - רש"י). אשכחן לתרומה, לכהנת מנלן? (שלא תינשא עזר לכהן משבא עליה פסול - רש"י). אטו ליה וישראלית לא לכהנה מרבין להו, דאי לתרומה, בנות מיכל תרומה נינהו?! אלמה לא (בתמיה)?! משכחת לא דקאכלה בשביל בנה (ואיצטרך לאשמועינן ראם תיבעל לפסול לה תיאסר - רש"י). בשביל בנה קל וחומר (ולא איצטרך "ובת" לרבנות), ומה כהנת דבקדושה דנפשה אכלה, פסול לה, ליה וישראלית ולא אכלה אלא בשביל בנה לא כל שכן? והיא הנותנת (קושיא היא, כלומר איצטרך לרביה, דקו"ח ההוא דקילפית מינה איסורה, היא המידה נותנת הדין להוירי ולא לאסור - רש"י). 4. שדרגה גבוהה יותר של קדושה נפקעת יותר בקלות על ידי פעולת גגד של טומאה או ביטול. 5. איבעיא להו, הגליונים (קלפים חלקים - רש"י) של ספר תורה מצילין אותן מפני הרליקה או אין מצילין אותן מפני הרליקה... תא שמע, ספר תורה שנמחק, אם יש בו ללקט שמונים וחמש אותיות כגון פרשת "ויהי בנסוע הארון" מצילין, ואם לאו אין מצילין, ואמאי, תיפוק ליה משום גליון וידה (והיינו כל הספר תורה - רש"י). מקום הכתב (שנמחק) לא מיבעיא לה (רודאי מיגרע גרע דכי קדיש מעיקרא לא לשם גליון חלק קדיש אלא) אדעתא דכתב, וכיון דאזיל ליה כתב אלא לא קדושתיה, כי קמיבעיא ליה של מעלה ושל מטה שבין פרשה לפרשה שבין דף לדף שכתחילת הספר ושכסוף הספר, עכ"ל הגמרא. הרי

אגב כתב הוא דקדוש, אולא כתב אולא קדושתה, שלמעלה ושלמטה וכו' - דמתחילה לשם חלק קדוש, והשתא כשנמחק כתב נמי חלק, רש"י. ולכן אמרו: (דברים כג, טו) "כי ה' (אלקין) מתהלך בקרב מחניך" - זו מחנה הארון (טוטה מב, א), ונמצא דכיבוש ארץ ישראל היה על ידי הארון. כן בית המקדש היה על ידי גילוי שכינה. לכן כי חטאו ישראל פקע קדושתם לגמרי והיו כאילו לא נכבשו. אבל בית שני שלא היה כיבוש על ידי ארון, שלא היה ארון, ובבית המקדש לא היה שכינה, כמו שאמרו, חמשה דברים חסר בבית שני, סוף פרק קמא דיומא 7, אם כן לא הוי הקדושה ברום המעלה עד כי תפקע מהשממון והחורבן 8. לכן עדיין הן בקדושתן קיימין, והוה כלויה שנבעלה בעילה זנות ולא נפקע קדושת ליה 9. וזה שאמר "עד יעבור עמך ה'" - זו ביאה ראשונה (טוטה לו, א), פירוש דפעם ראשון שעל ידי ה' גילוי שכינה והארון. "עד יעבור עם זו קניית" - זו ביאה שניה (שם שם), שהיתה בלא ארון ובלא גילוי שכינה ומשום

שהחלק הקדוש יותר מאבד מהו יותר את קדושתו, ובוה חזוק לדעת רבינו כי הדבר הקדוש יותר יורד מהר יותר מקדושתו. והשוה שיטת הגאון הנצי"ב מלודיין בענין קדושת ארץ ישראל המביאה ביתר קלות לידי חטא עבודה זרה, בבחינת "זה לעומת זה", ובבחינת "מאיגרא רמה לבידא עמיקתא". 6. כי בדרגת קדושת הארץ והמקדש ("ע"י הארון וגילוי שכינה) כן ירגישותה להיפגע על ידי חטאי בני ישראל. ועיין עוד בחידושי ר' מאיר שמחה חלק ב סימן כה אות ד. 7. כא, כ אמר רב שמואל בר איניא, מאי דכתיב (תגי א, ח) "ואדעה בו ואכבד" וקרינן "ואכבדה", מאי שנא דמתוסר ה"א - אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים (כוליה חר מילתא - רש"י) אש ושכינה וזוהו הקדוש ואדיום ותומים. 8. הן הרחוקים והן הפזיזים. 9. הרי שמהפסדה הרחוקי יצא 'שכרה' הקיומי, 10. אחרי שביאה שניה זו היא בלי ה"י", כלומר בדרגה נמוכה יחסית, היא

זה לא זכר בה "הי". ולכן "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך" - שיהיו כנטוע לעולם 10, ומה יהיה קדושתו? "מכון לשבתך פעלת ה'" - למה יהיה "מכון"? "למקדש ה' כוננו יודך" - והוא מקדש שלישי אשר ירד בנוי ומשוכלל מן השמים, כמו שכתב רש"י סוכה דף מא, א 11. ולכן בבית שני, כיון ראינו רק בגדר "מכון" לשכינת ה', הוה כמו גליוני ספר תורה, וכמו קדושת ליום שהם רק "נתונים לכהנים" 12, ולכן לא פקע קדושה מהם והיו נטועים לעולם, וקדושה שניה קידשה לעתיד לבא, ור"ק היטב.

עוד יש לומר טעם על מה שקדושה ראשונה בטלה וקדושה שניה לא בטלה וקדושה לעתיד לבא, על פי מה שאמרו 13. מכאן מורע דבה לאודייתא, שטענת אונס היתה להם. והקשה הרשב"א (שבת שם) אמאי נענשו בכל העונשים? ותיירך, שבשביל התורה נתן להם ארץ ישראל, ואם לא ישמרו, שוב לא שייך להם ארץ ישראל, וכל זמן שהיו בארץ ישראל

יכולה להיות 'נטועה' כלומר קבועה. 11. ד"ה אי נמי: ואי קשיא, דבליה אינו נבנה דק"ל בשבועות (טו, ב) ראיין בנין בית המקדש בלילה, דכתיב 'וביום הקים'... הני מילי בנין הבנוי ביד אדם, אבל מקדש העתיד שאנו מצפים בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר (שמות טו) "מקדש ה' כוננו יודך". (גם הראב"ד מסכים עם רש"י בנדון נגד שיטת הרמב"ם). 12. על פי במדבר ג, ט ("נתונים נתונים המה לוי") ושם ח, יט ("נתונים לכהן ולבניו"). וכמו שהלוי "נתון" לכהן כך בית שני "נתון" = "מכון" לקדאת בית שלישי. 13. שבת פח, א. "ויתעצבו בתחתית ההר" (שמות יט, יז): א"ר אבדימי בר תמא בר חסא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כנגיית ואמר להם, אם אתם מקבלים חתורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם! א"ר אתא בר יעקב מכאן מודעה רבה לאודייתא (שם) זימניכם לדין למה לא קיימתם מה שקיבלתם עליכם, יש לחם תשובה שקיבלוה באונס - רש"י.

נענשו בעונשים¹⁴. אם כן כיון שגלו, שוב פקע קדושת ארץ ישראל דיש להם אונס, ובשביל שפקע מאתם שמירת התורה בחיוב ופקע קבלתה, ואם כן אינו שייך ארץ ישראל להן ובטלה קדושתה¹⁵. אבל אחרי כן שקיבלוה ודו"ק¹⁷.

הטעה (אמנם המאוחרת לשיטת הרמב"ן כהערה 14) של אונס, בטל גם דין קדושת ארץ ישראל שחלה עקב כיבושה בדרגת שכינה וארון¹⁶. הרי שהעבירות בתקופת בית ראשון אשר התבססו על טענת 'אונס' ('מודעה רבה'), הביאו לידי ביטול החחה בינם ובין הקב"ה, ובמילא להפקעת הקדושה מארץ ישראל. לעומת זאת, העבירות בתקופת בית שני (אחרי שהתחייבו לא לטעון עוד את טענת 'אונס' אחרי שהורר קיבלוה מימי אחרונות בינם וביין הקב"ה. כמצב כזה החוזה עוד קיים, ולכן ארץ ישראל נשארת בקדושתה. על העבירות נענשו כמו כל עבירה על מצוות ה', כלי לשנות את המצב החחי בינם ובין גותן התורה. 17. ובהבנת שיטת רבינו בנושא זה, נביא עתה את דברי הרמב"ם בהלכות בית הכנייה פרק ו הלכה טו. ולמה אני אומר במקדש וירושלים, קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, וקדושה שאר ארץ ישראל לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש והשכינה מפני השכינה - ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר 'זה שימתי את מקדשכם' (ויקרא כו, לא), ואמרו חכמים (מגילה כח, א במשנה): אע"פ ששוממין בקדושתם הם עומדים, אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם, בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית, שהרי אינה מארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה. ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל, ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום, ואף על פי שנלקחה הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות על דרך שביארנו בהלכות תרומה (ע"ל). וחולק עליו הרמב"ד: אמר אברהם, סברת עצמו היא זו, ולא ידעתי מאין לו... ולא עוד אלא שאינו אומר שאפילו רבי יוסי דאמר

טו, יח ה' ימלך לעולם ועד. סוכר שמרירות המים היה גם כן בטבע המים, ולכן אמר (מכילתא שם) 'מרים היו מתחילתן'³.

טו, טז וְשֵׁם נִסְחָה.

שם נשא לו גדולה דברי ר' יהושע (שנאמר - מלכ"ס, כח - 'נשא אויל מרודך' וגו' ואומר - במדבר ד, כב - 'נשא את ראש בני גרשון'). אמר לו ר"א המודעי, (והלל גדולה אינה אלא בשי"ן, וכאן לא כתוב אלא בסמ"ך?!) הא מה תלמוד לומר 'ושם נסחה' - שם נסה המקום את ישראל (מכילתא שם סעיף ז). לטעמייהו אזלי, דר' יהושע סובר "חוק" - זה שבת, ו"משפט" - זה כיבוד אב, דברים שלא נצטוו עליהן בני נח, ולכן הוגדלו. אבל ר"א המודעי סובר "חק" - זה עריות, ו"משפט" - אלו הדינים שבהם נצטוו בני נח, ולכן דריש לשון נסיון על המים. וכל חד דריש "חק" על מה שבין אדם למקום, ו"משפט" על בין אדם לחברו, ופשוט.

וכן אזלי לטעמייהו ר' יהושע ור"א המודעי בהא דדרשי (פסוק כו) 'ושמרת כל חוקיו', דר' יהושע דריש - אלו הלכות, משום דלטעמו דר' חוק" זה שבת, והלכות שבת הן מקרא מועט והלכות מרובות (חגיגה י, א) - זהו 'הלכות' ור' אליעזר המודעי דסבר 'משפט' - דינים, ו"חוק" - עריות, סבר 'והאזנת למצוותיו' - אילו הדינים [גירסת הגר"א] 'ושמרת כל חוקיו' - אלו עריות, ודו"ק.

טו, כו כי אני ה' רופאך.

(ר' יצחק אומר, הא אם אין בהם מחלה מפני מה הם צריכים רפואה?! אלא "כל המחלה") ואם אשים, כי "אני ה' רופאך".

(טו, כד) 1. ואמנם חז"ל מפרשים בדרך כלל את "לאמר" - לאמר לאחרים, או השיבני תשובה. כאן היה צריך להיות "וילוני" ו"אמר". 2. לשיטת ר' אליעזר המודעי. 3. כאשר לשניהם, כדרגתם הרוחנית של בני ישראל כך דרגת הטבע המשרתם.

בנוסח "עלינו": ויקבלו כולם את עול מלכותך ותמלוק עליהם מהרה. והענין כי כל האדם הוא עלעקטרי אלקי - כאשר יתנוצץ במוחו המחשבה לעשיה זה, מיד ילך זאת והרגשה אל האיברים באמצעות הלב לעשותה, ותיכף יעשה זה היד או הרגל או איזה אבר פפי מה שיעלה במחשבתו. לא כן, אם הוא דבר המזיק אל איזה אבר, לא יתנענע האבר תיכף לעשות זה, רק צריך להתעמק במחשבה מאוד עד כי יתרוצו לזה האיברים. לכן אמר שיקבלו את העול - היינו שיתנוצץ הרעיון לאיזה מצוה לאיזה דבר אלקי, יתעוררו תיכף כל האיברים והחושים והעורקים בלי מפריע למלכות שמים, ולא יפריעו איש איש מעבודתו, וזה רעיון יקר.

טו, כד וילוני העם על משה לאמר מה נשתה.

[נתיבת "לאמר" אינו מדוקדק]. (פרשתא דויסע א, ד) ר' יהושע אומר: היה להם להימלך בגדול (שבהם תחילה) לאמר מה נשתה, אלא עמדו ואמרו דברי תרעומת על משה. ר' אליעזר המודעי אומר: למודים היו בדברי תרעומות על משה (ולא על משה בלבד אלא על הגבורה) לכך נאמר "לאמר מה נשתה", ופירוש "לאמר" - שהיו רגילים לאמר, ולכן לשיטתם אזלי לקמן (סעיף ו) על "וימתקו המים". ר' יהושע אומר, מרים היו לפי שעה ונמתקו, כי התלונה הייתה רק לפי שעה לא בהרגל, ולכן מרירות המים לא היה גם כן בטבע המים אך בגדר מקרה. ור"א המודעי סובר שהיה בהרגל, לכך

קדושה שניה קדשה לעתיד לבוא, לא אמר אלא לשאר ארץ ישראל, אבל לירושלים ולמקדש לא אמר, לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קדושה אחר עולמי בכבוד ה' לעולם. כך נגלה לי בסוד ה' ליראיו...

קמב דבר

סימן י

אברהם

בעי קנין ולא הוצרכו עולי מצרים לחוקה כלל מצד קניינם, והא דהוצרכו הכא לחוקה דיישיבה הוא משום דמאן תנא הוא דדריש הכי תנא דבי ר' ישמעאל ואיתו ס"ל קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, וא"כ אלו היה הקנין בכיבוש לחוד לא היתה הקדושה נמשכת לע"ל וכיון שנלקחה הארץ בטל הכיבוש, ולכן הוצרך גם לקנין חוקה דאינו בטל ומשונה הקדושה נמשכת גם לע"ל וממילא מוכח דחוקה היא קנין אבא מצד קנין גרידא אה"ב דבכבוש לחוד סגי. ומיושב דברי הרמב"ן דהוה רק לר' ישמעאל לטעמיה אבל לדין דקיי"ל קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל באמת לא הוצרכו בעולי מצרים לקנין חוקה ולא דרשינן קרא דוירשתם אותה וישבתם בה להכי חוקה ירעינן מדחוקיה מקרא דידמיה ושבו בעריכם אשר תפשתם במה תפשתם ביישיבה, ושפיר קאמר הרמב"ן דוישבתם בה למצוה ומנאה במנין המצות. ובוה יש ליישב קצת מה שהשיב במגילת אסתר על הרמב"ן מהא דכתובת דף ק"א ע"א אמר רב יהודה כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה שנאמר בכלה יובאו ושמה יהיו ש"מ דאין מ"ע ביא"י עכשיו, ולמה שכתבנו י"ל דב יהודה ס"ל קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל ואצטרף קרא וישבתם בה לדינא חזוקה ולא למצוה אבל לדין שפיר אתי למצוה ובאמת להרמב"ן אין הלכה כרב יהודה אך הרמב"ם (פ"ה מהלכות מלכים ה"ב) פסק כר"י ולטעמיה אויל דוישבתם אינה מ"ע עכשיו:

[ז] **ואולם** זהו רק לפלפולא אבל לקושטא דמילתא אינו נכון דכבר עמד הכ"מ בדברי הרמב"ם וז"ל איני יודע מה כח חזוקה גודל מכת כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי

קמב דבר

סימן י

אברהם

עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצל"ע עכ"ל. וראיתי להתוי"ט בעודיות (פ"ה מ"ה) שכתב ח"ל ונ"ל לתרץ רכבוש העכו"ם אתא ומבטל כיבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה לא אתא כיבוש ומבטל חזקה שהיתה מדעת הנותן, ואין להשיב מנתינת הש"י כו', אבל על לקיחתה מידנו לא מצינו בה נבואה בפירוש ולפיכך שלא כדון נטלה מידנו ואין קרקע נגזלת עכ"ל, אבל דבריו ז"ל מרפסן אגרי מתולתן לסופן מאי מהני מה שמלך פרס נתן להם רשיון והיתה חזקה מדעת הנותן מ"מ הרי כורש מלך פרס גופיה לא קנה את הארץ אלא בכיבוש ולא היה לו בה זכות אלא עד שיתבטל הכיבוש וא"כ מי עדיפי ישראל דאתו מחמתו לקנות בשביל רשיונו יותר ממה שהיה לו בה, אתמהא, הרי זה דומה ממש למ"ש ביבמות דף מ"ה ע"ב הלוקח עבד מן הנכרי וקדם וטבל לשם ב"ח קנה עצמו ב"ח מ"ס נכרי גופא לא קני ליה מאי דקני ליה הוא דמקני ליה לישראל עיי"ש ותו אטו לא מהני כיבוש להוציא מיד הבא מכת חזקה נמורה והרי גם עבד גמור שקנאו ישראל כדון נקנה בכיבוש כמבואר בסוגיין דגישין ולהרבה ראשונים ישראל גופיה נמי נקנה בכיבוש וכל דבריו האחרונים תמוהים מעיקרם. ומאי דמסיק דקרקע אינה נגזלת אינו ענין לכאן דהוה רק בגולן דעלמא אבל בכיבוש מלחמה קרקע נמי נגזלת ונקנית דעמון ומואב סהור בסיוון. הן אמנם שדבריו האחרונים כשהם לעצמם בנוגע לקרקע אינה נגזלת יש לקיים עפ"מ שביארנו בסי' שאח"ז דרוב הראשונים סביר דנכרי מישראל אין לו כיבוש לקנות ונשאר רק בתוך גולן ואין קרקע נגזלת ולא מהני בה יארש, ואילו לפמ"ש למעלה בשם הנתח"מ דכשאינו יכול להוציא בדיינין או בנשתקע שם הבעלים מהני יארש י"ל דשאני ארץ ישראל שלא נתייאשו כלל ממנה ואדרבא בכל

יום ויום נחכה לו שיבוא. והא דנפקה קדושה הראשונה משום כיבוש הנכרי אין זה משום שקנו מידנו בכיבוש שאין נכרי קונה מישראל בכיבוש, אלא משום שפסק כח הכיבוש שלנו שאין כח הכיבוש נמשך אלא כל זמן שהוא ביד הכובש ומשניטלה מידו פסקה זכותו והארכנו שם בדברים נכונים ב"ה. אבל ליישוב דברי הרמב"ם כמו שרצה התוי"ט אין זה מועיל כמ"ש דמ"מ מאי מהניא חזקה שנעשית ברשיון כורש הרי כורש גופיה לא היתה לו אלא זכות כובשים ופקעה מאחר שנלקחה הארץ מידנו סוף דבר שדברי הרב ז"ל אינם מעלים אורכה לדברי הדמב"ם ז"ל:

דלענ"ד נראה דקושטא דמלתא היא דאין שום חילוק לענין קדושה בין כיבוש לחזקה, ובקדושת עזרא לא נתקדשה כלל מכת חזקה אלא כמ"ש הרדב"ז בביאורו לרמב"ם (פ"א מהלכות תרומת הל' ה') שבימי עזרא קדושה בפה ולכן הקדושה קיימת ואינה בטלה ולפי שדברי הרדב"ז צריכין תוספת ביאור עליו להאריך קצת בזה, וז"ל הרדב"ז וא"ת כיון שנתקדשה קדושה שבה להיכן הלכה ודינו כתב לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא לעתיד לבוא ונראה לדעתו לפי שלא קדושה בפה אלא בימי עזרא קדושה בפה. ועדיין יש לשאל ולמה לא קדושה יהושע בפה ותהיה קדושתה לעולם וי"ל שידוע היה שעתידיה ליורב ואם יקדשה קדושת עולם לא תהיה תקנה לעניים בשביעית. ומזה הטעם הניחו מקצת מקומות בלא קדושה בימי עזרא עכ"ל. וצריך ביאור כיון דקדושת יהושע היתה בפה למה קדושה עזרא בפה איזה צורך היה בקדושת פה. וכן למה חשש יהושע בשביל שעתידיה ליורב ועזרא לא חשש לזה, וכ"ת דיהושע הוה ידע ועזרא לא ידע זהו דוחק שאם נתגלה סוד ה' ליהושע למה לא נתגלה לעזרא.

ואפ"ל ריהושע הוה ידע מדאמר ה' למשה אחיה אשר אחיה ודרשו חז"ל בברכות (נה ט' ע"ב) אני הייתי עמכם בשעבוד זה ואני אחיה עמכם בשעבוד מלכות, מכלל ולכה"פ פ"א עתידה ליחרב ועל פעם שניה לא מוכח מזה. והוא מדרך הדרש. ותו דשפתי הרמב"ם ברור מללו בפ"ו מבית הבחירה שקדשה בחזקה ואם היתה הקדושה בפה חזקה זו למה. וכן גם לא מצינו קדושה בפה אלא בעיר ועזרות ברפ"ב דשבועות ולדעת רש"י בערכין (נה ל"ב ע"ג) גם בעיר חומה אבל בכל א"י לענין שביעית ומעשרות לא מצינו:

[ח] ונראה לענ"ד הנהגה בע"ז (נה כ"א ע"א) איפליגי ר"מ ור"י בסוריא אי כיבוש יחיד שמייה כיבוש או לאו שמייה כיבוש, וכתב רש"י בגיטין (נה ח' ע"ב) כיבוש יחיד דודו שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיה בכיבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה אבל דוד לא כבש אלא לצורכו, אבל התוס' שם (בד"ה כיבוש יחיד) כתבו וז"ל פי בקונטרס כו' אבל בספרי מפרש טעם אחר כו' לפי שלא היתה עדיין כל א"י כבושה כדאמר התם סמוך לפלטורא שלך לא הורשת פירוש יבסי שהיה סמוך לירושלים ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובה, אבל אחר שכל א"י כבשוה ודיש התם מדכתיב כל המקום אשר תדרוך כו' שכל מה שהיו כובשין מח"ל היה קדוש ואפילו יחיד עכ"ל. ומה שסיימו התוס' ואפילו יחיד לא נמצא מפורש בספרי שם אלא התוס' הוא דקא מסקי לה דכיון דבסוריא היה רק כיבוש יחיד כמ"ש רש"י ואפ"ה הוצרך הספרי לטעמא שלא היתה כל א"י כבושה ש"מ שאם היתה כבושה כבר היה מועיל גם כיבוש יחיד. והנה מש"כ התוס' דבספרי אמרו טעם אחר אין כוונתם לומר שהספרי פליג אש"ס בטעמא דסוריא אלא לפרושי קאתו דהוה הפירוש של כיבוש יחיד

כמבואר בדבריהם בע"ז (נה כ"א ע"א) ולרש"י ז"ל צ"ל בספרי חזקא מתרתי אי דספרי ס"ל כר"מ דכיבוש יחיד שמייה כיבוש ואפ"ה סוריא אינה קדושה מטעם שאין א"י כבושה אי דס"ל דבסוריא היה כיבוש רבים. ומעתה לדין דקיי"ל כר"י דכיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש יחיד שכבש בא"י גופה לרש"י אינו כיבוש ולתוס' הוה כיבוש דעל א"י גופה לא שייך טעם הספרי. וקשה טובא על הרמב"ם ז"ל דמזכה בזה שטרא לבי תרי, שבהלכות תרומות (פ"א הלכה ב') כתב ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא כיבוש רבים אבל יחיד מיראלי או משפחה או שבט שהלכו וכיבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא א"י עכ"ל, הנה תפס כרש"י דפירשו של כיבוש יחיד הוא כפשוטו מה שהיחיד כובש ולכן אף בא"י גופה דלא שייך טעם הספרי נמי אינו כיבוש. ואח"ז (בהלכה ג') כתב הארצות שכיבש דוד חוץ לארץ כנען כו' אעפ"י שמלך ישראל הוא וע"פ ב"ד הגדול היה עושה אינו כא"י לכל דבר כו' מפני שכבש אותם קודם שיכבש כל א"י אלא נשאר בה מז' עממים הרי שתפס כהספרי והוא סותר לדבריו הראשונים, שהרי הספרי בע"כ או דס"ל כיבוש יחיד שמייה כיבוש או דפליגי אליבא דרש"י אש"ס וס"ל דבסוריא היה כיבוש רבים וא"כ למה תפס רבינו כהספרי נגד סוגיין דש"ס, ומן התימה הוא שלא עמדו נו"כ בסתירת דבריו :

וה"ל דהרמב"ם ז"ל דחיקא ליה לפרש כפירוש התוס' דמאי כיבוש יחיד שלא נכבשה כל א"י לפנייהם ולהוציא את ההורים מפשוטן דכיבוש יחיד משמע בפשוטו מה שהיחיד עצמו כובש ולא השתתפו עמו רבים, אלא בפירוש המלות של כיבוש יחיד מפרש כרש"י דכל שהיחיד כובש ולא

נעשה ע"פ סנהדרין ודוב ישראל אינו כיבוש וזהו פלוגתא דר"מ ור"י, אבל הוקשה לו לפי"ז דר"מ ור"י דפליגי בסוריא רק משום כיבוש יחיד בע"כ דפליגי על הספרי וסבירא ליה דלא בעינן נכבשה כל א"י תחלה וא"כ אתיא ההיא דספרי דלא כמאן, לכן ס"ל להרמב"ם דבאמת היה בסוריא כיבוש רבים ולא מצינו כלל שכבשה דוד כיחיד ואדרבא כיון שאין יוצאין למלחמת הרשות אלא ע"פ סנהדרין הרי שאל בהם והלך בהסכמתם וחיל רב מבני ישראל נלחמו אתו כמפורש בכתוב ובודאי הוה כיבוש רבים, אלא דאע"ג דרבים הוה מ"מ דינם רק ככיבוש יחיד משום דכיון שנעשה שלא כתורה מטעם הספרי שעדיין לא נכבשה כל א"י לפניו גידון בשביל זה ככיבוש יחיד, דמה שהסכימו סנהדרין היה שלא כתורה ונידון כאלו עשה על דעת עצמו שלא ע"פ סנהדרין שהסכמתם בטלה ושלא כדעת תורה. ואין בזה חזק דבשביל כך נידון ככיבוש יחיד, שהרי להתוס' בע"כ אנו צריכין לומר כן דבשביל כך קרי ליה מיהא הש"ס כיבוש יחיד, אלא דלתוס' זהו רק לענין קריאת השם בלחוד דבשביל זה הונח עליו שם כיבוש יחיד שנעשה על דעת יחיד ולא כדעת תורה אבל כיבוש יחיד כפשוטו כלומר שכבשו יחיד ממש אבל נעשה כדיו ודעת תורה מועיל, ולהרמב"ם נאמר דבשביל זה דינו ככיבוש יחיד וכשם שכיבוש יחיד אינו מועיל ה"נ שלא כדיו אינו מועיל שלא באה ע"ז הסכמת דין תורה, אלא דבזה גופא ביחיד ממש הכובש ע"ד עצמו פליגי ר"מ ור"י דר"מ סבר דמהני ור' יוסי סבר דלא מהני. ולפי"ז נמצא דבעיקר דינא דספרי דינו רשאי לכתחלה לכבוש כל זמן שלא נכבשה כל א"י תחלה ר"מ נמי מודה, אלא רבמאי דס"ל להספרי דמה"ט אין כיבוש סוריא מועיל אף בדיעבד ע"ז פליגי ר"מ דמ"מ לא גרע מכיבוש יחיד ור"י ס"ל בכלה כהספרי דכיון דינו רשאי הוה ככיבוש יחיד

וכיבוש יחיד אינו מועיל ומש"ה לא נתקדשה סוריא. נמצא דלטעמא שלא נתקדשה סוריא צריכין אנו לתרומיייהו חזקא שנעשה שלא כתורה ועי"ז נעשה ככיבוש יחיד ואיך דכיון שנעשה ככיבוש יחיד באנו לידי מחלוקת דר"מ ור"י והלכה כר"י דלאו שמייה כיבוש ונמצא שתפס הרמב"ם כרש"י וכתוס', דבפירוש המלות של כיבוש יחיד הוא מפרש כרש"י ופלוגתא דר"מ ור"י כוללת היא בכל מקום ואפילו בא"י גופה דלא שייך בה טעם הספרי מ"מ לר"י לאו שמייה כיבוש יחיד הוא, ולענין כיבוש סוריא ע"ז דוד הוצרך גם לטעמו של הספרי לפי שהיה שם בפועל כיבוש רבים כב"ל. ומעתה יוצאים לנו דברי הרמב"ם ז"ל כמין חומד, דאחר שפסק דכיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש גם בא"י גופה חזר לענין סוריא וכתב דאעפ"י שמלך ישראל הוא וע"פ ב"ד הגדול היה עושה ר"ל שהיה בפועל כיבוש רבים מ"מ לא הוקדשה לפי שעשה שלא כתורה ובשביל זה הוה ככיבוש יחיד. ובה תבאר לי דברי התוס' בע"ז (נה כ"א ע"א ד"ה כיבוש) ח"ל פ"ה שלא היה שם אורים ותומים וששים רבוא ויתור נראה כמו שפירש הר"י מהרפוט רכל מה שכיבש יחיד כגון יאיר בן מנשה אינו א"י עכ"ל, ואינו מובן מאי עדיף פירושו ביאיר בן מנשה יותר מדוד בסוריא, והרי בכל אופן קרינן בסוגיין גם לסוריא כיבוש יחיד, ולמ"ש ניהא דהוקשה להם שבודד מסתמא היה או"ת וע"פ סנהדרין הוה כיבוש רבים ואמאי קרו לה ר"מ ור"י כיבוש יחיד, ע"כ נראה ליה יותר כפי' הר"י דעיקר פלוגתייהו דר"מ ור"י היא ביחיד ממש כגון יאיר בן מנשה אלא דסוריא נמי תליא בהך פלוגתא מטעם הנ"ל:

[ט] ע"ד אפשר לומר על יסוד הנ"ל בדרך יותר מדויחת. דבשעת כיבוש סוריא בודאי היה כיבוש רבים אלא דלא נתקדשה או מטעם

הספרי, ובוה ר"מ ור"י תרווייהו מודו וס"ל
כהספרי ואין זה ענין כלל לפלוגתתייהו בכיבוש
יחיד דנעשה שלא בתורה גרע אף מכיבוש יחיד
ולכו"ע אינו מועיל. אולם זה שייך רק לשעת
כיבושה שאו עדין היה היבוס סמוך לירושלים
כמ"ש בספרי שם, אבל אח"כ בימי מלכים
האחרונים לא נזכר כלל מן היבוס וקרוב לומר
שנכבש אח"כ. ועיי' ביהושע (ט"ו פסוק ס"ג) וישב
היבוס את בני יהודה בירושלים עד היום הזה,
וכתב רש"י יבוס זה לא על שם האמה היה אלא
מגדל דוד שהיה בירושלים ושמו יבוס. וברד"ק
כתב והיבוס הזה כו' וכן ארונה היבוס שהיה מלך
המקום הווא כו' ועד דוד לא נכבש המקום הזה כו'
ואח"כ קנה דוד את עיר היבוס לישראל כו'
שנאמר ויתן דוד לארונה, והוא בד"ה א' (כ"א כ"ה)
יעו"ש. משמע מזה דאח"כ כבש דוד את היבוס
ונראה המה שאמרו בספרי שהיה היבוס עדיין
יזב סמוך לירושלים היינו יבוס זה והוא מהאי
קרא דיהושע, והיבוס שמו' עממין לא מצינו כלל
שנשאר עדיין, ויבוס זה מבוואר דודו עצמו כבשו
אח"כ שקנה ממנו כנ"ל ונקצת יש לדקוק דיבוס
זה לאו מו' עממין הווא אלא מפלשתים כמ"ש רש"י
וכמ"ש חז"ל בספרי (פ' ראה) לא יכלו בני יהודה
להורישם יכלו אלא שאינן רשאיין והוא מפני
השבועה שנשבע אברהם לאבימלך הפלשתי,
ובספרי ילפינן שאינו רשאי לכבוש חו"ל קודם
שנכבשה כל א"י מקרא דירשתם גוים גדולים
ועצומים מכם ואח"כ כל המקום אשר תדרוך כף
רגלכם כו' והאי קרא בו' עממין משתעי ומגלן דאף
כשביל הפלשתי שנשאר בארץ אינו רשאי לכבוש
חו"ל. וצ"ל דעיקר הקפידא לא הו' על העמים
אלא על הארץ של העמים וכל זמן שהיא לא
נכבשה אינו רשאי לכבוש חו"ל ואין נ"מ אם היא
תח"י ז' עממין או עם אחר ובלבד שאינה תח"י
ישראל, עיי' ברמב"ן עה"ת בראשית (י' פסוק ט"ו)

וכן משמע הלשון בספרי שהקפידא היא רק על
הארץ וכן בירושלמי (רפ"ב חלה) נזכרו רק ספרי
א"י וספרי חו"ל וכן מוכרח לדעת רש"י דמשמע
מפי' בפ' שופטים ובסוטה (דף ל"ה ע"ב) דז' עממין
אין מקבלים כלל אפילו קבלו ז' מצות עיי' בלח"מ
(פ"ו מהלכות מלכים ה"א) ואת החזי יושבי גבעון לא
הרגו רק מפני השבועה אבל הוא שלא כדון ולכן
קצפו הנשיאים, וא"כ אינו רשאי לכבוש חו"ל גם
מפני הגבעונים שלא נהרגו, אע"כ דאין הקפידא
אלא על הארץ ולא במה שהעמים חיים, וה"נ
ביבוס הפלשתי דמ"מ הארץ אינה תח"י ישראל
ועדיין י"ל דתלי רק בו' עממין אבל לא בהדיגתם
שזו מצוה מיוחדת אלא בירושתם רכזין שנורשה
ארץ של ז' עממין ואינם עליה יכול לכבוש חו"ל
אבל כשנורשו הו' עממין והיא תח"י פלשתים אין
קפידא בזה, וצ"ע. וכן משמע בירושלמי (חלה
רפ"ב) דאח"כ כבשו את היבוס, דאמרינן התם
רבנן דקסרין בשם ר' חנינא במחלוקת כל מקום
אשר תדרוך כף רגלכם בו לכם יהיה אין בכלל
אלא מה שבפרט וכר"י, מתיבין לר"י אם בספרי
א"י והכתיב כו' אלא אם אינו ענין לספרי א"י
תנהו ענין לספרי חו"ל מעתה מה שהיה דוד הולך
ומכבש בארם נהרים ובארם צובה יהו חייבין בחלה
שניה היא שהיה דוד מניח ספרי א"י ומכבש ספרי
חו"ל, הו' בעיי מימר מה דאמר תמן חייב אוף הכא
חייב מה דאמר תמן פטור אוף הכא פטור כו', ופי'
הפ"מ דקאי על מתניתין עפר חו"ל שבא בספינה
לארץ חייב במעשרות אר"י אימתי בזמן שהספינה
גרשת וצוה הש"ס למימר דתליא בה פלוגתא
דספרי דת"ק ס"ל שאין כובשין חו"ל כל עיקר
והיא כר"י דלכן עפר חו"ל הבא בספינה לארץ
אינה כא"י לפי שאין כיבוש בחו"ל לחייב כדון
א"י ומ"ד דיש כיבוש בחו"ל [היינו הווא דספרי
שאנו עסקין בה] ה"נ עפר חו"ל הבא בספינה
לארץ נכבש העפר וחייב בחלה, הרי מוחייבין

בחלה מכלל דאח"כ נכבש היבוס ולא שייך עוד
טעם הספרי דאל"ה לא עדיף מסודיא ולא קדשה
מה"ט יש לדקוק ברברי הירושלמי ואכ"מ. עכ"פ
הרי חזינו דאח"כ נכבש היבוס ולא שייך עוד טעם
הספרי בפטורה של סודיא, וא"כ נהי נמי
דשבשעת כיבושה ע"י דוד לא נתקדשה משום
שלא נכבשה עוד כל א"י אבל אח"כ שישבו בה
ישראל ונאחזו בה אחר שנכבש היבוס תהא
קדושה בקדושת א"י שהי כבושה היא מישראל
ע"ז באה מחלוקת דר"מ ור"י משום דאח"כ לא היה
כבר כיבוש רבים אלא כיבוש היחידים שהיו
יושבים בה כאר"י על חלקו לעצמו ולר"י דלאו
שמיה כיבוש לא חוזה ונתקדשה אח"כ ולר"מ
נתקדשה או. אבל בשעת כיבושה ע"י דוד באמת
היה כיבוש רבים אלא שלא נתקדשה מטעם הספרי
ובזה ר"מ נמי מודה ולכן א"ש שהוכיח הרמב"ם
ז"ל הני תרי טעמי:

7 [ו] עכ"פ נתברר לן דדעת הרמב"ם כרש"י
דחיד שכבש שלא ע"פ רוב ישראל
אפילו בא"י גופה לאו שמיה כיבוש ואינו קדוש
וא"כ בעולי בבל שלא היה בהם רוב ישראל היה
ניחון רק ככיבוש יחיד ולא היתה קדושה בכיבוש
לחוד ובע"כ צ"ל שקדושה עזרא בע"פ וקידוש
בפה מהני גם ככה"ג וכיבוש יחיד אינו חסרון אלא
בעיני הכיבוש ר"ל ולא מקרי כיבוש ואינו מקדש
מצד עצמו אבל אם קדושה בע"פ קדושה, ומכש"כ
שהיה שובם מבבל ע"פ ה' ביד נביאו. וכ"ז אינו
אלא בקדושת עזרא אבל בכיבוש יהושע שהיה
כיבוש רבים הרי נתקדשה מצד הכיבוש גופיה
דכיון שנכבשה הארץ לפנייהם ממילא אתיא
קדושת הארץ מעצמה וקדינן בה ארצכם ולא
הוצרכו כלל לקדושה בע"פ וסרה קושיית הרדב"ז
למה לא קדושה יהושע בע"פ. ומצאתי מפורש
לקדושת הארץ בפה בתורת רבותינו הראשונים

ז"ל במאירי מגילה (דף ט' ע"ב סו"ה) הו ביאור דמשנה
זו"ל וקדוש האמור בארץ אינו בתורות ושיר שאין
קדוש תורות ושיר אלא בתוספת העיד והעזרות
אלא קדוש במאמר ובחזקה שמחזיקין בה בתורת
ארץ ישראל ולפי"ז מתבאר דמ"ש הרמב"ם
בקדושת עזרא שהיתה בחזקה אין הפירוש קנין
חזקה דזה אינו מקדש כלל ואפילו אם היה מקדש
היה בטל הכיבוש כשנלקחה הארץ מידם, אלא
פירושו כמ"ש המאירי ז"ל שמחזיקין אותה בתורת
א"י והוא ביחד עם המאמר בפה מקדש, ר"ל דאין
קידוש בפה מועיל אלא כשיושבין בה ומחזיקין
אותה בתורת א"י בשעת המאמר אבל כשיושבין
בח"ל ומקדשין א"י בע"פ בריחוק מקום לא מהני
כלום או שהמאמר והחזקה בתורת א"י דא ודא
אחת היא. והלכך קדושה ראשונה שהיתה רק מצד
הכיבוש, והיינו דלפי שהיא תחת יד ישראל
נקדוה ארצכם, מכיון שנלקחה אינה נקדוה עוד
ארצכם ואינה קדושה בדיני א"י, אבל כשקדושה
בע"פ הו' קדושת ירושלים ומקדש שאינה בטלה
לעולם דבקדושה לא שייך ביטול. ומה נמלך
לפי"ז לשובו ההב של הרמב"ם ז"ל בפ"א
מתרומות, שבקדושה הראשונה לא הזכיר
שקדושה אלא כתב שנתקדשה והיינו שע"י
הכיבוש עצמו נתקדשה ממילא ובקדושה שניה
כתב כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ
קדושה קדושה שניה, הרי הזכיר כאן שקדושה
חזרו בפה אלא שהטיל בה תנאי דהחזיקו בה
דאל"ה לא מהני הקידוש שבפה כנ"ל. והנה הכא
בתרומות שהו עיקר מקומו דמו מענין הכיבוש
שהיה בע"פ אבל בהלכות בית הבחירה שלא בא
אלא לחלק בין קדושת מקדש וירושלים לשאר א"י
לא הוכיח ממהות הקדושה השניה אלא דאגב גרדא
קמ"ל התם דקדושה שניה היתה רק מצד החזקה,
והיינו כהמאירי שהחזיקו בה בתורת א"י ולכן
המקומות שהשאירו לא קדשו, ובא כאן רק

ללמדנו שלא כל המקומות נתקדשו, ובעיקר המהות וקדושה שניה סמך אמש"כ בפ"א מתרומות ששם מקומו זה ברור ומדויק ב"ה בלשון הרמב"ם וסרה תמיהת הכ"מ דבאמת אין החזקה מקדשת אלא כיבוש או מאמר בע"פ עם החזקה בתורת א"י הוא דמקדשין ועיי' ברב"ז (פ"א מתרומות הלכה ה') דמ"ש הרמב"ם בהלכה כ"ו דתרומות ומעשרות היו בימי בית שני רק מדבריהם הוא רק לענין תו"מ דבעינן כהו כביאת כולכם הא לשאר מילי היי כא"י מה"ת ועיי' בכ"מ שם:

ויש להעיר על יסוד הדבר שהגנו נמשכים אחר הרב"ז וקדושה שבפה אינה בטלה כמקדש מרש"י ערכין (דף ל"ב ע"ב) שכתב וקדושת ערי חומה היו בשתי תודות ובשיר וב"ד דזה היה בודאי קדושה בע"פ ומ"מ בטלה מקדושה הראשונה כמש"פ הרמב"ם (פ"ב מהלכות שמטה הט"ו) אך בשבועות (דף ט"ו ע"א) כתב רש"י דלא אתפרש ליה במה מקודשים ערי ישראל ועיי' בתוס' ערכין שם. והרמב"ם נמי לא מפרש במאי קדשו, ועיי' במל"מ שם (פ"ב משמטה) שחקר בזה. ובספר טו"א למגילה (דף י') תמה על רש"י שאין ב' תודות כו' אלא בתוספות העיר והעזרה אבל ערי חומה נתקדשו בפה ע"י ב"ד ולפמש"כ לדעת הרמב"ם צ"ל דערי חומה דינם שזה לכל א"י ובקדושת יהושע נתקדשו מעצמם ע"פ הכיבוש ובקדושת עזרא בפה לפי שלא היה קידוש מיוחד, וכן משמע במאירי מגילה שם שלא היה לערי חומה קידוש מיוחד משאר הארץ עיי"ש. ולפמ"ש הכ"מ בהלכות בית הבחירה שם בטעם הרמב"ם גם בקדושת המקדש וירושלים אינו מוסכם שאינה בטלה דהוה רק לר' יהושע אבל לר"א להו"א גם קדושת מקדש וירושלים יש לה בטלה. ומ"מ לא היה צריך רש"י לפרש כן בערי חומה להכנס

בפלוגתא/אם נאמר דלרש"י בערי חומה קידושו כפה גם בקדושה ראשונה אלא דהתנו שתהא רק לשעתה יקשה לן למה התנו כן וצ"ע ואכמ"ל יתור:

עוד יש להעיר מה דב"מ (דף כ"ב ע"א) וכן ירדן שנטל מזה ונתן לזה מה שנטל נטל ומה שנתן נתן, וכתב השמ"ק בשם רבוותא דבידושלמי פירש לענין קדושת הארץ שהירדן היה מפסיק בין א"י לארץ העמים ואחד מן הגבולות הוא הירדן כדכתיב הירדן וגבול ומ"ה קאמר הכא שאלו נטל הירדן מארץ העמים והרחיב גבול הארץ הרי מה שנתן והרחיב לא"י בקדושת הארץ ואם נמשך אצל הארץ ונתן לארץ העמים על ח"ל יחשב שהכתוב תלה גבול הארץ בירדן כדכתיב הירדן וגבול עכ"ל ולכאורה צ"ע היאך ירדן עצמו מקדש בקדושת א"י והרי גם א"י אינה קדושה אלא ע"י כיבוש רבים חו"ל שכבשו רבים נמי קדושה, וא"כ במאי עסקינן אי הוה כיבוש רבים על מה שנטל הירדן למ"ל למימר הגבול תלוי בירדן תיפוק ליה דחו"ל נמי מתקדשת בהכי ואי לא הוה כיבוש מאי מהניא נטילת הירדן הרי מ"מ אין כאן כיבוש וכן גם לענין קידוש שע"י חוקה מאי תלי הא בדין הגבול של ירדן. אולם ע"פ הספרי דמטו"ה לא נתקדשה סודיא לפי שלא היתה עדיין כל א"י כבושה וגו"כ היא דכל זמן שלא נכבשה כל א"י אין חו"ל מתקדשת ע"י כיבוש וכמו שביארנוהו לעיל יש ליישב, דשפיר נ"מ לענין קדושת הארץ בנטילת הירדן שהירדן הוא הגבול וכשנטל עשה אותה לא"י ואם כבשוה קדושה אע"פ שעדיין יש גם מקומות אחרים בא"י שלא נכבשו עוד, משא"כ אלו היתה נדונית כחו"ל דאו לא היו יכולין לכבוש אותה ולקדשה דעדיין לא נכבשה כל הארץ לפנייהם, וה"נ להיפוך בירדן שנתן שנעשה חו"ל וא"א לכבוש עד שתהא כל א"י

כבושה ובר מן דין לפי"מ שהעלינו וקידוש חוקה היינו קידוש בפה יש ליישב עוד ואין להאריך, אמנם בידושלמי (הלה פ"ד ה"ד) אמרינן ירדן שנטל מזה ונתן לזה מה שנטל נטל ומה שנתן נתן ומה מן קיימין אם במקום שהיה ארץ ישראל ונעשה בסודיא חוקתו למעשרות ולשביעית רבי ירמיה רבי אימי בשם ר' יוחנן ר' סימן בשם רבי יהושע בן לוי לחוקות ולביעורין ולמעשר בהמה, ולפי"ז לא לענין קדושה שבא"י מידי אלא לענין ארצות מיוחדות ולזה שפיר שייך הפסק הירדן ונטילתו. אך משמ"ק משמע לכאורה דלא פירשו כן ובתור הכי אמרינן התם בירושלמי ר' הילא בשם רבי שמעון בן לקיש והוא שמשך עפר וע"ש במפרשים:

[יא] ומעתה נהדר לירדן ולפי"מ שנתבאר נפלו דברינו במה שרצינו לומר דהא דהוצרך ר' ישמעאל בקידושין בכיבוש יהושע לירדן חוקה לאו מטעם קנין הוא אלא בשביל הקידוש לטעמיה דאית ליה קדושה ראשונה קדושה גם לע"ל ולפי"מ שנתבאר אין קנין חוקה מעלה או מוריד כלל לענין קדושה, אלא צ"ל לדדידה דיהושע נמי קידש את הארץ בפה ולכן אינה בטלה, ולזה אין אנו צריכין לקנין חוקה אלא שיחזיקו בה בתורת א"י וא"כ הודא קושיא לזכותה אמאי איצטרך ר' ישמעאל לחוקה הרי קנה כבר בכיבוש, ומוכח דכיבוש עצמו אינו קנין אלא צריך אחריו קנין אחר כדינו והוצרך ר"י לחוקה מצד הקנין ולא מצד הקדושה, ונשארה גם קושיית המהר"ט על הרמב"ן למה חשב לישב א"י למ"ע הרי איצטרך קרא לדינא קנין ולא למצוה:

אך באמת תם אני ולא אבין דברי רבנו המהר"ט בהשגתו על הרמב"ן שהרי מפורש ברברי דרמב"ן דלאו מהאי קרא דוירשתם אותה וישבתם

בה שבפרשת ראה הוא דחשיב לה למ"ע אלא מקרא דהורשתם את הארץ וישבתם בה וגו' והתנחלתם את הארץ וגו' שבפרשת מסעי כמפורש ברב"ז ו"ל ואין שום מקום להשגת המהר"ט והוא ברור:

[יב] ועדיין אין ראה מכאן דכיבוש בעי קנין עמו דמצאתי במקנה קידושין שם (דף כ"ו) דפשיטא ליה דכיבוש עצמו קונה ולא הכניסה לכלל ספק וכתב דמה שהוצרך ר' ישמעאל לחוקה הוא משום חלוקה שביניהם שמצד הכיבוש היתה לשותפות לכל ישראל וחלוקה ביניהם וקנו כאו"א את חלקו בחוקה אבל במהר"ט כתב לענין קושיא אחריתא דליכא למימר דאצטריכא חוקה לברר חלק כל אחד ואחד שהרי ע"פ הגורל היו חולקין וע"פ אורים ותומים ואמרינן בפ' בית כור האחק שעלה הגורל לא' מהם זכו כולם ומייתיה לה מתחלת א"י שהיתה על פי הגורל. וש"ב הגאון מהר"ד ו"ל בספרו בית הלוי (ח"א ט"ו כ"א) החזיק את דברי המקנה וכתב דקושיית המהר"ט לא קשיא דבשמ"ק ב"ב (דף ק"ח) מבואר דרק חלוקה שבין שבט לשבט היתה על פי גורל אבל חלוקת היחידים לא היתה ע"פ גורל, ולפי"ז תירוצו של המקנה קיים שהוצרכו היחידים לחוקה שלא היה ביניהם גורל כלל. אח"ז הביא שם במוסגר דלהלן (נדף ק"ב) כתב השמ"ק להיפוך דגם חלוקת היחידים היתה ע"פ גורל, ומ"מ תפס הגאון הנ"ל בשיטה הראשונה. אבל באמת קיצר במקום שיש להאריך, דהמעין בשמ"ק יראה שהדברים בשני המקומות בשמ"ק ממקור נאמן אחד יהלכון מהראב"ד ו"ל וזו שבדף קכ"ב היא מסקנתו ועיקר היא דביחידים נמי היה גורל. ולכאורה עלה על הדעת לומר דמ"ש הראב"ד שהיחידים היו חולקין בגורל אין זה כגורל שבשבתים שכתוב בקרא והוא קונה כמבואר בפ'